

1704

THESIS

NAME OF AUTHOR O. Murre, Michael Samner TITLE Deil Ghiocht Ghaelge Ghaoth

DEGREE MA YEAR 1971 DGondarik

This thesis is made available on the understanding that the reader will not publish in any form either the whole or any part of it without the written permission of the University Librarian.

The copyright of the thesis belongs to the author.

Readers must sign their name below to indicate that they accept these conditions, and give their permanent address.

[illegible]

Librain

1704
copy. A.
1971

16142559

DEILBHÍOCHT GHAEILGE GHAOTH DOBHAI R

* * * * *

i nDamh na hEalaine do cheim an M.A.

Michael Damien Murray
16 Bóthar Mac Aodha Thuaidh
Baile Uailcín
Baile Atha Cliath 12.

Colaiste na hollscoile, Áth Cliath.

* * * * *

I Meán Fomhair 1971.

* * * * *

CLÁR.

Caibidil

Leathanach.

Clár	ii
Réamhrá	vi
Liosta na gCainteoirí	xi
Noda	xiii

1.

An tAinm	1
An Inscne	1
An Uimhir	4
An Tuiseal	5
Na Díochlaonta	8
An Chéad Díochlaonadh	8
An Darna Díochlaonadh	11
An Tríú Díochlaonadh	13
An Ceathrú Díochlaonadh	14
An tIolra i nGach Aon Díochlaonadh	16
Ainmeacha Mírialta	21
Díochlaonadh an Ainm bhriathartha	21

II.

An Briathar	23
Na hAimseara	23
Na Comhaimseara	23
An Gnáthchaite agus an Foshuítheach	24
Na Foirmeacha Táite	25
Briathra Uireasacha ó dhobhriathra	25
An Chéad Réimniú	26
An Darna Réimniú	30

1.	An Chopail	33
	An Briathar <u>Tá</u>	39
	Na Briathra Mírialta Eile	41
III	111. An Aidiacht	45
	Díochlaonta na nAidiachtaí	46
	An Coinnealg	49
	An Bhreischéim	49
	An tSárchéim	50
	An Chéim Iomarcach	50
	Foirm na Breischéime	50
	Foirm i ndiaidh <u>da</u> no <u>a</u>	52
VI	IV. An Forainm Pearsanta	53
	An Inscne	53
	An Tuiseal	56
	Foirmeacha an Fhorainm	57
	An Forainm Réamhfhoclach	58
V	V. Forainmneacha Agus Aidiachtaí Eile	61
	An Forainm Éiginnte	61
	An Aidiacht Éiginnte	65
	An Aidiacht Shealbhach	67
	An Forainm Sealbhach	69
	An Forainm is an Aidiacht Threise	69
	An Forainm Frihfhillteach	69
	An Forainm Cómalartach	70

An Forainm Ceisteach	70
An Aidiacht Cheisteach	71
An Forainm Taispeántach	71
An Aidiacht Thaispeántach	71
An Uimhir	72
An tAlt	77
Vi Cónaisc, Dobhriathra is Réamfhocail	79
An Cónasc Fo-Ordaitheach	79
Fochlásail Ama	79
Fochlásail Cuise	80
Fochlásail Aidhme	80
Fochlásail Iarmhairte	81
Fochlásail Coinníollacha	81
Fochlásail Comórtais	81
Fochlásail Faomhacha	82
Fochlásail Neamhchuise	82
Fochlásail Cuimsithe	83
Fochlásail Modha	83
Fochlásail Ainmneacha	83
Fochlásail Aidiachta	84
An Cónasc Comhordaitheach	84
An Dobhriathar	85
An Dobhriathar Modha	85
An Dobhriathar Céime is Cainteocht	85
An Dobhriathar Ama agus Minicíocht	87
An Dobhriathar Ionaid agus Treo	92
An Dobhriathar Dearfacht, Diúltacht agus Dóchúltacht	96
Dobhriathra Eile	97
An Réamhfocal	97

VII Míreanna Eile	103
An Mhír Bhriathartha	103
An Iarmhír Threise	105
An Mhír Ghairmeach	107
An Intriacht	107
VIII. Léanamh na bhFocal	108
Réimíreanna	108
Iarmhíreanna	109
Ainmneacha Teibí	112
An Briathar	113
Comhfhocail	113
IX Athraithe Tosaigh	115
An Séimhiú	115
Séimhiú ar an Ainm	115
Séimhiú ar an Fhorainm	120
Séimhiú ar an Aidiacht	121
Séimhiú ar an bhriathar	123
An tUruí	124
Uruí ar an Ainm	124
Uruí ar an Aidiacht	125
Uruí ar an Bhriathar	125
h-roimh Ghutaí	126
h-roimh Ainm	126
h-roimh Fhorainm is Aidiacht	126
h-roimh Bhriathar	127
t - roimh s	127
n - idir Gutaí	127
Clár na Bhfocal	128

R É A M H R Á

Deilbhíocht Ghaeilge Ghaoth Dobhair atá sa chuntas seo.

Paráiste é Gaoth Dobhair in Iar-thuaisceart Thír Chonaill atá ina luí ar bhruach na farraige taobh thiar de na sléibhte idir Mín a' Chladaigh agus Croichshlí. Tá an Tor agus Dún Lúiche i bparáiste Ghaoth Dobhair fosta ach ní bhaineann siad le ceantar chanúint Ghaoth Dobhair.

Caint na ndaoine atá le fáil sa chuntas seo. Níl mórán litríochta ar fad ann ó Ghaoth Dobhair ach tá go leor ábhair sa Choimisiún Béaloideasa a scríobhadh síos i nGaoth Dobhair comh maith le corrchéirnín a rinneadh sa cheantar. Má tá leagan le fáil san ábhar sin a bhí le fáil sa cheantar cuirtear síos mar fho-nóta é. Ní thig glacadh le gach aon rud a fuarthas sa Choimisiún áfach. B'fhearr gan brath ar fhoirm gramadaí^{atá}/ag cur le gramadach traidisiúnta na Gaeilge scríofa (díochlaonadh na n-aidiachtaí, mar shampla) nó gan brath ar shampla scríofa de shéimhiú ná d'urú. Cruthaíonn cuid de na samplaí a fuarthas ansin nach athrach aon oíche a tháinig ar Ghaeilge Ghaoth Dobhair mar atá sí sa chuntas seo. Ba mhór an cuidiú a fuarthas ó chéirníní a rinne sean-sean-daoine (1953) i nGaoth Dobhair. Cruthaíonn siad seo gur beag an t-^hatrach atá i ndiaidh teacht ar an Ghaeilge ó 1850 nó mar sin. Deir an cainteoir is sine a bhfuarthas samplaí uaidh Éamonn Tharlaigh a bhí go bliana i mbliana (1971) nach dtuigfeadh sé cuid de na rudaí a bheadh na seandaoine ag rá nuair a bhí sé óg (c. 1881-1895). Caithfidh go raibh duifear de chineál éigin ann taobh amuigh den stór focal ("bhí Gaeilig acu ar achan fúile chineál"). B'fhéidir go raibh foirmeacha acu a bhí ag dul as an t-am sin. Thosaigh muintir Thír Chonaill ag dul anonn go hAlbain le linn Cogadh Napoleon. Faoin bhliain 1822 bhí na mílte fear ag dul anonn don séasúr. Thosaigh na girseachaí is na gasúraí ag dul ag obair ar an Lagán ar feadh sé mhí gach aon bhliain. Mar sin ní raibh an t-am (nó an deis) ag na máithreacha na rudaí beaga a déarfadh na páistí (go) contráilte a cheartú.

Níor tharla seo i gcás páistí a rugadh roimh 1822 nó mar sin.
Seandaoine Éamonn Tharlaigh a bhí sna páistí seo.

L I T R I Ú

Baintear úsáid as litriú na Gaeilge mar atá sé ó 1948 anuas
ach déantar é a chur i bhfóirstin don chanúint. Cuirtear litriú
foghraíochta síos i ndiaidh an ghnáthlitriú.

I gcás na nua-iasachtaí baintear úsáid as grúpaí nach bhfuil
aon údarás leo le caoile nó leithne na gconsan a chur in úil:

eio = ei (e)

oío = í (l:)

Baintear úsáid as na litreacha seo le consain nua-iasachtaí a
chur in úil e.g.

j = dz'

v = v'

w = w.

FOGHRAÍOCHT

Seo liosta de na comharthaí foghraíochta a mbaintear úsáid astu.

Gutaí	t' teas
i: ith	t tá
i' pill	g' géar
	g gaoth
e: sé	k' ceart
e beiolt	k cas
ae: bán	v' mhill
a sac	w bhain
o: fód	f' fear
o cos	f fód
u: tú	s' sí
u subh	s sú
w: saol	j ghearr
ə bata	γ (a) dhath
	x' chéad
Défhoghair	x chaill
	h thiar
ai teaghlach	dz' jam
au samhradh	ts' tseans
oi boitheach	m' mé
	m mac
Consain	n' ní
	n ná
b' bean	ŋ' bingeo
b bun	ŋ teanga
p' pill	l' líon
p pór	l lámh
d' deas	r carr
d dó	

Nótaí

Cuireann an comhartha ' caoile consan in úil.

Gutaí goiride

1. Tá an dá fho-fhóinéim 'i agus ^ 'i gceist san fhóinéim 'i. 'i a bíos ann idir consain caola. ^ a bíos ann idir consain leathna. 'i a bíos idir consan caol agus consan leathan. ^ a bíos ann roimh m, b leathan agus sna focail siocán, cuid.

2. B'fhéidir gur fónéim amháin e agus 'i sa Ghaeilge ach níl sa Bhéarla anseo. Bheadh sé ag brath ar na nua-iasachtaí atá sa chaint.

3. Bíonn cáilíocht na ngutaí fada e: agus o: ag e agus o goirid i siolla foscailte nó roim x', x nó h. ε agus o an fhuaim a bheadh leo do ghnách.

4. a a bíos ann go minic roimh ll agus nn.

Gutaí fada.

1. D'fhéadfaí ε: a chur síos in áit æ: go minic go háirithe san fhocal dheá (dhá) jε:

2. Fóinéim amháin w: agus i: Bíonn w: ag na sean-daoine go minic in áit i:..

3. Bíonn guta fada amháin níos faide ná guta fada eile agus bíonn guta fada i ngrúpa consain amháin e.g. dóigh níos faide ná guta fada i ngrúpa consain eile e.g. dia. Bíonn an chéad ghuta i ngrúpa den chineál seo goirid go minic i ngrúpa nach bhfuil béim air.

Défhoghair

Ní ghlactar le grúpaí gutaí mar dhéfhoghair anseo ach is minic a ghlactar leo mar dhéfoghair. Ceist achramnach é an défhoghar i:ə e.g. dia ach cluintear an dá chuid go soléir ann gan traeineáil áit nach gcluintear iad i gcas ai e.g. teaghlach.

Consain

1. Déantar díghlóru i bpáirt ar k, k', p, p', t, t' i ndiaidh s, s'.
2. Bíonn rud beag sa duifear idir d, t i bhfocail a tháinig isteach ón Bhéarla agus d, t leathan na Gaeilge. Níl duifear fóinéimeach eadarthu.
3. r' atá mar fhuaim le r nuair atá r i ngrúpa consan (in aon siolla amháin). Tá r' ag na seandaoine i gcúpla focal. Ní fóinéim faoi leith é.

Béim

Bíonn an bhéim ar an chéad siolla do ghnách. Mar sin ní chuirtear in úil é ach amháin nuair/^{atá} an bhéim ar shiolla eile. Cuirtear an bhéim in úil i gcomhfhocail a bhfuil béim ar dhá shiolla ann.

Déantar na focail sa scríobhadh fograíochta a scaradh óna chéile mar a dhéantar sa ghnáthscríobhadh ach ní bheadh briseadh ar bith sa chaint ar ndóigh.

LIOSTA NA gCAINTEOIRÍ

Cuirtear áit dhúchais gach aon chainteoir i ndiaidh a ainm. Bheirtear barúil don aois atá aige fosta. I gcás cainteoirí nach bhfuil 'na gcónaí san áit a rugadh iad cuirtear litir roimh an áit dhúchais mar a leanas C = Cuitín (Íochtarach); M = Middletown; M.l. = Mín an Iolair; M.L. Machaire Loiscthe; B.C. = Baile Cliath; GL. = Glascó; MR. = Meiriceá; S = Seasain.

1. Hughie Sweeny (Hughie Jimmy) C. Gabhla c.50
2. Mrs. Nóra Diver (Nóra John) Middletown c.45
3. Éamonn Diver (Éamonn Tharlaigh) M. Gabhla 90.
4. Mrs. Fanny Sweeny (Fanny Éamonn Tharlaigh) G. Gabhla c.45
5. Charlie Diver (Charlie Éamonn Tharlaigh) M. Gabhla c.46
6. Paddy McGarvey (Paddy John) Middletown c.50
7. Pádraic Diver (Pádraic /Nóra/ John) M. Gabhla c.18
8. Eonáí Diver (Eonáí /Nóra/ John) S & M. Gabhla c.22
9. John Diver (John Martin) M. Gabhla c.20
10. Jimmy Sweeny (Jimmy Hughie) S & C. Gabhla c.21
11. Mary Sweeny (Mary Hughie) c. Gabhla c.22.
12. Aodh Ó Gallchóir (Hughie Mhick Shéamais Anna) Luinneach c.37
13. Daoiní Ainaithnid g = girseach b = bean
14. John Boyle (John Ceit) Machaire Clochair c.50
15. Micí Diver (Mici Éamonn Mhicí) M. Gabhla c.67
16. Neddie Friel (Neddie Hiudáimhóir) Machaire Gathláin c.48
17. Éamonn Sweeny (Éamonn /Nóra/ Eoin) MR. Machaire Gathláin c.22
18. Mrs. Nóra Sweeny (Nóra Eoin) Machaire Gathláin c.49
19. Charlie Mc.Cole (Charlie Eoin Mhéadhbha) GL. Bun Beag c.48
20. Mrs. Bridie Mc.Cole (Bridie Naois Óig) GL. Carraic a' tSeascoinn c.47
21. Veronica McBride (Veronica Ned) Áit a' tSeantoighe c.36
22. Séamus Colla (Joe Bán) Cuitín Uachtarach c.21
23. Pádraic Ó Dónaill (Pádán Joe) C. Gabhla c.22
24. Danny O'Donnell (Danny Rosy) S & C. Inis Meáin c.24
25. Jimmy Sweeney (Jimmy Duffy) Bun Beag c.22.

26. Donnchadh Mac Fhionnlaoich (Dinny Mhicí Dhonnchadh Mhicí)
Machaire Loiscthe c.26.
27. Áine Bean Uí Ghallchóir (Annie John) B.C. Middletown c.46
28. Seosamh Ó Gallchóir (Joe Sheáin) B.C. Doire Beag c.47
29. Eddie Diver Middletown c.70
30. Antóin Doogan (Antóin Mhicí John Mhíchíl) Mín an Iolair c.36
31. Mrs. Nóra Curran (Nóra Mhicí John Mhíchíl) M.I. Cuitín c.34
32. Biddy O'Donnell (Biddy beag) Carraic a' tSeascóinn c.36
33. Eoin O'Donnell (Eoin Mhánais) C. Doire beag c.55.
34. Frank McGinley (Frank 'monn Thaidhg) C. Gabhla c.50
35. Mícheál Gallagher (Mícheál Danny) M. Inis Meáin c.22
36. Mrs. Mary Gallagher (Mary Hiúdaí Bhig) Machaire Clochair c.50
37. Thomas McBride (Thomas Cití) Doire Beag c.23
38. Charlie Gallagher (Charlie Danny) M. Inis Meáin c.25
39. Eonáí McBride (Eonáí Bhearnai Jimmy) Carraic a tSeascóinn c.36
40. Mrs. Una McGee (Una Eoin Hiúdaí) Middletown c.41
41. Paddy Diver (Paddy Tharlaigh) M.L. Gabhla c.80
42. Eddie McGee (Eddie Joe) C. Gabhla c.18

Tá glórtha na gcainteoirí seo le cluinstitín ar chéirínín sa
Choimisiún Bealoideas. Tá siad uilig marbh go ndéanaidh Dia
grásta ar a n-anam.

- C.1. Searlaí Ó Rabhartaigh (Charlie Sheáin Mhánais) M.L. Gabhla
c.81 (1948)
- C.2. Mícheál 'ac Pháidín (Micí Eoin Pheigí) C.C. an Charraic 98
(1953)
- C.3. Síle Bean Mhic Ghallchóir (Síle Mhicí) D.L. Machaire Loiscthe
c.82. (1953)

NOTA C.C. = Cois Cláideadh; D.L. = Dobhar Lár.

NODA

a. = ainm

a, br. = ainm briathartha

aid, = aidiacht

aid. bhr. = aidiacht bhriathartha

b.; bain, = baininsneach

br. = briathar

breis. = breischéim

coibh, = coibhneasta

cón. = cónasc

díoc. = díochlaonadh

dobh. = dobhriathar

f.; fir. = firinsneach

for. = forainm

g.; gin. = ginideach

gairm. = gairmeach

iol. = iolra

int. = intriacht

n-spleach = neamhspleách

ord. = ordaitheach

réamh. = réamhfhocal (ach)

seal, = sealbhach

T. = tábla

t.; tabh. = tabharthach

u. = uathu

uimh. = uimhir

CAIBIDIL I

An T-Ainm

An Inscne.

1. Dha' inscne, firinscne agus baininscne atá sa chanúint inscne ghramaduil atá ann, ní inscne nádúrtha. Deirtear gur bain-inscneach atá ainm a mbíonn séimhiú *air (agus ar an aidiacht atá ag dhul leis) i ndiaidh an ailt san ainmneach uathu. Bíonn foirm fá leith den alt (an t) roimh ainmneacha baininscneacha san ainmneach uathu a thosaíonn le s.

Deirtear gur firinscneach atá ainm nach mbíonn séimhiú air san ainmneach uathu i ndiaidh an ailt. Bíonn foirm fá leith den alt (an t) roimh ainmneacha firinscneacha san ainmneach uathu a thosaíonn le guta.

Tá cuntas ar an fhorainm a mbaintear úsáid as in áit an ainm (ag tagairt dó) le fáil 202 -212.

Tá inscne an ainm ag brath cuid mhór ar chruth an fhocail ná ar an deireadh a bíos leis. Tá -án agus -ín firinscneach; tá -óg baininscneach

Bheirtear ceann den dá inscne do na nua - iasachta fosta.
sioft mór fada (18)/s'ift mo : r fadɔ/
deilf maith (3) /d e l f w a i x'/an t-adreios(4)/t a d r e s /
an t-eileiochtraiosaiotaí (i) ɔ telektrísiti /
Waits dheas (8) / w a t s ' j a s/ an meaig (2) ɔ m ' a g' /
an phéant (9) ɔ f ' e : n t/ . job maith (3)/d z ó b m a i x' /
cardaigean maith (7) / k a r d i ' g ' ɔ n m a i x' /
an t-aerport(2) ɔ ' t e : r ' p o : r t/veain bhea g(5)/v ' a n ' v i g/
bus mór(5) / b i s m o : r/ an t-injean (5) ɔ t i n ' d z ' ɔ n /

* thig séimhiú a chur ar na consain seo: b, c, d, f, g, m, p, s, t. Ní bhíonn séimhiú ar d, t, s, i ndiaidh an ailt (ach amharc thuas) Ní bhíonn séimhiú ar h, l, n, r sa chanúint.

Ainmneacha Daoine.

2. Baininscneach atá ainmneacha baiste ban. Firinscneach atá ainmneacha baiste fear e.g. Nóra Mhór, Peadar Beag.

3. I gcás na bhfocal a thagrann don duine de réir aoise no muintearthais bíonn an inscne nádúrtha is an inscne ghramadúil ag freagairt dá chéile e.g. fear, mac, athair, dearthair, uncal, gasúr, buachaill, stócach, atá firinscneach agus bean, níon, máthair, deirfiúr, ant, girseach atá baininscneach.

Eisceacht : Tá cailín firinscneach

4. Taobh amuigh de na hainmneacha thuas ní bhíonn an inscne ghramadúil is an inscne nádúrtha ag freagairt dá chéile i gcónaí.

Tá ainmneacha daoine ann nach gcuireann an inscne nádúrtha in úil e.g. ceoltór, duine, atá firinscneach; baintreach comharsa atá baininscneach

5. Bíonn na huimhreacha pearsanta (ach amháin duine) ag tagairt do níos mó ná duine amháin agus thig le fir nó mná a bheith i gceist e.g. beirt (b), triúr, ceathrar (f) etc. Tá fear agus bean i gceist san fhocal lánaín (f)

6. Nuair nach bhfuil focal fá leith ann a dhéanann an duifear idir an duine fireann agus an duine baineann thig an duifear a dhéanamh ar an dóigh seo

(i) buachaill nó cailín a chur roimh ainm sa ghinideach

e.g. buachaill aimsire / bu:ə xil' am'sí:ə / cailín aimsire / kal'in' am'sí:ə / buachaill seirbhíse / bu:xil' s'e: jiv' isə / cailín seirbhíse / kal'in' sé: jiv' isə /

(ii) Mná a chur i ndiaidh an ainm

e.g. doctúr (=fear) / doktor /

doctúr mná (2) / doktor mrae :/ caiftín (= fear) / kaf'tin' /
caiftín mná (5) kaftin' mrae: /

Ainmeacha Ainmhithe

7. I gcás ainmneacha ainmhithe agus éanacha na feirme bíonn an inscne ghramadúil agus an inscne nádúrtha ag freagairt dá chéile do ghnách e.g. ta bó, cráin, caora, cearc, lach baininscneach agus tá tarbh, collach, reithe coileach firinscneach

Eisceachtaí. Bíonn na hainmneacha firinscneacha beathach agus capall ag tagairt don cheann baineann agus bíonn an t-ainm baininscneach stail le beathach sa ghinideach (stail beathaigh) ag tagairt don cheann fireann.

Baintear úsáid as ainmneacha eile ag tagairt don cheann baineann nó don cheann fireann e.g. cat, madadh, coileán, pisín.

8. I gcás éanacha agus ainmhithe fiáine agus éisc ní bhíonn an inscne ghramadúil agus an inscne nádúrtha ag freagairt dá chéile i gcónaí. Tá an inscne ag brath ar chruth an fhocail agus ar an deireadh agus bheirtear an t-ainm sin ar an dá inscne nádúrtha. Is minic nach bhfuil an cainteoir ábalta ar an duifear a inse ar scor ar bith. e.g. tá gearria, sionnach, dreolán, gealbhan, breac, agus scadán firinscneach agus tá luchóg, faoileog, truideog agus eascoinn baininscneach.

9. Murab fhuil dhá fhocal fá leith ann don dá inscne nádúrtha thig úsáid a bhaint as na haidiachtaí fireann agus baineann nó as ceann fireann is ceann baineann.

e.g.

Madadh fireann / madu f'í : jən / madadh baineann /
madu bín'ə n/ an ceann fireann (= cat (7,8), éan (2),
scadán (5) / k'ín f'í : jən / An ceann baineann (=cat 7,8)
éan (2), iasc(5) / k'ín bín'ə n/ Ceann fireann atá
ann / k'í n f'í : jən /

I gcás na ngliomach baintear úsáid as coileach ag tagairt don cheann fireann agus as cearc ag tagairt don cheann baineann e.g. na cearca is na coiligh (3) / nə k'ark is nə kil'í /

AN UIMHIR.

10. Tá dhá uimhir sa chanúint, an t-uathu agus an t-iolra

11. Ní bhíonn dhá fhoirm san ainmneach iolra go minic, sé sin dhá fhoirm fá leith gan meascadh foirmeacha a bheith ann e.g. bealaigh bealtaí ag (3)

12. Nuair a bíos dhá fhoirm fá leith ann is minic a bíos duifear céille eadarthu e.g. mílte (bealaigh), míltí (daoíní etc.) bonnaí (bróga), bonnannaí (airgid)

13. Tá ainmneacha áirithe a bhfuil foirm ghearr acu san iolra indiaidh aidiachta uimhrí ach foirm fhada gach áit eile e.g. bliain, bliana, blianta; claigeann, claigne, claigneacha; pinn, pinne, pinneacha; uair, uaire, uaireannaí, uibh, uibhe, uibheacha.

Le uimhir sé bliana / s'e: b'l'i:ənə / trí claigne / trí : klag'n'ə:/ sé pinne / sé: p'i: n'ə / trí huaire / trí : hu'ajə / sé huibhe / s'e: hī v'ə /

14. Tá ainmneacha ann nach bhfuil le fáil ach in uimhir amháin. Baineann seo le ciall an fhocail go minic. Mar shampla ní bhíonn toirt-ainm nó ainm teibí san iolra do ghnách.

Tá focail ann nach bhfuil le fáil san iolra, e.g. bó, dumhaigh
Tá focail ann nach bhfuil le fáil san uathu, e.g. gearrthacha, scoilteacha.

15. Tá foirm uathu ag na hiasachtaí seo a bhfuil foirm iolra acu sa Bhearla e.g. beiric, siosúr, staighre

16. Dhá Foirm an uathu a bíos ann i ndiaidh dhá e.g.
 1^ú díoc. dhá chat (2) / jae : xat / muintir an dá dhá (8) /
 mīt'ir a dae : wae : d / rinn siad dhá chuid den dá oileán (3) /
 rin' s'i' d jae : xid' d an dae : il' an /
 2^ú díoc. dhá chos (3) / jae : xos / dhá lámh (2) / jae : lae : u /
 muintir an dá áit (b) / mīt'ir a dae : ae : t' /
 3^ú díoc dhá bhliain (3) / jae : v'l'i : an' / uisce an dá
 abhainn (2) / i's' k' a n dae : o : n' /
 4^ú díoc. dhá mhála / jae : wae : l' a / dhul fríd dhá phunta tae
 is dhá phunta siúchra (2) / γ il f'riid' jae fínt' te : s
 jae : fínt' s' u : r' a /
 Níor chuala mé ach sampla amháin den tuiséal ginideach i ndiaidh
dhá : toit an dá thoigh (e) (3) / t i t' a dae : h i : j' a /
 17. An uimhir uathu a bíos ann i ndiaidh uimhreacha (ó 3 suas
 do ghnách) Bíonn an uimhir iolra ann ina ndiaidh i gcásanna
 áirithe. Amharc § 13, 264 (b)

AN TUISEAL

18. Trí thuiséal atá ann, an t-ainmneach - tabharthach, an
 gairmeach agus an ginideach.

Baineann na tuisil leis an ghramadach; tá siad ag brath
 níos mó ar a n-áit san abairt ná ar fhoirmeacha fá leith.
 D'fhéadfaí a rá go bhfuil an duifear sna foirmeacha de chóir a
 bheith imithe sna tuisil uilig ach amháin sa ghinideach. Tá an
 chosúlacht ar an scéal go bhfuil an tuiséal ainmneach-tabharthach
 ag breith na buáidhe ar an dá thuiséal eile de réir a chéile.
 Claonadh ginireálta é seo sna teangacha agus claonadh fá leith
 é sa Ghaeilge. Thig seo a chruthú ó bheith ag amharc ar chlaonta
 ginireálta teangeolaíochta agus ar na fórsaí ón taobh istigh sa
 teanga féin.

AN TABHARTHACH UATHU

19. Tá an fhoirm chéanna ag an tabharthach uathu is atá ag an
 ainmneach uathu sna díochlaonta uilig. Tá an dá thuiséal díreach
 mar an gcéanna ó thaobh séimhiú etc i gcás ainmneacha

baininscneacha Bíonn séimhiú ar ainmneacha firinscneacha i ndiadh réamhfhocail simplí áirithe * an t-alt áit a mbeadh foirm an tabharthaigh.

Chuala mé trí shampla den tseanfhoirm tabharthach sa darna díochlaonadh ag seandúine (3) sampla amháin ag bean (2) agus sampla ar bith ag an taos óg. * leaganacha seargtha a bhí iontu uilig.

Gan céill (2) / gən ké:l' / ar a gcois (3) / er ɔ g i' s' /
duine de chlainn Pháidín (3) / d i n' ɔ d ɔ x l i n' fae : d' i n' /

AN GAIRMEACH UATHU

20. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach uathu is atá ag an ainmneach uathu sna díochlaonta uilig ach amháin sa chéad díochlaonadh. Tá foirm an ghairmigh le fáil i bhfocail áirithe. Is doiligh a rá go cinnte cén claonadh atá ann as siocair nach bhfuil samplaí le fáil go fairsing.

AN GINIDEACH UATHU

21. Tá foirm fá leith don ghinideach uathu le fáil i ngach aon díochlaonadh ach amháin sa cheathrú ceann. Bíonn foirm an ainmnigh le fáil go coitianta in áit an ghinidigh go háirithe ag an taos óg.

22. Bíonn foirm an ainmnigh le fáil i dtólamh nuair a bíos aidiacht ag teacht i ndiaidh an ainm. Amharc Roinn III.

23. Bíonn foirm an ainmnigh le fáil níos minice ná foirm an ghinidigh i ndiaidh réamhfhocail comhshuite e.g. imithe fá choinne pór (6) / i m' i f a n' ɔ p o : r / as siocair an misean (3) / i s s' i k i n m' i s ɔ n / fá choinne an t-aer (6) / fae : n' ɔ n t e : r /

24. Bíonn foirm an ainmnigh le fáil go coitianta i ndiaidh ainm briathartha nuair a thig sé i ndiaidh an réamhfhocail ag e.g. ag dóú fear (6) / ɔ d o : u f' e : r / ag déanamh cliabh (2) ɔ d' a e : n u k' l' i : a u / / ag fáil an bhó (5) ɔ fae : l' ɔ w o : /

+ ach amháin sna leaganacha : in Éirinn, fríd Éirinn/
ɔ n' e : j i n , f r i : d' e : j i n /

25. Déarfainn go bhfuil foirm an ainmnigh in áit an ghinidigh i ndiaidh an ailt nó i ndiaidh ainm eile níos coitianta ag an taos óg ach tá an dá ghnás ag na daoine fásta. Mar sin féin ní bhíonn foirmeacha fá leith agus in gcás focail áirithe. e.g. áit an tsaileog (17) / ae: t'ə tɪl'og / Bean an fhear eile (2) / b'an ə nár el'ə / deireadh an bhliain (3) / dé: ju n v'li:ən / lann an speal (7) / lan ə sp'al /

An Ginideach Iolra

26. Thig a rá nach bhfuil foirmeacha fá leith le fáil sa ghinideach iolra taobh amuigh den chéad díochlaonadh. Chan ionann sin is a rá nach bhfuil corriarsma le fáil sna díochlaonta eile fosta ach ní bhaineann siad sin le gnástaí cainte an lae inniu.

27. Baintear úsáid as foirm an ainmnigh nuair a thig aidiacht i ndiaidh ainm sa ghinideach iolra de chóir a bheith i dtólamh e.g.

teach na mbuic mhóra / t'ax nə mik'wo: rə /

28. Baintear úsáid as ffoirm an ainmnigh go minic nuair a bíos ainmeile díreach roimhe e.g.

mna' fir eile (22) / mrae: fí el'ə / rásaí beathaigh (6) / rae:si b'rahi /

29. Baintear úsáid as foirm an ghinidigh go minic nuair a bíos ainm eile agus an t-alt ag teacht roimhe e.g.

tarraint na mban (3) / tarin't' nə man /

30. Baintear úsáid as foirm an ghinidigh go coitianta i ndiaidh uimhreacha pearsanta e.g.

beirt níonach (6) / bért' n'ɪ:nax / seisear stocach (2) / s'e s'ə r sto: kax /

31. Baintear úsáid as foirm an ainmnigh nó as foirm an ghinidigh i ndiaidh réamhfocal comhshuite nó i ndiaidh ag agus ainm briathartha. Tá foirm an ainmnigh níos coitianta ag na daoine fásta. Tá an dá ghnás ag na seandaoine fosta e.g.

i ndéidh na bhfir (2) / ə n'e:i nə v'i / i ndéidh na mna' (2) / ə n'e:i nə mrae: / ag cur na madaidh iontu (5) / ə kir nə madi intu /

An Tabharthach Iolra

32. Tá an fhoirm chéanna ag an tabharthach iolra is atá ag an ainmneach iolra i ngach aon díochlaonadh. Baintear úsáid as seanfhoirm an tabharthaigh iolra mar iolra coitianta sa dá ainm seo e.g. na laethaibh / nɔ le: hɪv' / ar do laethaibh saoire/ er dɔ le: hɪv' si: jə / ag cuntas na laethaibh / ɔ kɪntɔs nɔ le: hɪv' / agus - na dúnaibh / nɔ du: nɪv' / ag dhul 'na ndúnaibh / ɣɪl nɔ nu: nɪv' / sna dúnaibh / snɔ du: nɪv' /

An Gairmeach Iolra

33. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach iolra is atá ag an ainmneach iolra i ngach aon díochlaonadh. Tá an tseanfhoirm den ghairmeach iolra sa chéad díochlaonadh le cluinstitín go fóill (san ainm seo: (a) fheara / arɔ /

Na Díochlaonta

34. Ceithre dhíochlaonadh atá sa chanúint. Tá an cúigiú díochlaonadh imithe ar fad is níl mórán ainmneacha sa tríú díochlaonadh. Gí go bhfuil cuid mhór ainmneacha sa chéad agus sa dara díochlaonadh déarfainn nach bhfuil nadíochlaonta sin beo 'sé sin nach gcuirtear nuaiasachtaí bith istigh leis na hainmneacha atá ann cheana féin.

Níl ach an ceathrú díochlaonadh beo agus sin an ceann nach bhfuil ach dhá fhoirm den ainm ann ceann san uathu agus ceann san iolra. D'fhéadfaí a rá go mbaineann ainm ar bith (a dtig aidiacht a chur leis) leis an díochlaonadh seo fiú má bhaineann sé le díochlaonadh eile. Is doiligh a rá cé na focail a bhaineann leis an cheathrú díochlaonadh na thig leis na seandaoine ainmneacha a infhilleadh nach dtig leis an taos óg.

An Chéad Díochlaonadh.

35. Ainmneacha firinsneacha a chríochnaíonn le consan leathan atá sa chéad díochlaonadh e.g. fear / f'ar / ar an chadhrán.

(21)/er ɔ xe: ran /

An Gairmeach Uathu

36. Thig úsáid a bhaint as foirm an ainmnigh nó thig an consan deiridh a chaolú e.g. a leanbh (2) / ə l'anu / a mhac (2) / ə wak / a chrann (8) / ə xran / a ghasúir (9) / ə ʁ asu:ɹi / a chait (1) / (ə) xit' /

An Cinideach Uathu

37. Déantar an consan deiridh a chaolú e.g. lód féir (6) / lo:d f'e:i / mála an tsalainn (2) / mae:lə n talin' /

Athrach ar na Gutaí de thairbhe Caolú

38.

a > i leanbh / l'anu / linbh / l'in'iv / sac, saic;
cát, cait.

o > i olc / olk/ oilc / il'k' /

l > e iasc / i: əsk / éisc / e: s'k' / cliabh, cléibh

Ní dheántar caolú ar r sa ghrúpa rt e.g. fuacht / fu: ɔrt' /
fuaicht / fu : ɔrt' /

Caolú an Consain larnaigh

39. I bhfocail atá déshiollach de thairbhe guta cunta déantar an consan larnach a chaolú comh maith leis an chonsan deiridh e.g. leanbh / l'anu/ linbh / l'ini v' /

An tIolra

40. Caolú an chonsain deiridh an dealach is coitianta leis an iolra a dheánamh sa díochlaonadh seo.

Bealtaí eile : ceann de na deirí seo a chur le foirm an ainmnigh uathu

(i) -aí i § 82 (iii)

(ii) -taí ti § 82 (iv)

(iii) -acha ax § 82 (viii)

(iv) -annaí ani § 82 (ix)

(v) -a agus coimriú § 87 (i)

(vi) -e agus caolú § 83

An Gairmeach Iolra

41. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach iolra is atá ag an ainmneach iolra e.g. a mhic (8) / ə v'i k' / a chrainn (8) / ə xrin' / eisceacht a fheara / ar ə /

An Ghinideach Iolra

42. Tá an fhoirm chéanna ag an ghinideach iolra is atá ag an ainmneach uathu e.g. airgead na bhfear (6) / arəgəd nɔv'ar /

Cluintear foirm an ainmnigh iolra go coitianta in áit an ghinidigh iolra.

Ainmneacha Firinscneacha a chríochnaíonn le -ach

An tAinmneach - Tabharthach Uathu

43. An bealach mór (3) / ə b'alax mo: r/ an t-aonach (2) / ə ti:nax/ ag an aonach (2) / eg ə ni:nax/

An Gairmeach Uathu

44. A stócach (16) / ə sto: kax/ nó a stócaigh (16) / ə sto: ki /

An Ghinideach Uathu - i (aigh)

45. Barr an bhealaigh mhóir (17) / bar ə v'ali wo: i/ fear an aonaigh (2) / fər ə ni:ni /

An tIolra

46. (i) - i. (aigh) a chur in áit ax (ach) (ii) - taí ti a chur in áit ax (ach)

An Gairmeach Iolra

47. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach iolra is atá ag ainmneach - tabharthach iolra e.g. a stócaigh / ə sto:ki /

An Ghinideach Iolra

48. Tá an fhoirm chéanna ag an ghinideach iolra is atá ag an ainmneach - tabharthach uathu e.g. rásaí beathach (6) / rae:si b'aex / ag ní na soitheach (2) / ə n'i : nə soihax/

Cluintear foirm an ainmnigh iolra in áit an ghinidigh iolra fosta.

Deáhiollacha a chríochnaíonn le -ú- adh (agus - amh (annamh))

49. Gí go gcríochnaíonn na hainmneacha seo i nguta déantar iad a infhilleadh. Tá patrún na dtuiseal ag freagairt do do phátrún na dtuiseal sa chéad díochlaonadh. Ní bhíonn ainmneacha a chríochnaíonn in - amh infhillte i gcaint na ndaoine meánaosta nó i gcaint an taos óg.

An Gairmeach Uathu

50. Thig úsáid a bhaint as foirm an ainmnigh nó i a chur in áit u e.g. a mhadadh (2) /ə wadu/ a mhadaidh (8) /ə wadi/

An Ginideach Uathu

51. Cuirtear i (-aidh) in áit u (-adh) e.g. bás an mhadaidh (2) / bae: s ə wadi/ neart talaimh (3) / n'art tali/ ...creidimh (3) / k'red'i/

An tIolra

52. (i) - i (-aidh) a chur in áit u (-adh)
 (ii) - iəxə (-íocha) a chur in áit u (-adh) nó -amh
 (iii) - əni (-annaí) a chur in áit u (-adh)

An Gairmeach Iolra

53. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach iolra is atá ag an ainmneach-tabharthach iolra e.g. a mhadaidh /ə wadi/

An Ginideach Iolra

54. Tá an fhoirm chéanna ag an ghinideach iolra is atá ag an ainmneach-tabharthach uathu (i gcás iolra (i)) e.g. ag cur na madadh iontu (20) / ə kir nə madu intu/

An Darna Díochlaonadh

55. Ainmneacha a chríochnaíonn le consan ach amháin - ach x, atá sa darna díochlaonadh e.g. an mhaidín /ə wadín/ sa mhuc (36) /sə wik/ Tá na hainmneacha seo baininscneach ach amháin im, sliabh.

An Gairmeach Uathu

56. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach uathu e.g. a chearc (2) /ə x'ark/

An Ginideach Uathu

57. Déantar foirm an ainmnigh a chaolú (má tá sé leathan) agus - e a chur leis e.g. bos /bas/ boise (3) /bos'ə/

Déantar coimriú ar ainmneacha áirithe sa ghinideach (agus san iolra) e.g. obair, oibre, (3) /ib'rə/ maidín, maidne (2,5) /man'ə/ claigeann, claigne (7)

Athrach ar Ghutaí na Fréimhe e.g.

58. a > i' cearc /k'ark/ circe /kirk'ə/, speal, speile /sp'i lə/ lə > e' grian /g'ri: ən/ gréine /g're: n'ə/

An tIolra

59. Cuirtear ceann de na deirí seo le foirm an ainmnigh uathu

- (i) ɔ - a § 82 (i)
- (ii) ɔ - a agus leathnú, § 84
- (iii) ɔ - a le leathnú agus athrach guta § 85 (i)
- (iv) ɔ - e § 82 (ii)
- (v) ɔ - e agus coimriú § 87 (iii)
- (vi) i - (a) í § 82 (iii)
- (vii) tɔ - te le caolú agus athrach guta § 85 (ii)
- (viii) axɔ - acha § 82 (viii)
- (ix) axɔ - acha agus coimriú § 87 (ii, iii)
- (x) ɔni - (e) annaí § 82 (ix)
- (xi) raxɔ - racha § 82 (xi)
- (xii) taxɔ - tacha agus leathnú § 84
- (xiii) gan athrach § 92

An Gairmeach Uathu

60. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach iolra is atá ag an ainmneach - tabharthach iolra e.g. a chearca (2) /ɔ xárkɔ/

An Ginideach Iolra

61. Tá an fhoirm chéanna ag an ghinideach iolra is atá ag an ainmneach - tabharthach iolra e.g. aicíd na gcnámh (2)
/ak'id' nɔ grae: u/(ainm - tabh. iol. cnámh (a), péire bróga (3)
/p'e: jɔ bro: gɔ/feoil cearc (a) (2) /f'o l' k'ark/

Athrach ar Ghutaí na Freimhe san Iolra

62. de thairbhe (i) leathnú an chonsain deiridh í (i) > a (ea)
binn/b'in/ beanna /b'anɔ/

(ii) caolú an chonsain deiridh iɔ (ia) > e : (éi) sliabh
/s'lí:au/ sleibhte /s'l'ɛ: v'tɔ/

De shiollacha nó iolsiollacha baininsneacha a chríochnaíonn
le - ax - ach

An tAinmneach - Tabharthach Uathu

63. An ghealach (3) /ɔ jalax/ ar an ghealach (3) /er ɔ jalax/

An Gairmeach Uathu

64. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach uathu is atá ag an ainmneach - tabharthach uathu e.g. A chailleadh (2) /ɔ xal'ax/

An Ginideach Uathu

65. Déantar i (aí) den ax-ach

e.g. fear na gealaí (3) / f'ar nɔ g'ali /

An tIolra

66. Cuirtear i - aí le foirm an ainmnigh uathu

Tá an fhoirm chéanna le fáil in gach aon tuiseal san iolra e.g. na girseachaí (6) saol na ngirseachaí (2) / si:l nɔ ŋ'irsaxi / sna girseachaí (2) / snɔ g'irsaxi / a ghirseachaí (27) / ɔ jirsaxi /

An Tríú Díochlaonadh

67. Ainmneacha a chríochnaíonn le consan caol nó leathan atá sa tríú díochlaonadh.

An Gairmeach Uathu

68. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach uathu is atá ag an ainmneach - tabharthach uathu e.g. a abhainn (2) / o : n' /

An Ginideach Uathu

69. Déantar an consan deiridh a leathnú (má tá sé caol) agus ɔ - a a chur leis.

Trasna na habhna (2) / trasnɔ nɔ ho: nɔ /

Moran ama (3) / moran amɔ /

Ag cur bala air (1) / ɔ kír bal e /

Cait bhráda (3) / kít' wrae:dɔ /

teach na comharsana (16) / t'ax nɔ ko:rsɔnɔ /

Hiúdaí na duma (3) / hu:di nɔ du:xɔ /

siúl fola (2) / s'u:l folɔ /

pionta leanna (6) / p'intɔ lánɔ /

Am mo mháthara mor (iarsma amach) (6) / am mɔwaharɔ mo: r /

tús na bliana (3) / tu:s nɔ b'1'i : ɔ nɔ /

Tús ceatha (1) / tu: s k'ahɔ /

Fa choinne cruithneachta (3) / fan'ɔ k'rin'a-ta /

Am dinnéara (2) / am d'i : n'erɔ /

punta feola (2) / pintɔ f'o : lɔ

lámh an ghasúra (26) / lae:u n yasurɔ /

inseáin locha (3) / in's'an loxɔ /

agus sna hainmneacha dílse seo :

muintir na hAlbana (2)/mit'ir nə holəbanə/

muintir na hÉaranna (6)/mit'ir nə he:rənə/

cuid Gaeilg Fánada (6)/kí'd' ge: l'ík' fae: nədə/

Cúl Áranna (3)/ku:l ae: rənə/

pósadh Éamanna (2)/po:su e:mənə/

Muintir na Seasana (3)/mit'ir nə s'asənə/

Eisceacht: Cuirtear u (-adh) leis an ainm móin sa
ghinideach e.g. ag baint mhónadh/ə bín't' wo: nu/

Athrach ar na Gutaí

70. i > 0 fuil, fola

i > a buil, bala

An tIolra

71. Cuirtear ceann de na deirí seo le foirm an ainmnigh

(i) i -aí § 82 (iii)

(ii) i -aí le leathnú § 84

(iii) tə -ta le leathnú § 84

(iv) axə - eacha le coimriú § 87 (ii, v)

(v) əni - annaí § 82 (ix)

(vi) íd'ax - aideach le athrach foirme § 89

An Gairmeach Iolra

72. Tá an fhoirm chéanna ag an ghairmeach iolra is atá ag an ainmneach -tabharthach iolra e.g. a aibhneacha (2)/ə ív'n'axə/

An Ginideach Iolra

73. Tá an fhoirm chéanna ag an ghinideach iolra is atá ag an ainmneach-tabharthach iolra e.g. iasc na n-aibhneacha (2)
/ i: əsk nə niv'n'axə /

Tá corriarsma den seanghinideach iolra le cluinstitín e.g.

imeacht na mbliantach, ag dhul na nGleanntach (4)/ə Yíl nən'1'antax /
/im'art na m'li:əntax/

AN Ceathrú Díochlaonadh

74. Níl ach dhá fhoirm ag na hainmneacha sa díochlaonadh seo, ceann san uathu agus ceann san iolra.

75. D'fhéadfaí a rá go mbaineann gach ainm (a dtig aidiacht a chur leis) leis an díochlaonadh seo. Ansin tá ainmneacha ann nach ndéanann ach na scandaoine iad a infhilleadh amannaí.

Tá ainmneacha eile ann a dhéanann na daoine fásta iad a

infhilleadh amannaí ach nach ndéanann an taos óg iad a infhilleadh ar chor ar bith. Tá an sceál iontach casta ar fad. 76. Thig a rá go mbaineann na hainmneacha seo leis an cheathrú díochlaonadh amháin.

(i) ainmneacha a chríochnaíonn le guta ach amháin déshiollacha in u (-adh) agus

(ii) ainmneacha a bhfuil an deireadh -ín acu

(iii) uimhreacha pearsanta

(iv) nua-iasachtaí

(v) cuid mhór ainmneacha eile.

An Uathu

77. Níl duifear ar bith sna tuisil e.g.

an eorna/ɔnó: rɔ/ ar an phota / er ɔfotɔ/ ar an chailín / er ɔxal' i n' / luibh an chroí / liv' ɔxri: / a chroí / ɔxri: /

An tIolra

78. Déantar an t-íolra a chumadh mar seo

(i) ɔ - a a chur le foirm an uathu § 82 (i) agus coimriú ar fhoirm an uathu § 87⁶ (i).

(ii) i - í a chur le foirm an uathu § 82 (iii)

(iii) i - í a chur in áit ɔ (-a nó -e) § 88 (i)

(iv) ti - taí a chur le foirm an uathu § 82 (iv) agus díghlorú

86

(v) ti - taí a chur in áit u (-adh) § 88 (x)

(vi) hi - thaí a chur le foirm an uathu § 82 (v)

(vii) hɔ - the a chur le foirm an uathu § 82 (vi)

(viii) hɔ - the a chur in áit u (-eadh) § 88

(ix) t'ɔ - te a chur in áit ɔ (-e) § 88 (ii)

(x) tí - tí a chur in áit ɔ (-e) § 88 (iii)

(xi) xɔ - cha a chur le foirm an uathu § 82 (vii)

(xii) axɔ - (e) acha a chur le foirm an uathu § 82 (viii)

(xiii) axɔ - acha a chur in áit ɔ (-a) § 88 (iv)

(xiv) axɔ-acha a chur in áit i (-aidh) § 88 (vii)

(xv) haxɔ - thacha a chur in áit u (-eadh) agus leathnú § 88 (xii)

(xvi) ihaxɔ - ítheacha a chur in áit ú (-ú) § 88 (xiv)

- (xvii) i: əxə -íocha a chur in áit u (-amh) § 88 (xiii)
 (xviii) əni - annaí a chur le foirm an uathu § 82 (ix)
 (xix) əni - annaí a chur in áit ə (-e) § 88 (v)
 (xx) n'axə - neacha a chur le foirm an uathu § 82 (x)
 (xxi) in' - ain a chur le foirm an uathu § 82 (xii)
 (xxii) iv' - aibh a chur le foirm an uathu § 82 (xiii)
 (xxiii) s - s a chur le foirm an uathu § 82 (xiv)
 (xxiv) ø gan athrach § 92

79. Níl duifear ar bith sna tuisil san iolra

e.g. na páistí (2)/nəpae: s't'i /

do na páistí (2)/do nəpae: s't'i /

a pháistí (2) / ə fae:s't'i /

scoil nabpáistí (2) / skil' nəbae: s't'i /

An Ginideach Iolra

80. Chuala mé iarsma amháin den sean-ghinideach i gcás -in i ndéidh na gcailín/ə n'e'i nə gal'in': agus i gcás cupla ainm a bhaineann leis an tríú díochlaonadh ó cheart e.g.

bean na Rosann (2)/b'an nərosən /

teach na bpiocúrach i leitir Ceannainn (7)/t'ax nəb'ikturax ə l'it'ir k'anin' /

An Cuigiú Díochlaonadh

81. Tá an díochlaonadh seo imithear fad. Tá iarsma le fáil san ainm áite Mín na Lárach/m'i: n' na lae:rax/agus i nginideach an ainm caora. Tá an t-ainm sin mí-rialta mar tá athrach mí-rialta guta i gceist fosta.

Chuala mé iarsma amháin ag seandúine (3) teach na deirfiúrach/t'ax nə dé:jifurax /

An tIolra i nGach Aon Díochlaonadh

Seo na bealtaí ata ann leis an iolra a dhéanamh.

82. Ceann de na deirí seo a chur le foirm an uathu.

- (i) ə -a a chur le foirm an ainmnigh uathu (le aonsiollacha a chríochnaíonn i gconsan leathan)

2. Bréaga, bróga, cosa, cluasa, muca

3. Buna

4. Barra

o - a le coimriú amharc § 87 (i) ; le coimriú agus leathnú § 87 (iv)

o - a le leathnú amharc § 84 ; le leathnú is athrach guta amharc § 85 (i)

(ii) o -e a chur le foirm an ainmnigh uathu (le aonsiollacha a chríochnaíonn i gconsan caol)

2. súile, scinne, pínne, uaire, uibhe (le aidiacht uimhreach)

o - e le coimriú amharc § 87 (iii)

o - e le caolú amharc § 83.

(iii) i - (a) í a chur le foirm an ainmnigh uathu. Cuirtear le déshiollacha a chríochnaíonn in - ach, -óg, -ín é.

1. bádaí, bonnaí,

2. eangachaí, girseachaí, luchógaí, seachtainí, tonnaí.

3. Gasúraí.

4. Cailíní

i - (a) í le leathnú amharc § 84

i - (a) í a chur in áit an deiridh uathu amharc § 88 (i)

(iv) hi - taí a chur le foirm an ainmnigh uathu (le aonsiollacha a chríochnaíonn in l, n, r, s leathan is mó a chuirtear é)

1. néaltaí, scéaltaí, rónaí, leabhartaí, castaí, gnastaí.

4. meaisíontaí

ti - taí a chur in áit an deiridh uathu amharc § 88 (x) (xvi)

(v) hi - thaí a chur le foirm an ainmnigh uathu

4. scórthaí.

(vi) hō - the a chur le foirm an ainmnigh uathu

4. troighthe

hō - the a chur in áit an deiridh uathu amharc § 88 (xi)

(vii) xō - cha a chur le foirm an ainmnigh uathu (le déshiollacha a chríochnaíonn in - ia)

4. carriacha, gearriacha

(viii) axō - (e) acha a chur le foirm an ainmnigh uathu

1 éanacha

2. aicídeacha, áiteacha, banríneacha, muintireacha

4. ursainneacha

-acha le coimriú amharc § 87 (ii) (v)

-acha in áit an deiridh uathu amharc § 88 (iv, vii, viii)

(ix) ɔni - annaí achur le foirm an ainmnigh uathu (le
aonsiollacha is mó a chuirtear é)

1. bonnannaí

2. deochannaí

3. amannaí, páirceannaí

4. beainceannaí, busannaí, carrannaí, frocannaí, ; cnónnaí,
gadaíonnaí

- annaí in áit an deiridh uathu amharc § 88 (v, xiv)

(x) naxɔ -neacha a chur le foirm an ainmnigh uathu

4. ainmneacha

(xi) rax -racha a chur le foirm an ainmnigh uathu

2. neadracha

(xii) in' -ain a chur le foirm an ainmnigh uathu

4. lachain

(xiii) iv' -aibh a chur le foirm an ainmnigh uathu

4. na Dúnaibh

(xiv) s - s a chur le foirm an ainmnigh uathu (le iasachtaí
is mó a chuirtear é)

4. bóigheans, farmars..

Amharc fosta

(xv) tɔ -te a chur in áit an deiridh uathu § 88 (ii)

-te le caolú is athrach guta § 85 (ii)

(xvi) tí -tí a chur in áit an deiridh uathu § 88 (iii)

(xvii) taxɔ -tacha le leathnú an chansain deiridh § 84

(xviii) ihaxɔ - ítheacha a chur in áit ú (-ú) § 88

(xix) id'ax - aideach le athrach fréimhe § 89

(xx) hiv' -thaibh le athrach fréimhe § 89

83. Deireadh le caolú ar fhoirm an uathu

1. fóide

Deireadh le leathnú ar fhoirm an uathu

84. 2. scratha, scoltacha

3. comharsanaí, blianta

Deireadh le Athrach Guta

85. (i) Athrach Guta agus leathnú ar fhoirm an uathu

2. Beanna

(ii) Athrach Guta agus caolú ar fhoirm an uathu

2. sléibhte

Deireadh le díghlórú

86. 4 céadtaí /k'e:ti/

Deireadh le coimriú ar fhoirm an uathu

87. Thig an cineál seo a roinnt mar seo:

(i) coimriú le cailleadh guta leathan

1 Dorsa

(ii) coimriú le cailleadh guta caol

2. caithreacha

(iii) Coimriú le cailleadh guta leathan is caolú an chonsain
deiridh

2. claigne, claigneacha, coinnle.

(iv) Coimriú le cailleadh guta caol is leathnú an chonsain
deiridh

4. gamhna.

(v) Coimriú le cailleadh guta caol is caolú an chéad chonsain

3. aibhneacha

Deireadh in áit an Deiridh Uathu

88. (i) i - (a) í in áit ə -a, e.

4. bachta/borti/ páistí, stócaí, tairní

(ii) tə -te in áit ə -e

4. mílte

(iii) t'i - tí in áit ə -e

4. bailte, míltí

(iv) axə -acha in áit ə -a

4. damhsacha

(v) əni - annaí in áit ə -e

4. oícheannaí

(vi) t'axə - teacha in áit i - idh

tinteacha

vii) axɔ -acha in áit i -aidh

4 teangacha

viii) axɔ-acha in áit i -aidh le díghlórú

leapacha

(ix) i - aidh in áit u -adh

madaidh

(x) ti -taí in áit u -adh

4 castaí

(xi) hɔ- the in áit u --

4 dlíthe

(xii) haxɔ -thacha in áit u -eadh le leathnú

4 curthacha

(xiii) i : ɔxɔ - íocha in áit u -aidh, amh

1. samhraíocha

4. tórraíocha

(xiv) ihaxɔ - ítheacha a chur in áit u - ú

4. cruítheacha

(xv) ɔni - annaí in áit u - adh

1. garrannaí

(xvi) i -aigh in áit ax - ach

1 glíomaigh

(xvii) ti -taí in áit ax -ach

1 bealtaí

Deireadh le Athrach Fréimhe

89. 3 ceathaideach

toighthí laethaibh

Caolú Consain gan Deireadh

90. 1 buideáil, oileáin

Athrach Guta gan deireadh

91. 1 Buic, cnoic, poirt, solais

Ø Gan Athrach

92. 2. na cearc (nó cearca), na cnámh (nó cnánha)

4. créatúr, duilliúr, péas.

Mírialta

93. Mná

Ainmneacha Mírialta

94. Bean	g. mná	bean	iol. mná	g. ban	mná
caora	g. caorach	/ke:raχ/	iol caoirigh	g. caoirigh	
fiche	g. -		iol. fichead	g. -	
la	g. lae		iol. laethaibh	g. id	
leabaidh	g. leapa		iol. leapacha	g. id	
mí	g. míosa		iol míonnaí		
O' (sa sloinneadh)	g. Uí				
teach	g. toigh (e)		iol toighthí	g. id	
tinidh	g. tineadh		iol. tinteacha		
traigh	g. trá		iol. tráigheannaí		

Díochlaonadh An Ainm Bhriathartha

95. Ní dheántar an t-ainm briathartha a infhilleadh do ghnách. Tá iarsmaí le cluinstitín go fóill ach is deiligh a rá nach ainmneacha coitianta anois iad. eg. caint, codladh a chuid cainte / ɔ xid' kan'tɔ /

96. Thig úsáid a bhaint as an ainm briathartha (a) mar bhriathar (b) mar ainm (c) mar aidiacht

(a) Níor chuala mé sampla ar bith den ainm briathartha infhillte nuair a bhí feidhm briathair aige.

(b) Taobh amuigh de na samplaí thuas níor chuala mé ach sampla amháin den ainm briathartha a raibh foirm fá leith aige, sa ghinideach e.g. cuma triomaithe / kɪmɔ t'rɪmɪ / sé sin-cuma ar an aimsir go dtriomachadh sí.

(c) Chuala mé sampla amháin e.g. cuma scaraithe kɪmɔ skari

97. Níor chuala mé ach sampla amháin den ainm briathartha i ndiaidh na haidiachta sealbhaí ach amháin sa leagan seo-deis a labharta / d'es'ɔ lo : rtɔ /

98. Ní bhíonn an t-ainm briathartha le fáil comh minic sin in áit a mbeadh feidhm ginidigh aige. Nuair a bhíonn, bíonn foirm an ainmnigh aige e.g. fá choinne an phiocadh seo

/ fan'ɔ n f'iku s'o /

99. Ní gnás beo é i gcosúlacht iolra a thabhairt d'ainm briathartha. Níl ach cupla iarsma le fáil. Ainmneacha coitianta anois iad. Maram nach dtuigfidh an cainteoir go dtáinig na focail sin ó ainmneacha briathartha

100. Déantar an tIolra a chumadh mar seo:

ə -a a chur le foirm an ainmnigh

athracha (athrach) / ahraxə /

ti - taí a chur in áit u-adh

castaí (casadh) / kasti /

axə - acha a chur in áit u - eadh

scoilteacha (scoilteadh *) / skil't'axə /

-haxə -thacha a chur in áit u-eadh

gearrthacha (gearradh*) / g'arhaxə /

- haxə - thacha a chur in áit u - eadh agus leathnú a

déanamh ar an chonsan deiridh

curthacha (cuireadh) / kīrhaxə / (< ki:ju)

* Tá ciall eile ag an fhocal san iolra

CAIBIDIL II

AN BRIATHAR

101. Is ionann fréimh anseo agus an fhoirm a mbaintear úsáid as sa darna pearsa uathu ordaitheach, e.g. bain coinnigh⁺

102. Déantar rannadh ar na briathra atá thíos mar seo:

1. An Chéad Réimniú:

(a) Aonsiollacha a chríochnaíonn le consan (ach amháin W mh, bh) e.g. bain

(b) Aonsiollacha a chríochnaíonn le guta nó le défhoghar e.g. blí, sníomh

(c) Déshiollacha a chríochnaíonn le guta nuair a thosaíonn an darna siolla le h

(d) Briathra a chríochnaíonn le - ál

2. An Darna Réimniú:

(a) Déshiollacha a chríochnaíonn le guta nuair a thosaíonn an darna siolla le consan nó grúpa consan.

(b) Déshiollacha a chríochnaíonn le consan (ach amháin na briathra a chríochnaíonn le - ál)

⁺ Is doiligh a rá nach coinn - an fréimh

NA H-AIMSEARA

103. Tá na haimseara seo le fáil sa chanúint (gan na comhaimseara a chur san áireamh):

- (i) Táscach Gnáthláitreach baineann sé /b in'ɔn s'e:/
- (ii) Táscach Caite bhain sé /wín' s'e:/
- (iii) Táscach Fáistineach bainfidh sé /b in'hí s'e:/
- (iv) Coinníollach bhainfeadh sé /wín'hí s'e:/
- (v) Foshuítheach láitreach go mbainidh sé /g min'hí s'e/
- (vi) Ordaitheach baineadh sé /bīnīt s'e/

NA COMHAIMSEARA

104. Seo iad na comhaimseara a bhfuil an briathar tá, an réamhfhocal ag is an t-ainm briathra iontu. Gníomh á dhéanamh atá i gceist.

- (i) Táscach láitreach Tá siad ag cur amach an aoiligh
(2)/tae: s'i:əd əkir ə'max əni:l'i/
- (ii) Táscach Gnáthláithreach Bíonn tú ag bogadaigh,
bogadaigh (1) /b'i:n tu: bigədi bigədi/
- (iii) Táscach Caite Bhí mé ag urnaí (i)/v'i: m'e: əg írni/
- (iv) Táscach Fáistineach C'uair a bhéas tú ag dhul amárach
(8)/ku:ai v'e:s tu: ɣil ə'mæ:rax/
- (v) Coinníollach Dá mbeinn ag dhul ann rachainn ann 'anois
díreach (2) /d̪a m'e:n'ə ɣil in raxin' in ə'nis'
d'i:jax/
- (vi) Ordaitheach Ná bí ag spíodál (8) /nae: b'i ə spi:-
dal/

105. Seo iad na comhainseara a bhfuil an briathar tá agus an aidiacht briathra iontu. Gníomh i ndiaidh a bheith déanta atá i gceist.

- (i) Táscach láitreach Tá sí bruite (7) /tae: s'i:
s'o brit'ə/
- (ii) Táscach Gnáthláitreach Bíonn an mhóin cróigthe
luath i dtólamh aige (12) /b'i:n əwo:nn' kro:k'ə
lu.ə 'dɔ. lɔ eg'ə/
- (iii) Táscach Caite bhí an tsúil caillte aige (17) v'i:
n tu:l' kal'tə eg'ə /
- (iv) Táscach Fáistineach Beidh sé bainte agam (7) /b'e:
s'e: bin'tə i' gəm/
- (v) Coinníollach Dá mba rud é nach rabh fíobh ar an
mhuintir an t-oileán a fhágáil ní bheadh an madadh
báite (12) /d̪a m̪a r̪ið e: n̪ax ro f'i:u . . . er ə wit'ir ə
til'ən æ:gal n'i: v'e:u n̪a madu bæ: t'ə/
- (vi) Ordaitheach Bí sin déanta agad sula dtarramsa ar
aist (2) /b'i: s'in d̪æ: ntə igəd silə d̪arəms er
as't'/

AN GNÁTHCHAITE AGUS AN FOSHUÍTHEADH

An Táscach Gnáthchaite

106.

Leis an táscach gnáthchaite a chur in

úil baintear úsáid as (i) an coinníollach nó (ii) an leagan seo ba gnách liom, leat etc. + an réamhfhocal a + an t-ainm briathartha de "ta" - bheith + an réamhfhocal ag + ainm briathartha an briathair.

(i) Bheadh sé ag seilg le conairt (3)/v'e: t s'e:

ə s'íl'ig' ló kinirt/Sula rachainn ag obair ghlan-
fainn suas an teach (2)/sílə raxín' əg íbi ɣlanhín'
su:əs ə t'ax /

(ii) Ba ghnách liom a fheiceáilt nuair a bheadh sé ag
iascaireacht (3)/bra lím a ek'al't' nu: ə r ə v'e: t
s'e: əg' i:əskijart/

An Foshuítheach láitreach

107.

Níl duifear ar bith idir foirmeacha

an Fhoshuíthigh láitrigh agus foirmeacha an Táscaigh

Fháistínigh. Aimsear fá leith atá ann mar (i) tá na
foirmeacha le fáil i dtús na habairte leis an mhír/^{go} rompu

(ii) mar tá mír dhiúltach fá leith aige - nár.

Tá foirmeacha fá leith fosta ag na trí briathra seo:
tá, téam, thig. Níl siad coitianta.

NA FOIRMEACHA TÁITE

108. Tá na foirmeacha táite le fáil

(a) sa chéad phearsa uathu den láithreach táscach

(b) sa chéad phearsa uathu is sa darna pearsa uathu den
choinníollach

(c) sa chéad phearsa uathu is sa darna persa iolra den
ordaitheach

Níor chuala mé ach cupla iarsma de na briathra táite e.g.

An bhfuilear? (26) /wíl'ə r/ Ní bhfuighfidh

tú a dhath as sin, a bhfuighear? (2) /Ní: wi: h: tu: ɣa
is s'ín' ə wi:ər/

BRIATHRA UIREASACHA Ó DHOBHRIARTHRA

109. Thig cúpla ceann de na dobhriarthra ionaid agus treo a
úsáid mar briarthra san ordaitheach.

anuas don tábla (2) /ə'nu:əs don taeblo/
 anall ón bhuiceád (7) /ə'nal o:n wik'ad/.

AN CHEAD REIMNIÚ

110. Aonsiollacha a chríochnaíonn le consan (ach amháin - w
 mh, bh)

Táscach Láitreach

111	Uathu	Iolra
1.	-(e)am m	1. —
2.	—	2. —
3.	-(e)ann an, -(a)idh i.	3. —

Coibh N-spleách: -(e)as əs

Coibh Spleách: -(e)ann ən

Br. Saor -t(e)ar tər, t̃ər, -th(e)ar hər, -e(ar) ər.

Foirmeacha scartha ar fad atá ann taobh amuighden chéad
 phearsa uathu e.g. briseann tú /b'risən tu:/ briseann sé etc.

Níl an briathar saor iontach coitianta. Tá an fhoirm -t(h)ear
 le fáil i ndiaidh guta. Tá na foirmeacha eile le fáil i
 ndiaidh consan

Tá an tseanfhoirm neamhspleách le fáil go coitianta i
 bhfreagar ar cheist e.g. An gcuireann siad morán acu?

Cuiridh (6) /giron s'i:əd moran aku k̃iri/

ORDAITHEACH

112	Uathu	Iolra
1.	-(e)am m	1. —
2.	—	2. -(a)igí ig'í
3.	-(e)adh u, it̃.	3. —

Br. Saor -t(e)ar tər, t̃ər, -th(e)ar hər, -ar ər.

Déantar cumasc idir consan deiridh na foirme scartha agus
 s' tosaigh na bhforainmneacha sé, sí, sibh, siad, seisean
 etc. Aifreacáid atá ann ts' e.g. cuireadh sé/k̃iri't̃ se:/

Tá an briathar saor iontach neamhchoitianta.

Táscach Caite

113.	Uathu	Iolra
1.	—	1. —
2.	—	2. —
3.	φ	3. —

Br. Saor -(e)adh u

Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. bhris mé, tú
v'ris m'e; ,tu: etc.

Táscach Fáistineach

114.	Uathu	Iolra
1.	—	1. —
2.	—	2. —
3.	-f(a)idh i	3. —

Br. Saor: -f(e)ar ar

Coibh N-spleách: -f(e)as as

Coibh Spleách: -f(a)idh i

Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. brisfidh mé, tú etc.

Má tá pléascach glórach i ndeireadh na fréime (gan s a
theacht roimhe) déantar díghlórú air roimh na deirí seo ar
fad e.g. scríobhfaidh sé/s'kri:pi s'e: / (7)

Bíonn a sa siolla deiridh roimh na forainmneacha mé, (mise)
tú (tusa) muid (muidinne) e.g. brisfidh me /b'ris a mé: / (7)

Coinníollach

115.	Uathu	Iolra
1.	-f(a)inn in'	1. —
2.	-f(e)á a	2. —
3.	-f(e)adh u	3. —

Br. Saor -f(a)í i

Foirmeacha scartha ar fad atá sa 3u. agus san iolra e.g.
chuirfeadh sé etc.

Déantar cumasc idir consan deiridh na foirme scartha agus s' tosaigh na bhforainmneacha sé, sí, sibh, siad, seisean etc. Aifreacáid ts' atá ann e.g. ní chreidfeadh siad (3)/n'i: x'ret'it' sí d/

Má tá pléascach glórach i ndeireadh na fréimhe (gan s a theacht roimhe) Déantar díghlórú air roimh na deirí seo ar fad e.g. scríobhfadh sé/s'k'ri:pít s'e: /

Foshuítheach Láithreach

116. Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. go mbainidh tú, sé, etc.

Br. Saor: th(e)ar hər

Bíonn ɔ sa siolla deiridh roimh na forainmneacha mé, (mise), tú (tusa)muid (muidinne) e.g. go mbrise tú /gə m'ris'ɔ tu: /

An Aidiacht Bhriathartha

117. Bíonn na deirí seo ag an aidiacht bhriathartha, ag brath ar chonsan deiridh na fréimhe:

(i) -t'ɔ i ndiaidh consan caol e.g.

caillte /kəl't'ɔ/ bainte /bɪn't'ɔ/

Má tá pléascach glórach déantar é a dhíghlórú e.g.

goidte /gɪt'ɔ/

leigthe /l'ik'ɔ/

(ii) -tɔ i ndiaidh l, n, e.g.

pollta /pɪltɔ/

(iii) -t'ɔ (d'ɔ) i ndiaidh s', tɔ (-dɔ) i ndiaidh s e.g.

briste /brɪs't'ɔ/

casta /kəstɔ/

(iv) -ɔ. -hɔ agus -tɔ i ndiaidh r e.g.

curtha /kɪrhɔ/ gearrtha

/garhɔ/ labhartha /lo:rtɔ/ (r < x) cleachta /k'l'ɔrtɔ/

(v) -i i ndiaidh pléascaigh leathna e.g.

piocthaí /p'iki/

stopthaí /stopi/ atáí /ati/

Má tá pléascach glórach déantar é a dhíhlóru e.g.

tógthaí /to:ki/

An tAinm Briathartha

118. Tá na deirí seo le fáil

(i) -adh u e.g.

briseadh /b'ris'u/ moladh /molu/ pilleadh /p'il'u/
scaradh /sk'aru/ seasamh /s'asu/

(ii) -t t' baint /bin't'/ meilt /mel't'/ labhairt /lo:rt'/
roinnt /rin't'/

(iii) -áilt ae:l't' e.g. fágáilt /fæg'al't'/ tógáilt
/to: gal't'/

(iv) -an ən e.g. slugan /sligən/

(v) -(a)int in't' e.g. leagaint /l'igin't'/ beirint
/b'e:jin't'/

(vi) -im im' e.g. tuitim /t'it'im/ seinnim /s'in'im'/

(vii) -bheál v'al e.g. creidbheál /k'red'v'al/ tuigbheál
/tig'v'al/

(viii) -stan stən e.g. leanstan /lanstən/

(ix) -steán s't'ən e.g. mairsteán /mar's't'ən/ fóirsteán
/fo:rs't'ən/

(x) -aidh i e.g. iarraidh /e:ri/

(xi) e.g. cur /kir/ druid /drid'/ díol /dí:l'/
goid /gid'/ ól /o:l/

119. Aonsiollacha a chríochnaíonn le guta nó le défhoghar e.g.

bám /b'ae:m/ blióm /b'li:m/ bruiteam /brix'əm/ caitheam
/k'aix'əm/ craitheam /kr'aix'əm/ luíom /li:m/ lobham /lo:m/
níom /n'i:m/ sníomham /s'n'i: uwəm/ treabham /t'ro: m/

120. Tá réimniú na mbriathra seo cosúil leis an chéad réimniú

Láithreach Tascach blióm /b'li:m/ sníomham /s'n'i: uwəm/

Caithe Tascach bhlí mé /v'li: m'e:/ shníomh mé /n'i:u m'e:/

Tascach Fáistineach blífidh mé /b'li: hə m'e:/ sníomhfaidh mé
/s'n'i:uhə m'e:/

Coinníollach bhlífinn /v'li: hin'/ shníomhfainn /n'i:uhin'/

Ordaitheach blí /b'l'i:/ scriobh /s'k'ri:u/

Aidiacht Bhriathra blite /b'l'i'tə/ sníomhtha /s'n'i:uhə/

Ainm Briathra blí /b'l'i:/ sníomh /s'n'i:u/

121. Athrach ar na Gutaí e.g.

ai > a (san aidiacht bhriathra agus san ainm briathra)

caite /kat'ə/ caitheamh /kahu/

i: > i blite /b'l'it'ə/ nite /n'it'ə/

ach blí /b'l'i:/ ní /n'i:/

122. Déshiollacha a chríochnaíonn le gutaí (nuair a thosaíonn an darna siolla le h) e.g. moitheam, /moix'ə m/ gnótham

/gro:həm/

Láithreach Táscach moitheam /moix'ə m/

Caite Táscach

mhoithigh /woix'i/ ghnóthaigh /gro:hi/

Táscach Fáistineach

moithfidh /moix'i/ gnóthfaidh /gro:hi/

Coinníollach

mhoithfeadh /woix'u/

Ainm Briathartha

mothú /mohu/

gnóthú /gro:hu/

AN DARNA RÉIMNIÚ

123. Déshiollacha a chríochnaíonn le guta nuair a thosaíonn an darna siolla le consan nó le grupa consan e.g. coinnigh

Cailltear guta deiridh na fréimhe roimh na deirí.

Táscach Láithreach

124. Uathu

Iolra

1. -(e)am əm

1. _____

2. _____

2. _____

3. -(e)ann ən

3. _____

Coibh. N-spleách: -(e)as əs

əs

Coibh. Spleách: -(e)ann ən

ən

Br.Saor:

-(e)ar

ər

Foirmeacha scartha ar fad atá le fáil taobh amuigh den chéad phearsa uathu e.g. éireann tú /i:jən tu:/ éireann sé etc.

Ordaitheach

125.	Uathu	Iolra
1.	-(e)am əm	1. ____
2.	∅	2. -(a)igi ig'i
3.	-(e)adh u	3. ____
Pr. Saor: -(e)ar ər		

Déantar cumasc idir an consan deiridh san fhoirm **scartha** agus s' tosaigh na bhforainmneacha sé, sí, sibh, siad, seisean, etc. Aifreacáid ts'ata ann e.g. inseadh sé /in's'it' s'e:/(7)

Caite

126.	Uathu	Iolra
1.	____	____
2.	____	____
3.	∅	____
Br. Saor -(e)adh u		

Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. d'éirigh mé, tú /d'i:ji m'e:, tu:/etc.

Fáistineach

127.	Uathu	Iolra
1.	____	1. ____
2.	____	2. ____
3.	-(3)ochaidh oxi	3. ____
Br. Saor: -(e)ochthar ox ər		

Coibh. N-spleách: -(e)ochas ox əs

Coibh. Spleách: -(e)ochaidh oxi

Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. coinneochaidh mé etc.

Bionn ai sa siolla deiridh roimh mé (mise), tú (tusa), muid (muidinne) e.g. coinneochaidh mé /kin'oxai m'e:/(2)

Coinníollach

128.	Uathu	Iolra
1.	-(e)ochainn oxin'	1. ____
2.	-(e)ochtha oxa	2. ____
3.	-(e)ochadh oxu	3. ____

Br. Saor: -(e)ochthaí oxi

Foirmeacha scartha ar fad atá sa 3u agus san iolra.

Déantar cumasc idir consan deiridh na foirme scartha agus s' tosaigh na bhforainmneacha sé, sí, sibh, siad, seisean etc.

Aifreacáid ts'ata ann e.g. ní choinneochadh siad /n'i:

xin'oxit s'iəd/

Foshuítheach Láithreach

129. Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. go n-éireochaidh

leat(9) /gə n'i:joxi l'at /

An Aidiacht Bhriathra

130. Bíonn -aithe i ndiaidh consain leathna e.g. ceannaithe /k'ani/ gortaithe /gorti/

-iste is't'ə i ndiaidh consain caola e.g. coinniste /kin'is't'ə/

Eisceachtaí: ceadaiste /k'adis't'ə/ dathaiste /dahis't'ə/ imithe /im'i/

An tAinm Briathra

131. Tá na deirí seo le fáil.

(i) -u gortú /gortu/ triomú /t'rīmu/

(ii) -i Éirí /i:ji/

(iii) -acht ceannacht /k'anart/ túiseacht /tu:s'art/

(iv) -ailt coinneáilt /kin'al't'/

(v) -int cuidint /kiə'in't'/

(vi) -ach athrach /ahrax/

Briathra déshiollacha a chríochnaíonn le consan e.g.

132. Déantar iad a réimniú cosúil leis na briathra déshiollacha a chríochnaíonn le guta ach amháin (i) go ndéantar coimriú orthu sa láithreach agus san fhaistineach tascach agus sa choinníollach (ii) nach bhfuil deireadh ar bith sa 3u caite tascach.

Tascach Láithreach fosclam /foskləm/

Tascach Caite d'fhoscail me /doskil' m'e:/

Tascach Faistineach fosclochaidh me /foskloxai m'e:/

Coinníollach d'fhosclochann /doskloxin'/

Ordaitheach foscail /foskil'/

133. Aidiacht Bhriathra -t^ə, -tə (is coitianta)

e.g. foscailte /foskil't^ə/

134. An tAinm Briathartha

(i) -t e.g. imirt /im'irt'/

(ii) -adh u e.g. foscladh /fosklu/

(iii) -e ə e.g. inse /in's'ə/

(iv) ø e.g. iompar /impər/

Briathra a chríochnaíonn le -ál

135. Déantar na briathra seo a réimniú cosúil leis na briathra aonsiollacha a chríochnaíonn le consain ach amháin go bhfuil foirm na fréimhe ag an ainm briathra i dtólamh.

Láithreach Táscach tryálann sé /traiälän s'e: /

Caite thryál sé /hraiäl s'e: /

Faistineach tryálfaidh sé /traialhi s'e: /

Coinníollach thryálfadh se /hraiälhit s'e: /

Ordaitheach tryál /traial /

Aidiacht Bhriathra tryáilte /traial't^ə/

Ainm Briathartha tryál /traial./

AN CHOPAIL

136. Bheirtear liosta anseo de na foirmeacha atá sa chanúint. Tá an chosúlacht ar an scéal nach bhfuil mórán uilig acu ann. Tá an chopail coitianta in abairtí de chineál áirithe e.g. shíl mé gur John a bhí air; creideam gob é etc. ach ina dhiaidh sin ní chluintear cuid acu go coitianta e.g. dab, daibh, dár. Níl an tsraith a chríochnaíonn in -bh le fáil ach leis an dá aidiacht éigean, fearr.

Foirmeacha na Copaille

Láithreach Táscach

137.

1. N-spleách dear.

is is

2. N-spleách diúl.

ní n'i:
nín n'i:ncha xa
chan xan

3. Ceist.Dear.

an a ab b'

4. Ceist.Diúl.

nach nax nab nab'

5. Spleách Dear.

gob gab' gur gar

6. Spleách Diúl.

nach nax nab nab'

7. Coibh.Dear.

is is ar ar

8. Coibh. Diúl.

nach nax

9. Le mámáis mae:s,
mae s'11. le muna/muramuna mĩnə munab mĩnəb'
mura mĩrə murab mĩrəb'12. Le céce k'e:
ces k'e:s

Caite agus Coinníollach

1.N-spleách Dear.	ba ba	b' b, b'	níbh n'i:v'	níor n'i:r	char xar
2.N-spleách diúl.			aibh av'	ar ər	
3.Ceist Dear.	a ba ə ba	ab əb'	naibh nav'	nár nar	
4.Ceist Diúl.			goibh giv'	gur gər	
5.Spleách Dear.			naibh nav'	nar nar	
6.Spleách Diúl.				ar ər	
7.Coibh.Dear.	a ba ə ba	ab əb'	naibh nav'	nár nar	
8.Coibh Diúl.			daibh dav'	dár dar	
10.Le dá		dab dəb'	munaibh miniv'	munar minər	
11.Le <u>muna</u> / <u>mura</u>		munab minəb'	muraibh miriv'	murar mirər	
12.Le Cé		ce ba k'e: ba			

Táscach Láithreach

138. Baintear úsáid as na foirmeacha seo roimh fhocail taobh amuigh de é, í, iad:

1. is /is, s, s'/ 2. nín /n'i:n/ ní /n'i:/(le aidiacht)
 chan /xan/ cha (roimh m) /xa/ 3. an /ə/ 4. nach /nax/
 5. gur /gər/ 6. nach /nax/ 7. is /is/ ar /ər/ 8. nach /nax/
 9. mas /mae:s/ 11. muna /mínə/ mura /míra/ 12. céis /k'e:s/

1. Is deacair daoithe imirt agus seál uirthi(6) /is d'aki
 di:hə im'irt' agis s'ae:l írhi/ is iomaí uair(8) /is imi u:ai/

2. Nín pisín ar bith í(10) /n'i:n p'is'in' er b'ix'i:/
 Ní maith duid bheith ag caint leis(2) /n'i: maix' díd v'e ə kan't'
 l'es'/ Chan ag déanamh airgead atá muid(27) /xan ə d'ae:nu
 arəgəd ə tae: mid'/ Chan cuid Gaeilg Thír Chonaill é sin(2)
 /xan kíd' ge:l'ik' hi:r xinil' e: s'in'/ Cha maith duid bheith ag
 caint leis(2) /xa maix' díd v'e ə kan't' l'es' /

3. An maith leat sú?(4) /ə maix' l'at su:/

4. Nach míofar í?(2) /nax m'i:fər i:/

5. Tá mé ag déanamh gur seo an áit(8) /tae: m'e: d'ae:nu
 gər s'o n'ae:t'/

6. Tá mé ag déanamh nach maith leat sin(2) /tae: m'e:
 d'ae:nu nax maix' l'at s'in'/

7. Gibith rud is maith leat féin(2) /gib'ix' ríd is maix' l'at
 he:n'/ Sin an fear^{ar} leis é(7) /s'in' ə f'ar ə r l'es'e:/

8. Sin rud nach maith liom(8) /s'in' ríd nax maix' l'im/

9. Más olc an smaol is measa morróg(2) /mae:s olk ə smi:l is
 m'asə morog/

11. Muna miste leat rachaidh mé síos ann(8) /mínə m'is't'ə
 l'at raxai m'e: s'i:s in/

12. Céis ciontaí?(8) /k'e:s' k'inti/

139. Baintear úsáid as na foirmeacha seo roimh é, í, iad:

1. s /s/ 2. ní /n'i:/ chan /xan/ 3. ab /əb/ b /b/
 4. nab /nab/ 5. gob /gəb/ 6. nab /nab/ 7. 8.
 9. mas /mae:s/ 11. munab /minəb/ murab /mürəb/
 12. cé /k'e:/

1. 'sé (< is é) (6) /s'e:/
 2. ní hiad(7)/n'i: hi:əd/ chan é(5)/xan e:/
 3. Sin oifig an phosta ab é?(29)/s'in' if'ig' ə fostə əb'e:/
 B'é sin an ceann?(18) /b'e: s'in' ə k'in/
 4. Sin é, nab é?(7) /s'in' e: nab'e:/
 5. Tá mé ag déanamh gob é(3)/tae: m'e: ə d'ae:nu gəb'e:/
 6. Tá mé ag déanamh nab é(7)/tae: m'e: ə d'ae:nu nab'e:/
 7.
 8.
 9. Más é(8) /mae:s'e:/
 11. Murab é atá ann tá sé cosúil leis(5)/mürəb'e: tae: in
 tae: s'e: kosul' l'es'/
 12. Cé hí?(2) /k'e: hi:/

Táscach Caite agus Coinníollach

140. Baintear úsáid as na foirmeacha seo roimh fhocail taobh amuigh de é, í, iad.

1. ba /ba/ 2. níor /n'i:r/ char /xar/ 3. a ba /ə ba/
 ar /ər/ 4. nár /nar/ 5. gur /gər/ arbh /ariv'/ 6 nár /nar/
 7. a ba /ə ba/ ar /ər/ 8. nár /nar/

1. Ba dhaor é(2) /ba ɣi:r e:/
 2. Níor mhaith liom é a ghortú(2)/n'i:r waix' l'im e: ɣortu/
 Char mhaith leat sin(21)/xar waix' l'at s'in'/
 3. Ar mhaith leat bualadh suas léithe?(2)/ər waix' l'at
 bu:ɔlu su:əs l'e:x'ə/
 4. Ba cheart dó níos lú a fháil, nár cheart?(7) /ba xart do:
 n'i:s lu: ae:l' nar xart/
 5. Shílfeá gur fear í(7) /hi:lba gər f'ar i:/
 Maram gur anseo a fuair sé bás(3)/marəm gər ən's'o
 fu:ər s'e: bae:s/

Ní rabh fhios agam arbh as Árainn é(3) /n'i: ro is igam
ariv' is ae:rin' e:/

6. Bhí sí ag déanamh nár cheart do Néill bheith amach ón
step(2) /v'i: s'i: d'ae:nu nar x'art do n'e:l' v'e
max o:n step/

7. Thiocfadh dó gur iad a ba cheart é a fháil(2) /hiku do:
gar i:əd ə ba x'art e: ae:l'/

Sin an fear ar leis é an chéad uair(2) /s'in' ə f'ar ə
l'es'e: n x'e:d u:ai/

8. Sin obair nár mhaith liom é a dhéanamh(8) /s'in' ibi nar
waix' l'im e: jae:nu/

141. Baintear úsáid as na foirmeacha seo roimh é, í, iad.

1. 2. 3.ab/əb'/ 4.nab/nab'/ 5.gob/gəb'/
6.nab/nab'/ 7. 8. 10.dab/dəb'/ 11.muna/mɪnəb'/
murab/murəb'/

1.

2.

3. Ab é John a bhí air?(14)/b'e: dzón ə v'i:e /
Ab í a bhain?(9) /ə b'i: wɪn'/

4. Sin an rud adúirt sé. Nab é(7)/s'in' ə rɪd du:rt' s'e:/

5. B'fheidir gob é an duine ab fhearr(3)/b'et'ir gəb' e: n
dɪnə b'ar/

6. Déarfainnse nab é (baire a bhí ann) (7)/d'e:rin' sə nab'e:/

7.

8.

10. Dab é a bhí ann bhrisfinn an smut aige(7) /dəb' e: v'i: ɪn
v'ris'n' ə smɪt eɪə/

11. Murab é a bhí ag caint leis níl fhios agam cé bhí ann(5)

/mɪrə b' e: v'i: kən't' l'es' nɪ:l is igam k'e: v'i: ɪn/

12. Cé ba chiontaí?(8) /k'e: ba x'inti/

142. Baintear úsáid as na foirmeacha seo roimh éigean, fhearr.

1. b'/b'/ 2.níbh /n'i:v'/ 3.aibh /av'/ 4.naibh /nav'/ 5.goibh/giʋ'/

6.naibh /nav'/ 7.ab/əb'/ 8.naibh /nav'/ 10.daibh /dav'/

11.munaibh /mɪniʋ'/ muraibh /mɪriʋ'/

1. B'éigean daofa é a dhruid(7)/b'e:gón di:fə e: γrīd'/
2. Nibh éigean duid é a dhéanamh(6)/ní:v'e:gón did e: jae:nu/
3. Aibh éigean duid é a dhéanamh(17)/av' e:gón did e: jae:nu/
4. Naibh éigean duid é a dhéanamh(17)/nav' e:gón did e: jae:nu/
5. B'fhéidir goibh fhearr daofa sa bhaile(2)/b'et'ir gəv' ar di:fə sə wəɫə/
6. B'fhéidir naibh fhearr dó bheith(2)/b'et'ir nav' ar do: v'e/
7. Sin obair a b'éigean dó a dhéanamh(6)/s'in'ibi ə b'e:gón do: jae:nu/
8. Sin obair naibh éigean dó é a dhéanamh(6)/s'in'ibi nav' e:gón do: jae:nu/
10. Daibh éigean domh é a dhéanamh dhéanfainn é(6)/dav' e:gón du: e: jae:nu jae:nhin' e:/
11. Munaibh éigean domh é a dhéanamh ní dhéanfainn é(7)/miniv' e:gón du: e: jae:nu n'i: jae:nhin' e:/

Tá

Táscach Láithreach

143. N-spleách:

Uathu	Iolra
1. ____	1. ____
2. ____	2. ____
3. tá /tae:/ tha' /hae:/	

Br. Saor: táthar /tae:hər/

Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. tá mé, tú etc.

Spleách:

Uathu	Iolra
1. ____	1. ____
2. ____	2. ____
3. fhuil /il'/	3. ____

Br. Saor: bhfuilear /wīl'ər/ bhfuilthear /wīl'hər/

chan fhuil /xən il'/ murab fhuil /mīrəb il'/ an bhfuil /ə wīl'/

ni fhuil /n'i: il'/

Diúltach:

Uathu	Iolra
1. ____	1. ____
2. ____	2. ____
3. níl /n'i:l'/	3. ____

Br. Saor: níltear(2)/n'i:lt'ər/ nílthear /n'i:l'hər/

nílear(7) /n'i:l'ər/

Táscach Gnáthláithreach

144.	Uathu	Iolra
1.	bíom /b'i:m/	1. ____
2.	____	2. ____
3.	bíonn /b'i:n/ bídh /b'i/	3. ____

Br. Saor: Bítheor /b'i:hər/

Coibh. N.spleách: (a) bíos /b'i:s/

Coibh.Spleách: mbíonn /m'i:n/

Foirmeacha scartha ar fad atá ann taobh amuigh den chéad phearsa uathu.

Cluintear an tseanfhoirm neamhspleách corruair e.g.
 Goidé mar bídh siad ag cur isteach? (2) gi'd'e: mər bí: s'i:əd
 ɔ kír ɔ's't' ax/

Ordaitheach

145.	Uathu	Iolra
1.	____	1. ____
2.	bí /b'i:/	2. bígí /b'i:g'i/
3.	bí /b'i:/	3. ____

Foirmeacha scartha atá ann sa tríú pearsa uathu agus iolra agus sa chéad phearsa iolra. e.g. bí siad (2) /b'i: s'i:əd/

Táscach Caite

146. N-spleách

	Uathu	Iolra
1.	____	1. ____
2.	____	2. ____
3.	rabh /ro/	3. ____

Br. Saor: rabhthar /rohər/

Foirmeacha scartha ar fad atá ann sa táscach caite e.g.
 bhí mé etc. ní rabh mé etc.

Táscach Fáistineach

147.	Uathu	Iolra
1.	____	1. ____
2.	____	2. ____
3.	beidh /b'e:/	3. ____

Br. Saor: Beifear /b'e:hər/

Coibh. N-spleách: bheas /v'e:s/

Coibh. Spleách: mbeidh /m'e:/

Foirmeacha scartha ar fad atá ann e.g. beidh mé etc.

Coinníollach

148.

Uathu

Iolra

1. bheinn /v'e:n'/

1. —

2. bheifea /v'e:ha/

2. —

3. Bheadh /v'e:u/

3. —

Br.Saor bheifi /v'e:hi/

Foirmeacha scartha ar fad atá sa 3u agus san iolra

Déantar cumasc idir consan deiridh na foirme scartha agus s' tosaigh na bhforainmneacha sé, sí, sibh, seisean etc. Aifreacáid ts' atá ann e.g. ní bheadh sé /n'i: vé:t s'e:/

Foshuítheach Láithreach

149. Foirmeacha scartha ar fad atá ann

(i) go mbeidh tú etc. /gə m'e: tu:/ nár mbeidh /nar m'e:/

(ii) go rabh tú etc. /gə ro tu:/ nár rabh /nar ro/

Ta (ii) go rabh iontach neamhchoitianta.

Aidiacht Bhriathartha

150. Ar iarraidh.

Ainm Briathartha

151. bheith v'e

NA BRIATHRA MÍRIALTA EILE.

152. Ní thugtar anseo ach an 3u. de gach aimsir.

Nuair atá foirm spleách ann cuirtear i ndiaidh ní é agus séimhiú air ach ar ndóigh tá sé le fáil i ndiaidh míreanna eile agus urú air.

N-spleách

Spleách

153. Bhéaram

Tásc.Láith: bhéarann /v'e:rən/
bhéar /v'e:r/

ní thabhrann /n'i: ho:rən/

Ord. tabhradh /to:ru/

Tásc.Caite: thug /hig/

Tásc.Fáist. bhéarfaidh /v'e:ri/ ní thabharfaidh /n'i: ho:ri/

Coin. bhéarfadh /v'e:ru/ ní thabharfadh /n'i: ho:ri/
 Fosh.Láith: (go) dtabhraidh / (gə) do:ri/
 Aid.Bhr. Tugtha /tikə/
 A.Br: tabhairt /to:rt'/

154. cluineam

Tasc.Láith: cluin /klin'/ ní chluineann /n'i: xlin'ən/
 cluineann /klin'ən/

Ord.

Tásc.Caite: chuala /xilə/

Tásc.Fáist: cluinfidh /klin'hi/

Coin. chluinfeadh /klin'hu/

Fosh.Láith:

Aid.Bhr:

A.Br: cluinstin /klin's't'in'/

155. Dhéanam (níom)

Tásc.Laith: ní /n'i:/; dhéanann /jae:nən/ ní dhéanann /n'i: jae:nən/
 cha déan, ndéan
 /xa d'ae:n, n'ae:n/

Ord: déanadh /d'ae:nu/

Tásc.Caite: rinn /rín'/

ní thearn /n'i: harn/

Tásc.Fáist: dhéanfaidh /jae:nhi/
 nífidh /n'i:hi/

ní dhéanfaidh /n'i: jae:nhi/

Coinn: dhéanfadh /jae:nhu/
 nífeadh /n'i:hu/

ní dhéanfadh /n'i: jae:nhu/

Fosh.Láith: go ndéanaidh /gə n'ae:nhi/

Aid.Bhr. déanta /d'ae:ntə/

A.Br: déanamh /d'ae:nu/

Tá na foirmeacha neamhspleácha fá leith san fhaistíneach
 agus sa choinníollach iontach neamhchoitianta.

156. Déaram

Tásc.Láith: déar /d'e:r/
 déarann /d'e:rən/

ní dhéarann /n'i: je:rən/
 ní abrann /n'i: abrən/

Ord: abradh /abru/

Tásc.Caite: dúirt /du:rt'/

níor úirt /n'i:r u:rt'/

Tásc.Fáist: déarfadh /d'e:ri/

ní dhéarfadh /n'i: je:ri/
 ní abrochaidh /n'i: abroxi/

Coinn: déarfadh /d'e:ru/

ní dhéarfadh /n'i: je:ru/
 ní abrochadh /n'i: abroxi/

N-spleách

Spleách

Fosh.Láith: (go) ndéaraídh /gə n'e:ri/

Aid.Bhr: ráite /rae:tə/

A.Br: ráidht /rae:t'/

Tá na foirmeacha spleácha fá leith ag na daoine ach ní bhaineann siad úsáid astu do ghnách.

157. gheibheam

Tásc.Láith: gheibh /jev'/

ni bhfánn /n'i: wae:n/
ni bhfuigheann /n'i: wi:n/

Ord: Fádh /fae:u/

Tásc.Caite: fuair /fu:ər//fi:ər/

Tásc.Fáist: gheobhaídh /jo:i/

ni bhfuighfidh /n'i: wi:hi/

Coinn: gheobhadh /jo:u/

ni bhfuighfeadh /n'i: wihu/

Fosh.Láith: (go) bhfuighídh
/gə wi:hi/

Aid.Br: faighte /fae:tə/

A.Br: fáil /fae:l'/

Níl fánn coitianta mar fhoirm neamhspleách.

158. itheam

Tásc.Láith: itheann /ix'an/
íosann /i:sən/

Ord: itheadh /ix'u/

Tásc.Caite: d'ith /d'ix'/

Tásc.Fáist: íosfaídh /i:si/

Coinn: d'íosfadh /d'i:su/

Fosh.Láith: go n-íosaidh /gə n'i:si/

Aid.Bhr: ite /itə/

A.Br: ithe /ixə/

159. 'tchíom

Tásc.Láith: 'tchí /t'i:/

ni fheiceann /n'i: ek'an/

Ord:

Tásc.Caite: chonaic /honik'/

ni fhacaidh /n'i: aki/

Tásc.Fáist: 'tchifídh /t'if'i/
tiubhaídh /t'u:i/

ni fheicfidh /n'i: ek'i/

Coinn: 'tchifeadh /t'if'u/
tiubhadh /t'u:wu/

ni fheicfeadh /n'i: ek'u/

Fosh.Láith: go bhfeicfidh /gə v'ek'i/

N-spleách

Spleách

Aid.Bhr: feicthi /f'ek'i/

A.Br: feiceáilt /f'ek'al't'/

160. Téam

Tásc.Láith:téid /t'e:d'/
téann /t'e:n/

Ord:

Tásc.Caite:chuaidh /xu:ai/

ní theachaidh /n'i:haxi/

Tásc.Fáist:rachaidh /raxi/

Coinn: rachadh /raxu/

Fosh.Láith:go ràchaidh /gə raxi/
go dté /gə d'e:/

Aid.Bhr:

A.Br: dhul /ɣil/

161. thigeam (taram)

Tásc.Láith:thig /hig'/
tarann /tarən/

Ord: taradh /taru/

Tásc.Caite:tháinic /hae:n'ik'/

Tásc.Fáist:tiocfaidh /t'iki/

Coinn: thiocfadh /hiku/

Fosh.Láith:go dtiocaigh /gə d'iki/
go drarraigh /gə dari/
go dtige (paidir) /gə d'igə/

Aid.Bhr:

A.Br: teacht /t'art/

CAIBIDIL III

AN AIDIACHT

162. Thig an aidiacht choitianta bhuafhoclach i ndiaidh an ainm. Thig an aidiacht bhuafhoclach a infhilleadh de réir uimhir an ainm a dtéann sí leis.

163. Leis an aidiacht uimhreach dheá (dhá) agus ainm uathu baintear úsáid as foirm uathu nó as foirm iolra na haidiachta. An fhoirm iolra is mó a bhíonn ann ach amháin roimh ainm a thosaíonn le guta.

dheá bheathach bhán (4) /jae: vae:x wae:n/

dheá lámh mhóra (2) /jae: lae:u wo:rə/

164. Leis na haidiachtaí uimhreacha ó thrí go dtí deich agus ainm uathu nó iolra baintear úsáid as foirm uathu nó as foirm iolra na haidiachta. An fhoirm uathu is mó a bhíonn ann.

na trí hoileáin beag sin (3) /nə trí: híl'an' bíg sín'/

165. Le uimhreacha pearsanta agus le an mhuintir baintear úsáid as foirm iolra na haidiachta

ceathrar beaga (5) /kahrər bígə/

an mhuintir bheaga sin (1,5) /ə wítir vígə sín'/

166. Ní infhilltear an aidiacht fhaisnéiseach ná an aidiacht éiginnte, uimhreach thaispeántach ná shealbhach.

167. Ní infhilltear an dobhriathar ná an leagan dobhriathra a mbaintear úsáid astu mar aidiachtaí buafhoclach.

Eisceacht Sin cuid mná an lae amáraigh (3)

/sín' kíð' mrae: n le: mae:ri/

An Uimhir Uathu de Aidiacht

168. Níl ach foirm amháin san uathu firinscneach is baininscheach

An Ginideach Uathu Firinscneach

169. Tá an tseanfhoirm infhillte den aidiacht le cluinstitín i gcupla ainm áite, in ainmneacha baiste den chineál ata thíos agus i bhfocail a dtéann an aidiacht leis mar chuid de. Ní gnás beo é aidiacht a infhilleadh in ainm.

ag dhul 'na Bhuna Bhig (1) /ə γíl nə wínə víg'/

ag dhul 'na Chlocháin Léith(1,2)/ə ɣil nə xloxan' lé: /
 Aonach an Chlocháin Léith(2)/ i:nax ə xloxan' lé: /
 Ciotaí Neiod Bhig(2)/ kiti néd víg' /
 Neiodaí Hiúdaí Mhóir(2)/ nedi hu:di wo:i /
 ceann an bhealaigh mhóir(7)/ kin ə váli wo:i /

An Ginideach Uathu Baininscneach

170 Níl an tseanfhoirm infhillte le cluinstitín ach sna focail seo:

lán gaoithe móire(17)/ lae:n gi:hə mo:ijə /
 lá (oíche) gaoithe móire(1)/ lae:(i:hə) gi:hə mo:ijə /
 lá (oíche) farraige móire(1)/ lae: (i:hə) farigə mo:ijə /
 taobh na lámh deise(2,12) /ti:u nə lae:u désə /

An Tabharthach Uathu Baininscneach

171 Níl ach iarsma amháin den tseanfhoirm le cluinstitín san ainm áite seo.

An Traígh Bhig(5) / ə traɛ:i víg' /
 ar an Traígh Bhig(4) / er ə traɛ:i víg' /

An tIolra

172. Tá dhá fhoirm ann foirm an uathu agus foirm an uathu + ə (an tseanfhoirm). Níl na cainteoirí iad féin cinnte de na foirmeacha na báitear an ə roimh ghuta. Bíonn foirm an uathu le fáil roimh chonsan agus i ndeireadh abairte fosta amannaí.

meabols troma(3) /mé:bols trimə /

Thug na daoine meabols trom' orthu(3) /hiɡ nə di:ní mé:bols trim orhə /

DÍOCHLAONTA NA NAIDIACHTAÍ

173. Aonsiollacha a chríochnaíonn i gconsan leathan

Uathu

	Firinscneach	Baininscneach
Ain.-Tabh.	beag bheag	bheag
Gairm.	bheag	bheag
Gin.	bheag beag	bheag

Baintear úsáid as bheag san ain.tab.fir. le ainmneacha atá ag teacht i ndiaidh na reamhfocal ag, ar, as, de, do, fá, faoi, fríd, le(leis), ó, romh, thaire.

Baintear úsáid as beag sa ghin.fir. le ainmneacha éiginnte.

Amharc § 375 (b)

páiste beag(2) /pae:stə bíg /
 giorsach bheag(2) /gírsax víg /
 a Pheadar Bheag(7) /ə fadər víg /
 a Nóra Bheag(2) /ə no:rə víg /
 froc an ghiorsach bheag(2)/frok ə jírsax víg /
 cuid an fhear bheag(2) /kid'ə nár víg /
 ar an bhean bheag(2) /er ə ván víg /
 ar an tsaghart bheag(2)/er ə tairt víg /

Athrach ar Ghutaí na Fréimhe

174. Níl ach focal amháin a bhfuil athrach ar bith ann sa ghinideach uathu iə > e: liath /lí:ə/ léith /lé:/

An tIolra

175. Gach tuiseal: beaga agus beag

rudáí beaga baoideacha(2) /rídí bígə bi:daxə /
 tráigheannaí deasa(3) /trae:həni dəsə /
 scoil na bpáistí beaga(2) /skíl' nə bae:stí bígə /
 saol na ngiorsachaí bocht(2) /si:l nə ġírsaxi bort /
 teach na bhfear mor(6) /təx nə vər mo:r /
 ag na daoíní óga(3) /eg' nə di:ní o:gə /
 a ghiorsachaí beaga sin(27) /ə jírsaxi bígə sín' /

Dhá

176. beag, beaga

dhá ghasúr bheaga(7) /jae: ɣasur vígə/
 dhá ghiorsach bheag(2) /jae: jírsax víg /

177. Aonsiollacha a chríochnaíonn le m, n, nn, ll, rr

IOLRA: nústaí malla(3) /nu:sti malə /

bróga donna(6)* /bro:gə dínə /

*Ní chuirtear an aidiacht donn le bróg. Mar mhíniú ar "bróga buidhe" a fuair mé an sampla seo.

tairní cam(7) /tae:rni kamə/

bróga troma(7) /bro:gə trimə /

178. Déshiollacha a chríochnaíonn le far/mhar/-úr, -ann

Iolra: rudaí greannúra(2) /rīdi gránurə /

maidh fireann(7) /madi fījən /

maidh bainneann(7) /madi binən /

fir bainneanna(7) /fī bīnənə /

Dhá: dheá(dhá) fhear ghreannúra sibh(2) /jae: ar jranurə sív/

179. Aidiachtaí atá déshiollacha de thairbhe gutaí cunta agus a chríochnaíonn le consain leathana:

Iolra: cosa dearga(6) /kosə dárəgə /

daoíní marbha(2) /di:ní marwə /

cuileogaí gorma(2) /kilogi gorəmə /

Díochlaontar iad cosúil le beag.

180. Aidiachtaí a chríochnaíonn le -ach.

Uathu fear millteanach(7) /fár milt'anax /

obair cháidh each(6) /ībi xae:jax /

san áit cháidheach(7) /san ae:t' xae:jax

Iolra rudaí beaga baoideacha(2) /rīdi bígə bi:dáxə /

ag leanstan do na faisean cáidheacha sin(2)

/ə lánstən do nə fásən kae:jaxə sīn' /

Dhá an dá shamhradh deireannach(2) /ə dae: hau'ru
de:jənax./

181. Déshiollacha a chríochnaíonn le consan caol

Iolra fir láidre(7) /fī lae:dīrə /

cacaí milise(2) /kae:ki milisə /

daoíní saibhire, saibhir(7) /di:ní se:vīrə, se:vīr /

182. Aonsiollacha a chríochnaíonn le consan caol

Iolra daoíní tinne(2) /di:ní tīn'ə /

muca ciúine(2) /mīkə ku:n'ə /

183. Aidiachtaí a chríochnaíonn le -úil

Iolra: fir gnaoiúla(3) /fī gri:ulə /

gasúraí magúla(7) /gasuri magulə /

184. Aidiachtaí a chríochnaíonn le gutaí
Mura bhfuil an aidiacht ag críochnú le ə, thig ə a chur
leis an iolra.

la' teith(3) /lae: té /
laethaibh teithe(3) /le:hiv' téhə /
fear maith(3) /fár maix' /
beathaigh mhaithe(3) /bahi waix'ə /
maidín bhreá(3) /madín'vrae: /
fir bhreátha(3) /fí vrae:hə /
fear cruaidh(8) /fár kru:ai /
fir chruaidhe(3,8) /fí xru:aijə /
fear dubh(3) /fár du /
daoíní dubha(3) /di:ní duwə /
ach cat buidhe(7) /kat bi:jə /
bróga buidhe(6) /bro:gə bi:jə /
na daoíní dubh' sin(3) /nə di:ní du sín' /
i ndéidh an ghruaig fhada(7) /ə né:i n ɣru:ig' adə /

AN COINNEALG...

185. Céim Ionannais

Baintear úsáid as gó le bunchéim na haidiachta agus (a) le
roimh an ainm nó (b) is roimh an chlásal a bhfuiltear ag
déanamh an comórtais ionannais leis nó (c) forainm taispeántach
i ndiaidh na haidiachta.

- (a) Ní rabh sé gó tobann le Micí(3) /ni: ro sé: go tibən lə miki/
Tá an fear dubh gó cliste leis an fhear bán(3)
/tae: n fár du go klístə lés'ə nár bae:n
(b) Beidh an lá amárach gó fada is bhéas sé(3)
/be: n lae: mae:rax go fadə s vé:s sé:/
(c) Tá rudaí gó mór sin agus rudaí gó beag sin(5)
/tae: rídi go mo:r sín' agís rídi go bíg sín' /

AN BHREISCHEIM

186. Baintear úsáid as foirm fá leith den aidiacht sa
chomparáid bhreischéime.

Nuair atá comparáid neamhspleách i gceist baintear úsáid

as foirm breischéime na haidiachta le (a) níos (b) ní ba, níb.

Baintear úsáid as níos san aimsir láithreach, san aimsir fháistineach, san fheshuítheach láithreach agus sa mhodh ordaitheach.

Baintear úsáid as ní ba, níb san aimsir chaite agus sa choinníollach.

Baintear úsáid as ní ba roimh chonsan agus níb roimh ghutaí.

Tá sé níos fearr(7)/tae: sé: ní:s fár/

Bhí sin ní ba dheacra(8) /ví: sín'ní: ba jakrə /

Bhí an lá inné níb fhearr(3)/ví: n lae: né: ní:b ar/

D'fhéadfadh sé bheith níb fhearr (7)/dé:tít sé: vé ní:b ar/

AN tSÁRCHEIM

187. Tá an fhoirm chéanna ag an tsárcheim is atá ag an bhreischéim. Bíonn an tsárcheim san fhochlásal aidiachta i ndiaidh na copaile.

Bíonn is le fáil san láithreach táscach, san fháistineach, san fhoshuítheach agus san ordaitheach.

Bíonn a ba, ab sa chaite táscach agus sa choinníollach. Bíonn a ba roimh chonsain is ab roimh ghutaí.

an duine is deise(16) / ə dínə s dés'ə /

an duine ba dheacra cur suas léithe(2)/ə dínə ba jakrə
kir su:əs lé:ix'ə /

an fear ab fhearr(3) / ə fár əb'ar /

AN CÉIM IOMARCACH

188. Cuirtear comparáid iomarcach in úil mar seo: ró-a chur le bunchéim na haidiachta.

Tá sí ró-shean(8) /tae: sí: ro: han /

Ní rabh an pháighe ró-mhaith(8) /ní ro n fae:jə ro:waix' /

FOIRM NA BREISCHEÍME

189. Aonsiollacha a chríochnaíonn le consan (ach amháin -ach)

Déantar consan leathan caol agus cuirtear ə -e leis. Cuirtear ə -e le consan caol.

óg./o:g/ óige(3)/o:g'ə / bocht /bort/ boichte(3) /bort'ə /

190. Thig athrú ar ghutaí na fréimhe mar seo:

a > i' sean /sán/ sine(2) /sín'ə/ glan /glan/ glaine(2) /glín'ə/

a > e/i' deas /dás/ deise(16) /dés'ə/

191. Aidiachtaí ata de^{ch}shiolla/de thairbhe guta cúnta

Déantar an consan larnach a chaolú comh maith leis an chonsan deiridh.

garbh /garu/ gairbhe(7) /gi:jiv'ə/

192. Aonsiollacha a chríochnaíonn le -ch

Cuirtear ə(a) leis an ch

fliuch /flíx / fliucha(7) /flíxə/

193. Aidiachtaí nach aonsiollacha a chríochnaíonn le -ach

Deantar i: den ax

contúirteach /kinturtax/ contúirtí(2) /kinturtí/

coimeádach /kimádax/ coimeádaí(2) /kimádi/

millteanach /míltónax/ millteanaí(3) /míltóni/

suntach /sintax/ suntaí(21) /sinti/

194. Aonsiollacha a chríochnaíonn le guta

breá /brae:/ breátha(3) /brae:hə/

teith /té/ teo(2,3) /tó:/ agus teith(2)

195. Aidiachtaí a chríochnaíonn le -uaidh /uai/

Cuirtear ə -e leis.

cruaidh /kru:ai/ cruaidhe(3) /kru:aijə/

196. Aidiachtaí nach aonsiollacha a chríochnaíonn le guta

Cuirtear -i no -idhe le ə(a).

sásta /sae:stə/ sastaí(3,11) /sae:sti/ agus sásta(11)

aosta /i:stə/ aostaídhe(12) /i:sti:jə/

fallsa /falsə/ fallsaídhe(3) /falsi:jə/

curtha /kirhə/ curthaí(2) /kirhi/

eascaí /e:ski/ eascaí(3)

Eisceachtaí gasta /gastə/ gaiste(7) /gi's't'ə/

fada /fadə/ faide(3) /fid'ə/

197. Aidiachtaí a chríochnaíonn le -úil

Deantar -úla den -úil

gnaoiúil /gri:ul'/ gnaoiúla /gri:ulə/

dóighiúil /do:jul'/ dóighiula /do:julə/

198. Aidiachtaí a chríochnaíonn le -far, -mhar, -úr.

Cuirtear ə (a) leis

míofar /mí:fər/ míofara(7) /mí:fərə/

199. Déshiollacha a chríochnaíonn le consan

Déantar ə (-e) a chur leis.

minic /m'in'ik'/ minice(2) /m'in'ikə/

ionraic(e) /inrik' (ə)/ ionraic(e)(2) inrik' (ə)/

200. Foirmeacha Mí-rialta

beag /b'ig/ lú /lu:; mór /mo:r/ mó /mo:/

maith /maix'/ fearr /f'ar/; olc /olk/ measa /m'asə/

furast /firəst/ fusa /fisə/; tirim /t'aijim'/ trioma /t'rimə/

FOIRM DEN AIDIACHT I NDIAIDH DÁ NO A

201. Ní chluintear dá nó a sa chaint níos mó (le aidiacht).

Ní thuigfeadh mórán daoine iad agus an fheidhm seo leo. Níor chuala mé ach sampla amháin ag (3). Tá siad sa stór neamhghníomhach ag a mhac(5). Tá corrcheann fágtha sna seanfhocail de réir cosúlachta ach ní thuigtear an dóigh a mbaintear úsáid astu.

fada dá fhadacht(3,5) /da adart/

beag dá bheagacht(5) /da vígart/

mór dá mhéad(3,5) /da v'e:d/

Agus sa seanfhocal

a fad an rópa brisfidh sé(2) /a fad ə ro:pə b'ris'i s'e:/

CAIBIDIL IV

AN FORAINM PEARSANTA

INSCNE

202. Níl foirmeacha fá leith don dá inscne ag an fhorainm pearsanta ach amháin sa tríú pearsa uathu

203. Tá iarsma den tseanfhoirm neodrach le fáil ach níl ann ach focal leis féin a bhíonn ann mar fhreagar ar cheisteannaí áirithe. Mar sin féin tá 'sé le fáil in ailt 'seadh (i.e. 'sea)/s'ai/ i bhfad níos minice.

A. Nach bhfuil greip leat? (39) B. Mise? A. 'Sé, tusa (39)
/s'e : tise/

A. Sin an gnás B. 'Seadh (6) /s'ai/

An Duine

204. Nuair atá an t-ainm ag tagairt don duine baintear úsáid as an fhorainm atá ag freagairt do inscne nádúrtha an duine ní miste cad é an inscne ghramadúil atá ag an ainm.

seancheann í (8) /s'anxín i:/

baintreach e(2) /ban't'rax e:/

An tAinmhithe agus an tÉan

205. Nuair atá an forainm ag tagairt do ainm ainmhithe nó éan fiaínn freagraíonn sé don inscne ghramadúil ní don inscne nádúrtha. Is annamh a bhíonn fhios ag an chainteoir cad é an inscne nádúrtha atá ag an ainmhithe nó ag an éan.

Mharbh an cat í (luchóg) (7)/waru n kat i :/

Bhí sé anseo ar maidín (gearraí(6) /v'i : s'e : n's'o er
mad'in /

206. I gcás na n-ainmhithe tí bíonn an forainm ag freagairt don inscne nádúrtha comh minic is a bhíonn sé ag freagairt don inscne ghramadúil.

Tá sí ocrach (cat baineann)(2) /tae : s'i : okrax /

Beidh coileán aici (madadh baineann) (4)/b'e kil'an ak'i /

Ní rabh pisíní aige (inscne éiginnte) (7)/n'i : ro
p'is'iní eg'a/

Cat maith í sin (cat baineann) (3)/kat maix'i : sín'/

Ach Cuir amach é (cat le pisíní) (7,9)/kír əmax e:/

Ní íosfaidh sé é (madadh baineann) (11)/n'i : i'se : e:/

Eisceacht. An forainm baininscneach a bhíonn ag tagairt don

ainm firinscneach beathach i gcónaí. Ainmí baineann atá i gceist.

An Rud Neambeo

207. Baintear úsáid as an fhorainm atá ag freagairt do inscne ghramadúil an fhocail.

Fir. Ta móin faoi (bealach mór) (3)/tae: mo: n' fi /

Ta sé níos fearr (casán) (3)/tae: s'e n'i:s f'ar /

Bain. Spleoid uirthi níl sí ag dhul a bhisiú (an aimsir) (2)

/splo: d' írhi ní:l' s'i: Yil ə v'is'u /

Níl sí ag teacht amach inniu (an ghrian) (3)/n'i: l' sí:

t'art əmax ən'u /

Briseann tú an blaosc uirthi (uibh) (7)

/b'ris'an tu: n bli: sk írhi /

Bhí uibheacha uirthi sin (nead) (3)/v'i: iv'ax írhi s'in' /

Níl sí maith (tinidh) (3)/n'i: l' s'i: maix' /

B'fhéidir gob é a scríobh í (litir) (6)/b'et'ir gíb'e: ə

s'k'ri:u:i: /

Eisceacht baintear úsáid as an fhorainm bhaininscneach i gcás an fhocail fhirinschigh bád An dtáinig sí isteach go fóill? (8)

/dae: n'ik' s'i: st'ax go fo: l' /

208. Nua-iasachtaí.

Baintear úsáid as an fhorainm ag freagairt do inscne ghramadúil na nua-iasachta cuid mhór den am. Baineann cuid de na cainteoirí úsáid as forainm baininscneach nuair a bhíonn siad ag tagairt do ainm firinscneach.

bain. an ghréip (7)/əjre: p' /

lorraí mhór (5)/liri wo:r /

bruis mhaith (8)/bris' waix' /

Cár fhág tú í? (7)/kar ae: g tu: i: /

An rabh móin uirthi? (3)/ro mo: n' írhi /

Fag ann í (8)/fae:g in i: /

Fir. Báil maith (7.8.9)/bae:l maix' /

bus mór (5)/bīs mo: r /

baidhsicil maith (5)/baisikil maix' /

Buail suaineach é (7)/bu:əl' su:ən'ax e: /

Ni tháinic sé go fóill (5)/n'i: hae: n'ik' s'e: go fo:l' /

An dtug sé leis é? (5)/díg sé: l'e s' e: /

209. Ach bíonn an forainm baininscneach ann amannaí i gcás nua iasachtaí firinscneacha

Sin an bus a dtáinic tusa an oíche sin uirthi (2)

/s'in' ə bis dae: ník' tise ni:hə s'in' irhi /

Bál maith (9) /bae:l maix' /

Níor bhuaill tú í (9)/ní: r wu:əl' tu: i: /

D'imigh sé ar aist is ní rabh sí ann (baidhsicil) (1)

/d'im'i s'e: er as't' is ní: ro s'i: in' /

210. Cluintear cainteoir amháin ag baint úsáid as an

fhorainm baininscneach agus cainteoir eile ag baint úsáid as

an fhorainm firinscneach.

An rabh moran uirthi (minibus) (2) /ro moran irhi /

Bhí dó dhéag air (20) /v'i: do: je:g e /

Ní cheannochaidh sibh í (tractor) (7)

/n'i: x'anoxi s'iv'i: /

bhí sé ag cuartú tractor ach ní bhfuair sé é (2)

/v'i: s'e: ku:ərtu traktər ax n'i: wi:ər s'e: e: /

Úsáid eile ag an Fhorainm Fhirinscneach

211. Baintear úsáid as an fhorainm fhirinscneach nuair a

bhítear ag caint fa' dtaobh den aimsir, an t-am nó fa' an

bhealaigh.

Níl moran déanta inniu aige (fearthainn) (8)

/ní:l' moran d'ae: nt ən'u eg'ə /

Tá drochla déanta aige (2)

/Tae: droxlae: d'ae: nt eg'ə /

Tá lá galánta déanta aige (5)

/tae: lae: galanta d'ae: nt eg'ə /

Goidé 'n t-am é (7)/gid'e: n tam e: /

Bhí sé'n sé a clog ar maidín nuair a tháinic sé isteach (6)

/v'i: s'e: n s'e: ə klog er mad'in' nu:ər ə hae:n'ik' s'e:

s't'ax /

Tá sé cupla míle ar scor ar bith (10)

/tae: s'e: kiplə m'i:l' er skar er b'ix' /

212. Baintear úsáid as an fhorainm fhirinsneach nuair nach bhfuil sé soiléir cén t-ainm a bhfuil sé ag freagairt dó.

Tá sé doiligh é a dhéanamh (8)

/tae: s'e : dīl'i e : jae:nu /

Níl sé maith (3)

/n'i:l' s'e : maix' /

Tá sé agat anois (2)

/tae: s'e: igəd ə'nīs' /

Tuiseal

213. Níl tuiseal ar bith ag an fhorainm pearsanta sa chéad agus sa darna pearsa uathu agus iolra.

214. Má tá dhá fhoirm féin sa tríú pearsa uathu agus iolra ní thig a rá go bhfreagraíonn siad go cruinn don tuiseal ainmneach agus an tuiseal cuspóireach.

215. Ni bhaintear úsáid as sé (seisean), sí (seise), siad (siadsin) ach mar ainmní ábhair ag briathar (ag fágáil an t-ainm briathartha as an áireamh)

216. Baintear úsáid as é (eisean), í (ise), iad (iadsin) i ngach aon chás eile.

Eisean an tríú duine den teaghlach (2)

/es'ən ə't'ri: hu dīn'ə don t'ailax /

Ise a thóg é (17) /isə ho:g e : /

Nach deas í : (7) /nax d'as i : /

cé hé (7) /k'e : he : /

gan é (4) /gən e : /

gan iad (2) /gən l:əd /

217. Baintear úsáid as é, í, iad mar ainmní a bhair ag tá (thá)

Tá e fuar, te (5,6,7 etc) /tae: e fu:ər, té /

Thá e fuar, te (5,6,7 etc) /hae: e fu:ər, té /

Thá e amuigh ag blí an eallaigh (9) /hae: e mi b'l'i: ən' ali /

Thá e marbh leis na blianta (6) /hae: e maru l'e s' nəb'l'i:ntə /

Tha í olc (2) /hae: i olk /

Tha í ag dul isteach sa teach (6) /hae: i Yil ə's't'ax sə t'ax /

Tha í doiligh a bhlí (7) /hae: i: dīl'i v'l'i /

Tá iod maith (2) /tae: id maix' /

Tá iod maith (2, 9) /hae : id maix' /

Tá e contúirteach (2,8) /tae: e kinturt'ax /

Thá e contúirteach (6,9) /hae : e kinturtáx /

Thá í galánta (17) /hae : i: galantə /

218. Chuala mé thú (thusa) cupla uair i gcaint cupla duine
fásta in ait tú (tusa)

Dhéanfaidh sin tinn thú (3) /jae: nhi s'in' t'in' hu /

Gabh thusa ann (5) /go hisə in /

Fan thusa anseo (6) /fan hisə n'so /

219. Bíonn sinn in áit muid sna hurnaí Níl sé sa chaint

220. Chuala mé sampla amháin de sinne sa chaint

Ní rachadh sinne amach (3) /n'i : raxu s'inə max /

Foirmeacha An Fhorainm

221. Uathu Iolra

1. me /mé : / muid [sinn] /míd' / [s' in']

2. tú [thú] /tu: / /hu / sibh siv

3.f. sé /sé: / é [e] /e: / /e / siad si:əd iad [iod] /i: ə d' / id /

b. sí /sí : / í /i : /

222. Foirmeacha Treise

Uathu Iolra

1. mise /misə / muidinne [sinne] /míd' inə / /s'inə /

2. Tusa [thusa] /tiso / /hisə / sibhse /siv'sə /

3f. Seisean /sé:sən / siadsin /sí: ə dsin' / iadsin /i: ə dsin' /

eisean /esən /

b. Sise /sisə / ise /isə /

223. Chaith mé dhá bhliain ansin (3) /xaix' mé: jae vli:n' /

An rabh tú ann ariamh? (10) /ro tu: in əji:au /

An bhfaca tú mé? (2) /wakə tu: m'e /

Scriobfaidh sé tú (7) /skri:pi s'e tu: /

Táinig sé romham (2) /hae:ník sé: ro:m /

Cuir isteach é (7) /kír ə'stəx e: /

Tá sí gortaithe sa chos (2) /tae: sí: gorti sə xos /

An mhuintir a d'fhág í (14) /ə witir ə dae:g i: /

Fuair muid tréan méats (3) /fu:ər míd' tré:n mets /

'Tchifidh sé muid (7) /tífi sé: míd' /

Tá sibh fallsa (3)/tae: sív' falsə /
 Goidé choinnigh sibh (7)/gi' dé: xini sív' /
 Fuair siad drochmhaidín (14)/fu:ər sí:əd 'droxwadin' /
 Ní bhfuighfidh tú anois iad (3)/ní: wi: i tu: nís' i:əd /
 224. Tá mise ag dhul ag an bhingeo (18)

/tae: mis'ə ɣil eg' ə vɪŋɡo /
 Nach n-aithneann tú mise (40)/nax nahnən tu: mis'ə /
 'Rabh tusa amuigh (2)/ro tiso mi /
 Chonaic mise tusa (7) /xonik' mis'ə tiso /
 D'imigh seisean fosta (14)/dĩmĩ sēs'ən fosta /
 Bhuaill uaigneas eisean (14)/wu:əl' u:ə ɡnəs es'ən /
 Tá sise ag dhul ag an bhingeo (2)/tae: sí:əd ɣil eg' ə vɪŋɡo /
 Chonaic mé ise (2)/xonik' mé: is'ə /

D'fhéadfadh muidinne a bheith leat (2)
 /dé: tu mid'inə vé lát /
 Níor stop sé muidinne (2)/ní: r stop sé: mid'inə /
 Ní fheicfidh mise é ach tchifidh sibhse é (3)
 /ní: ekə mis' e : ax t'if'i s'iv'sə e: /
 Sibhse atá mur gconáí amuigh sa tír (2)/s'iv'sə tae mər go:
 -ni mi sə tí:r /

Bhí siadsin ann (2)/vi: sí:ədsín in /
 Ní fhacaidh mé iadsin (5)/ní: akə mé: ɪ:ədsín /

An Forainm Reamhfhoclach

225. Tá foirmeacha ann a fhreagraíonn do na réamhfhocail seo:

ag, ar, as, de/do, fá/faoi, fríd, i, iodar, le, ó, romh (roimh)
thaire

226. ag /eg' /
 1. agam /igəm / againn /igin' /
 2. agad /igəd / agaibh /igiv' /
 3f aige /eg'ə / acu /aku /
 b aici /aki /

227. ar /er /
 1. orm /orm / orainn /orin' /
 2. ort /ort / oraibh /oriv' /
 3f air /e / orthu /orhu /
 b. uirthi /irhi /

228.

as /is/

1. asam /isəm/ asainn /isin'/
2. asad /isəd/ asaibh /isiv'/
- 3f as /is/ astu /istu/
- b aisti /isti/

de / do /de/ /do/

229.

1. domh /du/ duinn /du : n'/
2. duid /did/ daoibh /di:v'/
- 3f do' /do:/ daofa /difə/
- b daoithe, daoi /di: hə/ /di:/

fa / faoi /fa/ /fi/

230.

1. faom /fi:m/ faoinn /fi:n'/
2. faod /fi:d/ faoibh /fi:v'/
- 3f faoi /fi:/ faofa /fi:fə/
- b faoithe /fi:xə/

fríd /fri:d'/

231.

1. fríom /fri:m/ frínn /fri:n'/
2. fríod /fri:d/ fríbh /fri:v'/
- 3f. fríd /fri:d' fríofa /fri: fə/
- b fríthe /fri:xə/

i /ə/

232.

1. ionam /inəm/ ionainn /inin'/
2. ionad /inəd/ ionaibh /iniv'/
- 3f. ann /in/ iontu /intu/
- b. inti /inti/

233. iodar /idər/

1. iodrainn /'idrin'/
2. iodraibh /'idrīv'/
3. iodarthu /'idərhu/

le /l'ə/

234.

1. Liom /l'im/ linn /l'in'/
2. leat /l'at/ libh /līv'/
- 3f leis /l'es'/ leo, leofa /l'o:, l'o: fə/
- b. léithe/ léithi /le:ix'ə/, /l'e: ix'i/

o /o: /

235.

1. uam /wu:əm/, /wi:əm/ uainn /wu:ən'/ /wi:ən'/
2. uad /wu:əd/, /wi:əd/ uaibh /wu:əv'/ /wi:əv'/
- 3f. uaidh /wu: ai/ uafa /wu: ə fa/ /wi: ə fə/
- b. uaithe /wu: aix'ə/, /w: aix'ə/

romh (roimh) /ro/ /rīv'ə/

236.

1. Romham /ro:m/ romhainn /ro: n'/
2. Romhad /ro:d/ romhaibh /ro:v'/
- 3f. romh, roimhe /ro/ rofa /ro:fə/

/rīv'ə/

- b. róichi, roipi, /ro:hi/, /rīp'i/

thaire /haijə/

237.

1. tharam /har ə m/ tharainn /harin'/
2. tharad /harəd/ tharaibh /harīv'/
- 3f thairis /haji's'/ tharstu /harstu/
- b thairsti /har'st'i/

FORAINMNEACHA AGUS AIDIACHTAÍ EILE

AN FORAINM ÉIGINNTE

238. Baintear úsáid as ainmneacha, ainmneacha agus aidiachtaí lena chéile, aidiachtaí, fiú do bhriathra mar fhorainmneacha éiginnte. Cuirtear síos anseo iad mar tá an fheidhm sin acu. Is minic nach mbaintear úsáid astu ar dhóigh ar bith eile nó ní bhaintear úsáid astu sa dóigh chéanna.

Ní chuirtear síos ainmneacha mar chupán a d'fhéadaí a rá faoi go bhfuil feidhm forainm éiginnte aige. Tá úsáid cupán teoranta agus tá a chiall féin aige i dtólamh.

Thig úsáid a bhaint as an ainm féin agus eile mar fhorainm éiginnte i.e. an áit a mbeadh forainm éiginnte i dteangacha eile. e.g.

teach i ndéidh an teach eile (6) /təx ɔné: i n tək elə/ sa chuibhreann eile (6) /sə xivɾən elə/

239.

Achan nduine Bhí achan nduine ag teacht trasna teach Phadai (14)

/vɪ: axən nin'ə tət trəsən tək fadɪ/

A dhath

Ní bhainfeadh sé a dhath dó (10)

/nɪ: win'hɪt sɛ: ɣa do:/

Níl a dhath pléisiúr san fheartainn (3)

/nɪ:l'ə ɣa plɛ:sʊr sən ar'hɪn'/

A dhath ar bith A dhath ar bith, creideam (3)

/ə ɣa er bɪx' kɾedəm/

A. An bhfuil a dhath ar bith ag dhul

/wɪl' ɣa er bɪx' ə ɣɪl/

B. A dhath ar bith (7)

/ə ɣa er bɪx' /

anrud

Dúirt sé go bhfacaídh sé anrud de mhuintir óg an

Tuaiscirt ann (27)

/du: rt' sɛ: gə waki sɛ: anrɪd ə wɪt'ɪr o:g ə

tu:əskɪrt' ɪn/

- a'n nduine Ni rabh a'n nduine istoigh (3)
/ní : ro an nin' sti /
- Barraíocht Tá barraíocht Gaeilg acu (1)/tae:
bae: ijart ge: lík' aku/
D'ith siad barraíocht (8)
/dix' sí:əd bae:ijart /
- Beagán B'fhéidir na daoíní a bhfuil an t-airgead acu go
dtabharfadh siad beagán daofa (2)
/bétir nə di:ní ə wíl ə tarəgəd aku gə do: rhit
sí:əd bígan di:fə /
- A bheagán ná a mhorán Bíonn a bheagán ná a mhorán acu (3)/bí:n ə
vigan na woran aku /
- Bean Bean de na girseachaí (2)/b' an do nə girsaxi /
- Bunús Go dtearn sé féin a bhunús (3)/gə dārn sé:
he:n' ə wínus /
- Ceann Tá ceann mór thíos i Machaire Gathláin (7)
/tae: kín mo:r hi:s ə maxərə gae:lan' /
- Ceann...ceann Rinn sé dhá theach pobail, ceann thoir i mBun
a' Leaca is ceann thiar ar an Tor (3)/rín' sé:
jae: hax píbil' kín hai mín ə ləkə is kín
hiər er ətor /
- Crop Bhí crop ann (daoíní) (7)/v'i: krop in /
Bhí crop airgid aige (2)/v'i: krop arəgid' eg'ə /
- Cuid Ní bheadh cuid de na daoíní sásta (2)/ní: vé:u
kíd' do nə di:ní sae:stə /cuid acu (8)/kíd' aku /
- Cuid mhaith Ní bhíonn cuid mhaith acu díolta as (5)
/ní: v'i:n kíd' waix' aku dí: ltə is /
- Cuid mhór Chaith sé cuid mhór ama istoigh ann (3)
/kaix's'e: kíd' wo:r amə sti in /
- Cupla Cupla seachtain in Mé (5)/kíplə s'artín' ən' m'e:/
- Dadamh Níor 'uirt sé dadamh (2)/n'i:r u:rt' s'e: dadu /
- Daoíní eile B'fhéidir go bhfuair na daoíní eile drochmhaidín
fosta (A)/b'et'ir gə wu:ər nə di:ní elə
'drox' wad'in' fosta /

Daoíní...daoíní Bhí daoíní ann a rabh snámh maith acu agus

daoíní eile nach rabh (3)

/v'i: di: n'i in ɔ ro snae:u maix' aku agi's

di:n'i elɔ nax ro /

Deireadh

An bhfuil deireadh bainte agat (17)

/Wil' d'e:ju bin't' igɔd /

An bhfuil deireadh istóigh (7)

/Wil' d'e: ju sti /

Duine

Duine de na comharsannaí (7)

/din'ɔ do nɔ ko: rsɔni /

Duine...duine Bhí duine ag teacht is duine ag imeacht (5)

/v'i: din'ɔ t'art is din'ɔ ɔg' im'art /

Duine ar bith Níl duine ar bith anois ann (5)

/n'i:l' din' er b'ix' ɔ'ni's' in /

Duine ineacht Beidh duine ineacht ann (2)

/b'e: din' ɔ'nart in /

Duine ineacht eile

Bhí duine ineacht eile ann (14)

/v'i: din' ɔ'nart elɔ in /

Eile

Dia Sathairn is eile (2)

/dɔ sahirn is el'ɔ /

Fear

Fear de na mic (7) /f'ar do nɔ m'i k' /

Fear...fear

Bhi beirt acu ar an bhád, bhí fear ag tabhairt
isteach na n-eangachaí is bhí fear ag cur ola
san injean (5)

/v'i: b'ert' aku er ɔ wae:d v'i: f'ar ɔ tó:rt'
ɔ's't'ax nɔ n'axaxi is v'i: f'ar ɔ kir elɔ sɔn'
in'dzɔn /

Gibith

Gibith is fiú do chreideamh duid díol má thige
leat (6)

/g'i' b'ix' is f'u dɔ x'red'u did d'i:l mae:
higɔ l'at /

Gibith rud	Gibith rud is mian leat féin (2) /g'ib'ix'rid is m'i:ən l'at he: n' /
Go leor	Bhí go leor airgid ag a mhuintir (27) /v'i: gə l'o: r ar ə gid' eg'ə wit'ir /
Giota maith	Tá giota maith déanta (2) /tae: g'itə maix' dae:ntə /
Graidhean	Imigh síos agus cuir graidhean aoiligh orthu (2) /im'i sí:s agis kir grain 1:li orhu /
Graidhean beag	An bhfuil graidhean beag preátaí (d)e dheabhail ort? (2) /wíl' grain b'ig p'rae:ti jo:l' ort /
Graidhean maith	Thóg muid graidhean maith dó (8) /ho:g mid' grain maix' do: /
iomlán	Tá leith an iomláin déanta agat (2) /tae: l'ex' ə ním lan' d'ae:nta igəd /
léar	Tá léar mac aige (14) /tae: l'e:r mak eg'ə /
Léar mór	Téann léar mór daoíní ag an bhingeo (10) /t'e:n l'e:r mo:r di:n'i eg'ə v'in'g'ə /
Leitheid	Do leitheid (3) /də l'ehed' /
Macasamhail	Macasamhail Padaí (2) /makəsaul' padi / Do mhacasamhail -sa (3) /də wakəsaul' sə /
Móran	Ní fheiceam moran dochar ann (12) /ní: ekəm moran dīxər in / Ní bheidh moran ann anocht (2) /n'i: v'e: moran in ə nort /
An mhuintir sin	B'fhearr an mhuintir sin a fháil amach (fiacra) (2) /b'ar ə wit'ir s'in' ae:l'ə max /
An mhuintir eile	Fág iad leis an mhuintir eile (plans) (7) /fae:g i:əd l'es' ə wit'ir el'ə /
neart	Tá neart m'ónadh ann (3) /tae: n'art mo: nu in / neart acu (2) /n'art aku /
Níos mó	Tá níos mó Gaeilg aige ná mar atá againne (8) /tae: n'i:s mo: ge: l'ik' eg'ə na mər tae igin'ə /

- oiread Dá bhfuighfeadh siad oiread den fharraige is
liomsa (3)
/da wi:hit s'iəd erəd dən arigə is l'imsə/
Rud B'fhéidir go bhfuil rud ann (2)/b'et'ir gə
wíl' ríd in/
Rud beag Tá rud beag ceoil aige (5)
/tae: ríd b'ig k'o:l'eg'ə/
Rud bocht Tá rud bocht calláin acu (13g)/tae: ríd bort
kalan' aku/
rud ineacht Caithfidh mé rud ineacht a fháil (17)
/kaix'ə m'e: ríd ə'n'art ae:l'/
Rud ineacht Rud ineacht eile (8)
eile /ríd ə'n'art el'ə/
rud iontach Tá rud iontach uisce ann (3)
/tae: ríd w:ntax is'k' in/
An té An té atá díolta, caithfidh sé díol as an
mhuintireile (2)
/ə t'e: ə tae: d'i: ltə kaix'i s'e: d'i:l is ə
-wít'ir el'ə/
Traidhfil dúirt sé go ndéanfadh sé traidhfil airgid (2)
/du:rt' s'e: gə n'ae: nhit s'e: traif'il'
arəgid'/
Traidhfil Bhí traidhfil beag toighthí ann (3)
beag /v'i: traif'il' b'ig ti: hi in/
Traidhfil ---tá sé traidhfil maith blianta (3)/tae: s'e:
maith traif'il' maix' b'l'i: ə ntə/
Tréan Bhéarfaidh sí tréan comhrá duid (4)
/v'e:rhi s'i: t're:n ko:ra did/
Tréan acu (2)/t're: n aku/
Tuilleadh Tá tuilleadh de na miniostars ag dhul siar (6)
/tae: t'il'u do nə m'inístərs əyil s'i:ər/
An Aidiacht Éiginnte
240.
Achan Téid Peadar 'na Chlocháin Léith ag an bhingeo
achan oíche Aoine -/té:d' p'adər nə
xloxan' l'e: eg'ə v'i ng'ə axən i: hə i:nə/

- Achan fuile Bhí achan fuile lá agam ar achan chineál (3)
/v'i: axən filə lae: igəm er axən x'in'al/
achan uile Téid sé ag siúl achan uile Domhnach (2)
/t'e:d's'e:ə s'u:l axən ilə Do:nax /
- Amháin=(aon) D'amharc fear amháin é (4)/dank f'ar ə'wae:n'
(= céanna) e:/Rud amháin é (6)/rɪd ə'wae:n' e: /
- A'n (aon) Níl a'n phunta agam (6)/n'i:l an finta igəm /
An rabh a'n fhuinneog briste (2)
/ro an inóg b'ris'tə /
- aon..amháin An t-aon dath amháin atá ann (7)
/ə te:n da ə'wae:n' ə tae: in /
- Ar bith Ní rabh maith ar bith ann (23)
/n'i: ro maix'er b'ix' in /
- Ar fad Baile amháin ar fad atá ann (27)
/balə ə'wae:n' er fad ə tae in /
- Céanna An cineál céanna atá ann (6)
/ə k'in'al ke: rɔ tae: in /
- eile An bhfuil cupa eile tae (d)e dheabhail
ort? (2) /wil' kɪp elə te: jo:l' ort /
lá breá eile (3)/lae: brae: elə /
- gibith Gibith focal aduirt me leis, duirt sé nar
chualasé ariamh é (3) /g'ibix' fokəl
ə du:rt' m'e: l'es' du:rt' s'e: nar xilə,
s'e: 'jiau e: /
- gibith cé'n Gibith cé 'n ghíorsach a bhfuil na rudaí sin
uilig aicipiocfar í (2)
/g'ibix' cé: n jɪrsax əwɪl' nə rɪdɪ s'in'
il'ig' ak'i p'ikar i: /
- Go leor Tá seanchas go leor aige (3)/tae:
s'anxas gə l'o:r egə /
- Ineacht Tiocfaidh duine óg ineacht aníos agus buailfear é
(3)/t'iki dɪn' o:g ə'n'art ə'n'i:s agɪs
bu:əlhar e: /
- Iomaí Is iomaí uair (8)/i:s i:mi u:ai /

uilig Gaeilig uilig atá acu (27)

/ge: l'ik' i'lig' ə tae: aku/

uilig go léir D'fhág sé ansin é an lá uilig go léir (2)

/dae:g s'e: n's'in'e: n lae: ilig' gə l' e i/

na gramhnds uilig go leir (15)

/nə graunds i'lig' gə l'e: i/

An Aidiacht Shealbhach

241. Uathu

Iolra

1. mo /mə/ m' /m/

ar /ar/

2. do /də/ d' /d/

mur /mər/

3f a /ə/

a /ə/

b. a /ə/

Mo mháthair (2) /mə wahi/

do bhean (2) /də v'an/

a fear (2) /ə f'ar/

ar mbéal (27) /ar m'e:l/

a theach (2) /ə hax/

mur gcroí (2) /mər gri:/

a bpáighe (2) /ə bae:i/

242. Baintear úsáid as m', d' roimh ghutaí e.g. m'athair (2)

/mahi/ d'athair (2) /dahi/

243. Nuair a thig an tríú pearsa uathu firinscneach nó baininscneach nó an tríú pearsa iolra den aidiacht shealbhach roimh ainm a thosaíonn le consan nach mbíonn séimhiu air cuirtear eisean, ise nó iadsin i ndiaidh an ainm leis an duifear a dhéanamh eadarthu. Thig eisean, ise nó iadsin a chur in áit na hiarmhíre treise - sin. Mar bíonn séimhiú ar ainm i ndiaidh dhá i dtólamh fiú nuair atá aidiacht shealbhach roimhe cuirtear eisean, ise nó iadsin i ndiaidh an ainm leis an duifear a dhéanamh eadarthu i gcás an tríú pearsa uathu is iolra.

A lámh eisean (1) /ə lae: u es'ə n/ a lámh ise(1) /ə lae: u is'ə/

a theach eisean(2) /ə hax es'ə n/

a dhá bhróg (eisean)(1,4) /ə jae: vro:g es'ə n/

a dhá bhróg ise(1,4) /ə jae: vro:g is'ə/

a dhá bhróg iadsin (1,4) /ə jae: vro:g i.əds'in/

I ndiaidh an Réamhfhocail.

244. Ní dhéantar cumasc idir réamhfhocail ar bith agus an aidiacht shealbhach ach amháin idir de, do agus a (3 u agus iol) de,do + a > dá Cluintear dona < de,do + n + a fosta Fear dá chineal (3)/f'ar da x'in'al/ dona mac (2)/donə mak/ go leor dona chineal (2)

/ɔl'o:r donə x'in'al/

245. Roimh an ainm briathartha an aidiacht shealbhach léithe féin a bíos ann.

1. Ná bí mo chontradoictál (2)/na b'i : mə kontrədiktal/

2. An bhfuil duine ar bith do fhágáilt 'na bhaile? (27)

/wíl' dín' er b'ix' də ae:gal't' nə walə/

3.f Tá tú á ol ró-ghasta agus tá tú á dóirteadh (2)

/tae: tu : a o:l ro: ɣastə agis tae: tu : a ɣo: rtu/

b. Tá mé a blí (7) /tae: m'e: a b'l'i:/

1. Níl siad ar mbuaileadh (7)/n'i : l s i:əd ar mu:əlu/

2. Níl sé mur rachtál aníos (7)/ní:l' s'e: mər rartal

a'n'i:s/

3. Tá mé a gcóiriú (7)/tae: m'e: a go:ju/

246.

Cuid Baintear úsáid as cuid roimh (a) ainm teibí nó (b) ainm iolra a bhfuil ainm sa ghinideach ag teacht ina dhiaidh nó má tá aidiacht shealbhach roimhe

Cuid cainte an bhean mhagúil (7)/kid' kan'tə n v'an wagul'/

Sin cuid Gaeilg Fánada (6)/s'in' kid' ge:l'ik' fae: nədə/

cuid pháisti an bhaile seo (2)/kid' pae: s't'i n walə s'o/

a chuid oibre (2)/ə xid' ib'rə/

mo chuid dhearthacha (3)/mə kid' jarhaxə/

247.

S'againne

Baintear úsáid as s'agam/s'igəm/ s'agad/s'igəd/ s'aige/seg'ə/,

s'aici/sak'i/ s'againne/s'iginə/, s'agaibhsé/sigiv's'ə/,

s'acusin/sakus'in/ mar a bheadh aidiachtaí sealbhacha ann

John s'againne (2)/dz'on s'iginə/, san áit s'agaibhsé (2)

/sən ae:t' sigiv's'ə/ a mháthair s'aici (2)/ə wahi sak'i/

An Forainm Sealbhach

248. Níl forainm sealbhach sa chanúint. Ina áit sin baintear úsáid as an aidiacht shealbhach agus ceann nó cuid

Sin mo cheann-sa srl (7)/s'in' mə x'insə /

Sin mo chuid-sa (7)/s'in' mə xidsə /

An Forainm is an Aidiacht Threise

249. Baintear úsáid as féin / he: n' / leis an fhorainm treise nó leis an fhorainm reamhfhoclach.

An bhfuil tú féin go maith? (42)/wíl' tu: he:n' go maix' /

Ca bhfuil sí féin? (7) /ko:l' s'i: he: n' /

Níl fhios acu féin (4)/n'i: l' is aku he:n' /

250. Baintear úsáid as féin mar aidiacht (a) le ainm (b) le ainm a bhfuil aidiacht shealbhach roimhe (c) le foirm tháite den bhriathar

(a) B'fhéidir gob é an buachaill féin a scríobh í (6)/b'et'ir gib'e: n bu:əxil' he: n' ə s'k'ri:u i: /

(b) a theach féin (2)/ə hax he:n' /

(c) dheánam féin é (7) /jæ:nəm he:n' e: /

251. Corruair baintear úsáid as an fhorainm treise (a) leis an fhoirm threise den fhorainm

(b) leis an foirm threise den fhorainm réamhfhoclach

(a) Bhí mise mé féin ann (3)/v'i: m'isə mé: he:n' in /

(b) Níl moran agamsa mé féin (7)/n'i: l' moran igəmsə , mé: he:n' /

An forainm Frithfhillteach

252 Leis an fhorainm frithfhillteach a chur in úil cuirtear féin leis an fhorainm pearsanta nó leis an fhorainm réamhfhoclach

Muirfidh mé mé féin (7) /mi:hə mə: mé: he: n' /

Ghearr tú tú féin (7)/jar tu: tu: he:n' /

....go dtí go bhfuair sé an bád dó féin (3)/gə d'i: gə

wu:ər s'e: n bae:d do: he:n' /ag scamhlaíl orainn féin (18)

/ə skaulil' orin' he: n' /

An Forainm Cómalartach

253. a chéile

Bíonn siad ag marú a chéile le scinne (3)/bɪ : n s'i:ɔ d ɔ
maru ɔ x'e:lɔ lɔ s'k'in'ɔ/

Ní bhíonn na toighthí tógtha as tóin a chéile (3)
/n'i: v'i: n nɔ ti: hi to: kɔ is to:n' ɔ x'e: l'ɔ/

Tá siad gó maith lena chéile (2)
/tae: s i:ɔ d go maix' lɔ nɔ x'e: l'ɔ/

An Forainm Ceisteach

254. Foirmeacha: cé /k'e:/ c'k'/, ceacu/k'e: ɔk i/ goidé
/gi'd'e:/caidé /ki'd'e:/, dé /d'e:/

Bíonn goidé ag tagairt do rudaí amháin. Ní thig cé leis féin a úsáid ag tagairt do rudaí.

Cé dúirt sin leat? (2)/k'e: du:rt' s'in' l'at/

Cé chonaic tú? (2)/k'e: hon'ik' tu:/

Is cuma cé bhainfeas (2) /is kimɔ k'e: winhəs /

goidé rinn seisean? (17)/gid'e: rin' s'es'ɔ n /

goidé dúirt tú? (7)/g i 'd'e: du:rt' tu:/

Caidé? (7)/ki'd'e:/'Dé? (7)/d'e:/

255. Nuair atá comórtas i gceist baintear úsáid as cé acu (le rudaí nó daoine)

Cé acu is fearr leat? (2)/k'e: ɔkɔ is f'ar l'at/

Cé acu is deise? (7)/k e: ɔkɔ is d'es'ɔ /

256. Cé le réamhfhocal. Bíonn c' roimh réamhfhocal a thosaíonn le guta.

C'aige a bhí sé? (2)/k'egə v'i s'e: /

Cair a bhfuil tú ag caint? (3)/k'er wíl' tu: kan't' /

Ní bhíonn fhios agat c'aige a thiochfadh sé (2)

/N'i: v'i:n is igəd k'egə hikit' s'e: /

Ba mhaith liom a fheiceáilt cé leis a rabh Cáisc i mBaile Cliath cosúil(12)/ba waix' l'im ek'al't'k'e: l'es' ɔ ro
kae:s'k' ɔ mil'ɔ k'l'l: kosul' /

257. Cuirtear an réamhfhocal roimh cé, c' corruair

Ag c' aige a bhí sé? (2)/eg'kégə v'i: s'e: /

Fa' choinne cé? (18)/fan'ɔ k'e: /

258. Foirmeacha:

cé/k'e:// goide, caidé /gi' d'e://ki' d'e://

goide, cé /gi' d'e://k'e://

Bíonn an t-alt roimh an ainm a thig i ndiaidh na haidiachta ceistí

Cé'n bhean a bhí aige? (3)/k'e:n v'an ə v'i: eg'ə/

Chuir mé ceist air cé'n bhean í sin(3)/kir m'e: k'es't' e
k'e:n v'an i: s'in'/

Ní bheadh fhios agad cé na lads a thiocfas isteach (2)

/n'i: waus igəd k'e: nə lads ə hiks ə's't'ax/

Goidé 'n t-am atá sé? (7)/gi' d'e:n tam ə tae: s'e://

Goidé'n mhaith é? (2)/gi' d'e: n waix' e://

Goidé (caidé) na rudaí adúirt sé? (2)/gi' d'e: (ki' d'e:)

nə rīdi du:rt' s'e://

Goidé cé'n gnoithe atá agaibh liom? (2)

/gi' d'e: k'e:n gri:hə tae: igiv' l'im/

An Forainm Taispeántach

259. Foirmeacha: (a) seo/s'o/ (b) sin /s'in'/ (c) siud/s'id/

(a) Seo anois é (2)/s'o 'nis' e: /

An bhfacaidh tú seo? (7)/ wakə tu: s'o /

(b) Sin an teach a tógadh Séamus Ó Searcaigh ann (3)

/S'in' ə t'ax ə to:gu s'e:məs o s'arki in/

Sin Oileán Bó (1) /s'in' il'an bo: /

Tá sin olc(1)/tae: s'in' olk /

'tchí tú sin! (2)/t'i tu: s'in' /

(c) Siud thíos an t-eallach (2)/s'id hi:s ə t'alax /

Siud bad ag teachtsíos(20)/s'id bae:d ə t'art sí:s /

An Aidiacht Thaispeántach

260. Foirmeacha: seo/s'o/ sin /s'in'/ siud /s'id/ adaí /adi/

Ní dhéantar na haidiachtaí taispeántacha a infhilleadh

261. Baintear úsáid as seo, sin, adaí i ndiaidh ainm

Tá siad sa phríos seo(7)/tae: s'i: ə d sə f'ris s'o/

An bhfeiceann tú an teach sin(5)/v'ekən tu: n t'ax s'in'/

An bhfuil tusa an dóigh adaí (13g) /wíl' tísə n do:i adi/

An bhean adaí (2)/ə v'an adi/

An t-am adaí (3)/ə tam adi/

262. Baintear úsáid as seo, sin, siud i ndiadh (a) ainm a bhfuil aidiacht shealbhach roimhe agus (b) le forainm réamhfhoclach.

(a) a hant seo(2) /ə hant s'ɔ/

a mháthair sin (2) /ə wahi s'in'/

Tá a claigeann sin mór (2) /tae: ə klag'on s'in' mo:r/

Cha rabh a fhios sin agat (3) /xa ro is s'in' igəd/

(b) D'íosfadh sé seo rud ar bith (2)

/d'i: sit s'e: s'ɔ rid er b'ix' /

Drochbhean í seo (17) /droxv'an i: s'ɔ/

D'íosfadh sí sin rud ar bith (2)

/d'i: sit s'i s'in' rid er b'ix' /

Char mhóithigh tú é sin (3) /xar waix'i tu: e: s'in'/

Beidh sí siud triomaithe (21)

/b'e: s'i: s'id t'rími /

Tá dóigh mhaith air seo (17)

/tae: do: i waix'er s'ɔ/

Fada an lá ó chonaic mé aon bhean acu siud (3)

/fadə n lae: o honik' m'e: e:n v'an aku s'id /

Ag caint uirthi seo is uirthi siud (5) /ə kan't iri s'ɔ s'irh, s'id /

263. Bíonn an t-alt roimh an ainm nuair a bhíonn aidiacht

thaispeántach leis ach amháin nuair atá ainm dílis i gceist

Fear millteanach Éamonn seo(7) /f'ar m'il t'ə n ax e:mən s'ɔ/

Antóin sin thíos /anto:n' s'in' hi:s/

Tá aithne agam ar Dannaí MacFhionnlaoich sin (4) /tae: ae:n

igəm er dani mak ihli s'in' /

Oíche Dhomhnaigh sin (13b) /i: hə ʔo: ni s'in' /

An Uimhir

Na Bunuimhreacha

264. Seo na huimhreacha (a) nuair atá siad leo féin (cuntas)

(b) nuair atá ainm ina ndiaidh.

(a)

1.haon /hi:n/

2.dó /do:/

3.trí /t'ri:/

4.ceathair /k'ahi/

5. cuic /ku:k' /
 6. sé /s'e: /
 7. seacht/s'art /
 8. ocht /ort /
 9. naoi /ni: /
 10. deich /d'ex' /
 11. haon ndeag /hi:n 'n'e:g /
 12. dó dhéag /do:'je:g /
 13. trí déag /t'ri: d'e:g /
 14. ceathair deag /kahi d'e: g /
 15. cuic déag /ku:k' d'e:g /
 16. sé déag /s'e: d'e:g /
 17. seacht déag /s'art d'e:g /
 18. ocht déag /ort d'e:g /
 19. naoi déag /n:i d'e: g /
 20. fiche /f'ix' /
 scór /sko:r /
 21. fiche's a haon /f'ix' sɔ hi:n /
 haon is fich' /hi: n i's f'ix' /
 30 deich is fich' /d'ex' is f'ix' /
 31 haon ndéag is fich' /hi:n 'n'e: g is f'ix' /
 40 dhá fhichead /ʔae: id /
 daichead /daix'ɔd /
 dhaichead /ʔaix'ɔd /
 dhá scór /jae: sko:r /
 41. Dhá fhichead 's a haon /ʔae: id sɔ hi:n /
 haon is dhá fhichead /hi:n i's ʔae: id /
 50. leithchéad /l'ex'e: d /
 51 haon ndéag is dhá fhichead /hi:n 'n'e:g is ʔae: id /
 60. trí fichead /t'ri: f'ix'ɔd /
 trí scór /t'ri: sko:r /
 61 trí fichead is haon /t'ri: f'ix'ɔd is hi:n /
 haon is trí fichead /hi:n i's t'ri: f'ix'ɔd /
 80 ceithre fichead /k'e:jɔ f'ix'ɔd /
 100 Céad /k'e:d /
 1000 Míle /m'i:l'ɔ /

100,000 céad míle /k'e:d m'i:l'ɔ/

1,000,000 milliún /m'il'un/

1,009, 000,000 míle is naoi milliún */m'i:l'ɔ s ni: m'il'un/

(b) 1 ceann amháin /k'in ə'wae:n'/

2 dheá (dhá) cheann /jae: x'in/

3 trí cinn /t'ri: k'in'/

4 ceithre cinn /k'e:jə k'in'/

5 cúic cinn /ku: k' k'in'/

6 sé cinn /s'e: k'in'/

Leithdhuaisín /'l'e'Yis'in'/

7 Seacht gcinn /s'art g'in'/

8 ocht gcinn /ort g'in'/

9 naoi gcinn /ni: g'in'/

10 deich gcinn /dex'g'in'/

leithscór /l'esko:r/

11 cheann deag /xin d'e:g/

12 dhá cheann deag /jae: x'in d'e:g/

duisín /dis'in'/

13 trí cinn déag /t'ri: k'in' d'e: g/

20 fiche /f'ix'/

scór /sko:r/

21 ceann is fich' /k'in is f'ix'/

22 Dheá (dhá) cheann is fich /jae: x'in is f'ix'/

30 deich gcinn is fich' /d'e g'in' is f'ix'/

31 cheann déag is fich' /x'in d'e:g is f'ix'/

40 dhá fhichead /Yae: id/

daichead /daix'ɔ d/

dhaichead /Yaix'ɔ d/

dhá scór /jae: sko:r/

41 ceann is dhá fhichead /k'in is Yae: id/

ceann is daichead /k'in is daix'ɔ d/

50 leithchéad /l'ex'e:d/

51 cheann déag is dhá fhichead /x'in d'e:g is Yae: id/

cheann déag is daichead /x'in d'e:g is daix'ɔ d/

60 trí fichead /t'ri: f'ix'ɔ d/

trí scór /t'ri: sko: r/

70 deich gcinn is trí fichead /dex'g'in' is t'ri: f'ix'ɔ d/

* Tá sé míle is naoi milliún (3) (an fiach náisiúnta)

- trí scór go leith /t'ri: sko:r go l'ex' /
 80. ceithre fichead /k'e:jə f'ix'əd /
 ceithre scór /k'e:jə sko:r /
 90. deich gcinn is ceithre fichead /d'ex'g'in' is k'e:jə f'ix'əd /
 ceithre scor go leith /k e: jə sko:r go l'ex' /
 100 céad /k'e:d /
 cúic scór /ku:k' sko:r /
 101 céad is ceann /k'e: d is k'in /
 120 céad is fich /k'e: d is f'ix' /
 sé scór /s'e: sko:r /

Na hOrduimhreacha

265.

1. an chéad /ə x'e:d /
2. an darna /ə darnə /
3. an tríothú /ə t'ri:hu /
4. an ceathrú /ə k'ahru /
5. an cúiciú /ə ku:k'u /
6. an seisiú /ə s'es'u /
7. an seachtú /ə s'artu /
8. (an) hochtú /hortu /
9. An naothú /ə ni: hu /
10. An deichiú /ə d'ex'u /
11. (an) haonú ...déag /hi:nud'e: g /
12. an dóthú ...déag /ə do: hud'e:g /
13. An tríothú ..déag /ə t'ri: hu ...d'e:g /
14. an ceathrú...déag /ə k'ahrud'e:g /
15. an cúiciú ...déag /ə ku:k'u ...d'e:g /
16. an seisiú...déag /ə s'es'ud'e:g /
17. an seachtú...déag /ə s'artu ...d'e:g /
18. (an) hochtú....déag /hortud'e:g /
19. an haothú ...déag /ə ni:hu ...d'e:g
20. an fichiú /ə f'ix'u /
21. an haonú ..is fich' /ə hi:nu ..is f'ix' /
22. an dóthú...is fich' /ə do:huis f'ix' /
30. an deichiú...is fich' /ə d'e: xuis f'ix' /

31. (an) haonú....déag is fich' etc. /ə hi:nu..d'e:g is f'ix' /
 40. an daichead /ə daixəd /
 60. an trí fichiú /ə t'ri: f'ix'u /
 80. an ceithre fichiú /ə k'e: jə f'ix'u /
 100. an céadtú /ə k'e: tu /
 266. Cuirtear an orduimhir darna roimh an aidiacht achan i
 gcónaí e.g. darn' achan lá(1) /darn axən lae: /

Uimhreacha Pearsanta

267.

- 1 Duine (amháin) /dínə (ə'wae:n') /
 2 beirt /b'ert' /
 3 triúr /t'rur /
 4 ceathrar /k'ahrər /
 5 cúicear /ku:kər /
 6 seisear /s'esər /
 7 seachtar /s'artər /
 8 ochtar /ortər /
 9 naoúr /ni:ur /
 10 deichiúr /dex'ur /
 11 duine déag /dínə d'e:g /
 12 dheá (dhá) dhuine dhéag /jae: Yínə je:g /
 13 trí dhuine dhéag /t'ri: Yínə je:g /
 14 ceithre dhuine dheag /k'e:jə Yínə je:g /
 20 fiche /f'ix' /
 scór /sko:r /
 21 duine is fich' /dín' is f'ix' /
 22 beirt is fich' /b'ert' is f'ix' /
 dheá (dhá) dhuine is fich' /jae: Yín' is f'ix' /
 23 trí dhuine is fich' /t'ri: Yín' is f'ix' /
 1. claigeann amháin /klag'ən ə'wae:n' /
 2. beirt claighe /b'ert' klag'nə /
 3. trí claighe /t'ri: klag'nə /
 4. ceithre claighe /k'e:jə klag'nə /
 5. cúic claighe /ku:k' klag'nə /
 6. sé claighe /s'e: klag'nə /

7. seacht gclaigne /s'art glag'n'ə /
 8. ocht gclaigne /ort glag'n'ə /
 9. naoi gclaigne /ni: glag'n'ə /
 10. deich gclaigne /dex' glag'n'ə /
 11. chlaigeann déag /xlag'ə n d'e: g /
 12. dheá (dhá) chlaigeann déag /jae: xlag'ə n d'e: g /
 13. trí chlaigne deag /tri: xlag'n'ə d'e: g /
 20. fiche claigne /f'ix'ə klag'n'ə /
 21. claigeann is fich' /klag'ə n is f'ix' /
 22. beirt claigne is fich' /b'ert' klag'n'ə is f'ix' /
 23. trí claigne is fich' /t'ri: klag'n'ə is f'ix' /

Ní thuigfeadh duine ar bith i nGaoth Dobhair
mórsheisear nó dáréag

An t-Alt

268. Seo foirmeacha an ailt

Uathu: an/ə n;/ə n'/; /ə;/n;/n'/; an t-ə t;/ə t'/; nt;/nt'/

tin b. na/nə/

Iolra: na /nə/

Deach: an :/(ə) n/

269. An (ə n) Baintear úsáid as ə n roimh ghutaí cuil nó roimh ghutaí tosaigh a tháinig ó ghutaí cuil. Baintear úsáid as leis an bhain. u. nó leis an tabh. fir.

Ar an fharraige /erə n arig'ə/ an an oileán /er ə n, il'an /
 270. an (ə n') baintear úsáid as ə n' roimh ghutaí cuil a tháinig ó ghutaí tosaigh. Baintear úsáid as leis an bhain. u. nó leis an tabh. fhir

d'ith na luchógaí an eorna /d'ix' nə lixogi ə n' o: rnə /
 leis an easpag /l'es'ə n'aspok /

271. an (ə) Baintear úsáid as ə idir dhá chonsan

Sin an doigh/s'in' ə do:i / lucht an toiaetar/lirt ə ti: etər /

272 an (n) baintear úsáid as n i ndiaidh guta roimh chonsan

lá an pháighe /lae: n fae:jə /

273. An (n') (annamh) Níor chuala mé ach an sampla seo

bhí mé ag déanamh an eadaraidh (3) /v'i: mé: d'ae'nu:

n' adəri /

274. an t- (ə t) Baintear úsáid as ə t roimh ghutaí cúil nó roimh ghutaí tosaigh a tháinig ó ghutaí cúil san ainm. fhir. nó sa ghin. fir. nuair atá foirm an ainmnigh ann.

Thug sé leis an t-ór agus an t-airgead

/hig s'e: l'es'ə to:r agis ə tarəgə d/

Cuirfidh sé thart an t-am duid

/kirhi s'e: hart ə tam di'd/

275. an t-(ə t') Baintear úsáid as ə t' roimh ghutaí tosaigh nó roimh ghutaí cúil a tháinig ó ghuta tosaigh san ainm. fhir. nó sa ghin. fir. nuair atá foirm an ainmnigh ann

an t-éadach /ə t'e: dax/

276. an t- (n t) Baintear úsáid as n t i ndiaidh gutai cúil nó roimh ghutaí tosaigh a tháinig ó ghutaí cúil san ainm. fir. nó sa ghin. fir. nuair atá foirm an ainmnigh ann.

Fá choinne an t-aer /fan'ə n te:r/

277. an t- (n t') Baintear úsáid as n t' i ndiaidh guta roimh ghutaí tosaigh nó roimh ghutaí cúil a tháinig ó ghutaí tosaigh san ainm. fir. ná sa ghin. fir. nuair atá foirm an ainmnigh ann

thomhais sé an t-éadach /ho: s's'e: n t'e: dax/

278. na (nə) Baintear úsáid as nə san iolra nó sa ghin.

uathu bain. nuair atá foirm fá leith ann

na hoileáin /nə hil'an'/ muintir /^{na} háite/mi'tir nə hae:tə/

279. an dá (ə dae) Baintear úsáid as ə dae: i ndiaidh consan

an dá chuid /ə dae: xid'/ muintir an dá áit /mi't'ir ə dae: aet'/

280. an dá (n dae:) Baintear úsáid as n dae: i ndiaidh guta

uisce an dá abhainn /is'c'ə n dae: o: n'/

Cónaisc, Dobhriathra Agus Réamhfocail.

281. Cé nach bhfuil duifear eadarthu go bunúsach déantar iad a rannadh de réir rannadh na gramadaí traidisiúnta i.e de réir na feidhme atá acu san abairt.

An Cónasc Fo-ordaitheach

282. Ceanglann an cónasc fo-ordaitheach fochlásal agus príomhchlásal lena cheile. Ceanglann an cónasc comhardaitheach dhá abairt, dhá fhochlásal, dhá fhorá nó dhá fhocal lena cheile.

Déantar na cónaisc fo-ordaitheacha a rannadh de réir na bhfochlásal a thig ina ndiaidh.

Níl cuid mhór fochlásal ann. Is minic nach bhfuil ach cupla ceann ag an chainteoir i gcás cineál amháin foclásaí. I gcás na bhfochlásal cuise níl ach as siocair go (nach) coitianta. Tá nuair measartha coitianta fosta ach tá duifear beag sa chiall.

Fochlásaí Ama

283. ag (+ ainm br.) Bhí an carr bán leis ag dhul ó sholas dó (3)

/v'i: n kar bae:n l'es' a Y il o holas do: /

An t-am a - Sin beíolt a cheannaigh mé dó thall i nGlascó, an taam

a bhí mé thall (5)/s'in' b'elt a x'ani m'e:do: hal a nlasco:

a tam a v'i: m'e: hal /

a'n (aon) uair amháin a A'n uair amháin a bhí sé seachtain ann fuair sé méat (14)

/ an u: ai a wae:n' a v'i: s'e: s'artin in fu:ar s'e: m'e:t /
fad is Ní dhíolfai é fad is bheas mise ann (3)/n'i: ji:lhie:
fad is v'e:s m'is' in /

go Fan go bhfeicfidh mé (2)/fan go v'ek a m'e: /

go dtí go Nuair a bhí mise óg, ní rabh tú sna fir go dtí go

rabh tú ag ól (41)/nu:ar a v'i: m'is' e:g ní: ro tu: sna fir
go d'i: go ro tu: ag o:l /

go luath is Inseochaidh mé dó go luath is a thiocfas sé isteach

(9) /in's'oxai m'e: do: go lu: a is a hikos s'e: s't'ax /

Nuair a Nuair a bhí muid óg, bheadh damhsacha ar an oileán

go minic (4)/nu:ar a v'i: mid' o:g v'e: u dausax er a

níl'an go m'in'ik' /

ó Níl sé i bhfad uilig ó cheannaigh mé dó é (5)
 /n'i:l' s'e: wad i'l'ig' o x'ani m'e: do: e: /
 sula Fan bomaite sula dte' muid níos faide (27)/fan bo: -
 mitə silə d'e: mid'n'i: s fid'ə /

Fochlásail Cúise I.

284.

as siocair
go (nach)

Ní rabh sí sásta as siocair gur inis tú dó é (7).
 /n'i: ro s'i: sae:stə s'iki gər in's' tu: do: e: /

cionn is go
(nach)

Bhí fearg air cionn is go rabh sí thuas ann (2)
 /v'i: f'arəg e k'in is gə ro s'i: hu:əs, in /

mar

Mar tá tú ag dhul ann gibith, tuighe nach dtugann
 'tú leat é (2) /mər tae: tu: ʔil in g'ib'ix ti:jə
 nax digən tu: l'at e: /

na

Is fearr dúinn istoigh na tá sé ag cur go trom (3)
 /is f'ar du:n' ə'sti na tae: s'e: kír go trim /

nuair

Caithfidh go bhfuil dúil aici ann nuair a d'imigh
 sí i bhfolach (2) /kaix'i gə wíl' du:l' aki in
 nu:ər əd'im'i s'i: wolax /

Fochlásail Aidhme 2.

285.

a.

Tá sé ag teacht aníos a bhlián bhó (7)/tae: s'e:
 t'art ə'n'i:s ə v'l'i: n wo: /

ar eagla go
(nach)

Tá siad ag dhul síos luath ar eagla nach bhfuigh-
 fidh siad áit (2)/tae: s'i:əd, ʔil s'i: s' lú:ə er
 iglə nax wi:i s'i:əd ae:t' /

féacháilt an Dhéanann tú seo féacháilt an bhfuil coigilt ann (5)

/jae:nən tu: s'o f'ek'alt' ə wíl' kíg'il't in /

I. Bhí samplaí de de bhrí go (nach) le fáil in ábhar an
 Choimisiúin Béaloideas e.g. agus ní hiontas sin de bhrí
 go n-oibríonn na mná ann comh cruaidh leis na fir
 (Gabhla). Bhí sampla d'óir le fáil i seandán Níor
 chuala mé ar na céirníní nó sa chaint iad.

go gabh tusa síos go bhfeicfidh tú an bhfuil sé ann (2)/go
tisa s'i: s go v'ek' tu: ə wil' s'e: in /

so dóigh Caithfidh siad adbheiorthaighsál sa dóigh go bhfeicfidh
go(nach) achan nduine é(3)/kaix'i s'i:əd adver'taisal sɔ do:i
go v'ek'i axən nɪn' e:/

2. Bhí sampla de fá choinne nuair (a) ... go le fáil in
ábhar an Choimisiúin Béaloidéasa i.e. - Chur sí spíce
iarainn i gcathaoir Tharlaigh fá choinne nuair a
shuidhfeadh Tarlach go bpollfaí é (Machaire Loiscthe)
Chuala mé ar na céirníní é i gcaint C. 1,2 ach ní raibh
an clásal comh soiléir is a bhí sé thuas. Bheadh achan
chineál réidh acu fá choinne nuair a bhrisfeadh mar
adéarfá an fharraige garbh. Níor chuala mé sa chaint é.

Fochlásail Iarmhairte

286. Tá muid go fallsa is nach rachadh muid síos 'na trá:
gó...is /tae: mid' go falsə is nax raxu mid' s'i:s nətrae:/

Fochlásail Coinníollacha

287. Ach ab é go bhfuil sise pósta, bheifeá i ndéidh
ach ab é go (nach) na mban (2)/ax əb'e: go wil' s'isə po:stə v'e:-
ha n'e:i nə man /

cuiream i gcás dá Cuiream i gcás dá mbeifeá pósta ...(2)/kiram ə
gae:s da m'e: ha po:stə /

dá Dá mbeadh fhios agam d'fhéadfainn scairteadh ort(4)
/da: maus igəm d'e: tɪn' skart'u ort /

má Má théann tú anois, beidh tú in am (4)/mae: he:n
tu: nɪs' b'e tu: nam /

muna Mhillfeadh siad do shúile muna rabh siad
teiostáilte (7)/v'il'hit s'i:əd dɔ hu:lə mɪnə ro
si:əd testalt'ɔ /

mura Mura bhfánn siad é, tiocfaidh sé ar aist (18)
/mɪrə wae:n s'i:əd e: t'iki s'e: er as't' /

Fochlásail Comórtais.

288. gó...is Ní rabh sé go coitianta an t-am sin is atá sé
anois (3)/n'i: ro s'e: go kit'iant ə tam s'in' is ə
tae: s'e: nɪs' /

de réir mar(a)'e réir mar a bíos siad ag éirí mór, bidh siad ag
imeacht(2)

de réir mar(a)

/ɔ re:i mɔr ɔ b'i:s s'i:ɔd ɔg'i:ji mo:r

b'i: si:ɔd ɔg' im'art/

mar a

Tá sé mar a bheadh bruis úr ann (7)

/tae: s'e: mɔr ɔ v'e:u bris' u:r in/

ná

Níos mó ná tá i mBurtonpórt i bhfad (3)

/n'i:s mo: na tae: mirtən'po:rt ɔ wad/

Fochlásail Faomhacha^I

289.

Níl fochlásal faomhach ceart ann ach níl an darna

dóigh ag na daoine leis an smaoineamh a chur in úil

ach ina dhéidh Tá sé fuar ach ina dhéidh sin tá sé breá tirim(3)
sin

/tae: s'e: fu:ər ax ɔ je:i s'in' tae: s'e:

b'rae: t'irim' /

ach mar sin
féin

Bhí mé in am ach mar sin féin chaill mé an bus(7)

/v'i: m'e: nam ax mɔr s'in' he: n' xal' m'e: n bis/

dá (+ aid)

Dá bheagacht é, dhéanfaidh sé gnoíthe (5)

/da v'igart e: jae nhi s'e: gri:hɔ/

más

Más fada an oíche, thig an lá fá dheireadh (2)

/mae:s fadɔ n i:hɔ hiɡ' ɔ lae: fa|je: ju /

Fochlásail Neamhchúise

290.
gibith

Bíonn siad ag caint an t-am ar fad gibith a bíos

siad ag caint air(3) /b'i:n s'i:ɔd ɔ kan't' ɔ tam er

fad g'ib'ix' ɔ b'i:s si:ɔd ɔ kan't' e /

gibith áit

Bhí siad anseo gibith áit ar imigh siad (3) /v'i:

s'i:ɔd ɔ ns' o g'ib'ix' ae:t' ɔr im'i s'i:ɔd /

gibé cá bith

Bhí léar mór míoltógaí ann gibé cá bith a dtig siad

as (5) /v'i: l'e:r mo:r mí:ltogi in g'ib'e ca b'ix'

ɔ d'ig' s'i:ɔd is /

I.

Bhí samplaí de gí go, siud is (agus), ainneoin go le fáil in ábhar an Choimisiúin Béaloideasa e.g. ...agus gidh go dearn sí achan iarraidh fáil ar shiúl ..
(Machaire Loiscthe): Ní phósfaidh mé an boc ar chor ar bith siud agus gur marc maith atá ann (Gabhla);
Ainneoin go dteachaidh mé héin go hAlbain (Carraic a' tSeascoinn)

Fochlásail Cuimsithe

291.

ach + ainm br. Ní miste leo díreach ná cam ach iad féin a
bheith ag fáil an airgead. /n'i: m'is'tə l'o:
d'irax ná kam ax i:əd he:n' v'e ə fae:l ə
n:arəgəd/

fad is go
(nach)

Fad is nach bhfuil tu a dhíol ní miste leat(17)
/fad is nax wil' tu: ə ji: l n'i: m'is'tə l'at/

Fochlásail Modha

292. an dóigh Tá e contúirteach an dóigh atá sé (6)/tae e

kinturt'ax ə do:i tae: s'e:/

mar a

Déan mar iarrthar ort (9)

/dæ:n mər e:rħər ort/

Fochlásail Ainneacha

293.

(a) Dearfach:

go (gur)

Shíl mé gur úirt tú sin (2) /hi:l'm'e: gər
u:rt' tu: s'in'/ Ní tháinig ach scéala go bhfuair
sé bás (4)/n'i: hae: n'ik' ax s'k'e: lə gə wu:ər
s'e: bae: s/

(b) Diúltach:

gan(1e ainm Beidh sé ag inse daoibh gan mur saith a ól (2)
br.)

/b'e s'e: əg'in'sə di: v' gən mər sae: o:l /

nach(nar)

Geall nach ndéarfa sin le do mháthair (2)

/g'al nax n'e: rha s'in' lə də wahi/

(c) an (ar) Níl fhios agam an bhfuil sí thiar sa bhaile

/n'i:l is igəmə wil' s'i: hi:ər sə walə /

cé acu a--ná Níl fhios agatsa an bhfuil mé ag fíolál go maith ná
nach

nach bhfuil(7)/n'i:l is igədsə wil' m'e: f'i:-

ləl go maix' na nax wil'/

Ní miste leo cé acu atá siad ag obair ná nach

bhfuil (2) /n'i: m'is'tə l'o: k'e:kə tae: s'i:əd əg ibi

na nax wil'/

ca' Níl a fhios agam cá bhfuil sé.

/n'i:l is igəm ko:l s'e:/

c'ait: níl fhios agam c'ait a dteacaidh sí(3)/n'i: l' is

igəm kae:t' ə d'axi s'i/

goide' Ní rabh fhios ag duine ar bith goide' bhí sé ag ráidht (2)

/n'i: ro:s eg' dín' er b'ix' gí'd'e: v'i: s'e: ə rae:t'/

Fochlásail Aidiacht

294. Níl ach na fochlásail a bhfuil a iontu coitiamnta. Bíonn

a le fáil in áit ar i gcónaí san aimsir chaite

a Gabh siar ag an tsaghart a bhfuil an ceann fada air (3)

/go s'i:ər əg'ə tairt ə wil' ə kín fad' e/

Sin clog a bhí thuas ar an labhta agam (2)/s'in' klig

ə v'i hu:əs er ə laut igəm/

Sin an fear a bhuaill a mhac mé (2)

/sín' ə f'ar ə wi:əl' ə wak m'e:/

Sin an fear a bhuaill mé ina éadan (2)/s'in' ə f'ar ə

wi:əl' m'e: in'e: dan/

a d' Seo an t-am a d'éirigh tú (3)

/s'ə n tam ə d'i ji tu:/

dá' Níl gnoithe ar bith aige leis dá bhfeiceam (3)

/n'i:l gri:hə er b'ix' l'es' dae:v'ek'əm

nach Ní theid sé 'e (de) chóir duine ar bith nach bhfuil

dúil aige ann (3)/n'i: he:d' s'e: ə xo:i dín' 'er b'ix'

nax wil' du:l' eg' in/

An Gónasc Comhordaitheach

295. Bhí caint ann go rabh siad a'tuiseacht sa tsamhradh ná

Ach san fhómhar ach bhí nóisean agam nach mbeadh (3)

/v'i: kan't' in gə ro s'i:ə d'ə tu: s'art sə tauru na sən

o:r ax v'i: no: s'ən igəm nax m'e: u/

Agus fir, mná, agus páistí (6)/f'i (f'ai) mrae: agís pae:s't'i/

Bhí sé ag siúl síos le tachrán agus thóg fear anuas ar an

fhuinneog í (3)/v'i: s'e: s'u:l's'i:s lə taxran agís

ho:g f'ar ə'nu:əs er ə nin'og i:/

is istoigh s amuigh (5)/ə'sti s ə'mi/

An Dobhriathar

296. Cuirtear síos anseo foráití, ainmneacha, aidiachtaí etc. nuair atá feidhm dobhriathair san abairt acu. Is minic nach mbaintear úsáid astu ar dhóigh ar bith eile.

Deántar na dobhriathra a rannadh mar seo:

- (i) Dobhriathra Modha
- (ii) Dobhriathra Céime is Cainníocht
- (iii) Dobhriathra Ama is Minicíocht
- (iv) Dobhriathra Ionaid agus Treo.
- (v) Dobhriathra Dearfach, Diúltacht is Dochúlacht
- (vi) Dobhriathra Eile

Rannadh de réir céille atá anseo.

An Dobhriathar Modha

297. go (agus aidiacht) ag obair go cruaidh (2) ag ibi go kru:at

aidiacht gan go Tá sé ag obair mall (18)/tae: sé: ag ibi mall/

Bhí sé ag dhul gasta (2)/v'i: sé: Yil gasta/

goidé mar

Goidé mar a bhí an cadhrán(2)

/gi'd'e: mər ə v'i: n ke:ran/

mar sin

Bhí sé mar sin i dtólamh(8)

/v'i: sé: mər s'in' ə do:lu/

An Dobhriathar Céime is Cainníocht

298. Baintear úsáid as ainmneacha, ainmneacha agus aidiachtaí lena chéile, aidiachtaí nó as leaganacha dobhriathartha (a

bhfuil ainm agus réamhfhocail iontu don chuid is mó) mar

dhobhriathra céime is cainníocht

a dhath

An bhfuil se a dhath níos fearr (6)

/wíl' s'e: Ya ní:s f'ar/

amach

Tá sí ar mire amach (6)/tae: sí: er m'i:jə max/

ar bith

Ní luath ar bith é ag éirí (4)

/n'i: lu:ə er b'ix'e: əg'i:ji/

ar fad

Bhí dúil aige ar fad san iascaireacht (2)

/v'i: dul' eg' er fad sən'i:əski:art/

as cuimse

Tá sí as cuimse (27)/tae: s'i: is kim's'ə/

as pamhr

Tá sé teith as pamhr (2)/tae: s'e: t'e is paup/

barraíocht	Níl se' ro-olc ar chor ar bith fad is nach bhfuil se' ag cur barraíocht (2) /n'i:l's'e: ro: olk er xar er b'ix' fad is nax wil's'e: ə kir bae:ijart/
brea'	Beidh an bingeo thart breá luath inniu (3) /b'e n b'in'g'o: hart b'rae: luə n'u /
ca' mhead	Ca' mhead a bhain siad duid? (34) /kə'v'e:də win' s'i:əd did/ Ca' mhead blianta atá aici?(2) /kə'v'e:d b'l'i:əntə tae: aki /
cineál	Bhí se' cineál mall(8)/v'i: s'e: k'in'al mal/
(de) chóir a bheith	Tá se' 'e chóir a bheith folamh (7) /tae: s'e: xo:i v'e falu/
corradh le	Tá corradh le mí an tsamhraidh caite (6) /tae: koru lə m'i: n tauri katə /
cuid mhaith	Inseann sí an fhírinne cuid mhaith (2) /in's'ə n s'i: n'i:jínə kíd' waix'/
deas	Tá se' deas bog (2)/tae: s'e: d'as big/
fosta	Bhí cuid dó ann fosta (3) /v'i: kíd' do: in fostə /
fostaí	fostaí (3)/fosti/
glan	Tá siad ar mire glan i ndéidh na bhfear (2) /tae: s'i:əd er m'i:jə glan ə n'e:i nə v'ar /
go	Bheadh tusa go hól' leo (2) /v'e:u tiso go holk l'o: /
go háirid	go háirid nuair atá abhainn ag dhul amach ann(3)/go hae:rid' nu:ər ə tae: o:n'ə Yil ə 'max in /
go leor	Tá se' bruite go leor(2)/tae: s'e: brítə go l'o:r/
i bhfad	B'fhearr siúl an bhealaigh mhóir i bhfad (3) /b'ar s'ul ə v'ali wo:i ə wad/
i gceart	Bhí se' ag cur trom i gceart (10) /v'i: s'e: ə kir trim ə g'art /
lán	Tá siad féin lán go hól' (3) /tae: s'i:əd he:n' lae:n go holk /
(go) maith	Tá siad ard go maith (3)/tae: s'i:əd ard go maix'/

measartha	Tá mé measartha aosta (15) /tae : m'e: m'asərha w:stə/
millteanach	Tá sé millteanach fuar (2) /tae: s'e: m'il' tənax fu:ər/
morán	Ní théann siad ag airneál morán (2) /n'i: he:n s'i:əd eg arn'al moran/
rud beag	Tá sé rud beag fuar (2) /tae: s'e: ríd b'ig fu:ər/
thart fá	thart fá cupla bliain is fich' (3) /hart fa kipla b'l'i:ən' is f'ix'/
tuaraim is	Tá sé tuaraim is ceithre mhíle as seo (2) /tae: s'e: tu:ərím' is k'e:jdə v'i:lə is s'o/
	An Dobhriathar Ama agus Minicíocht

299. Baintear úsáid as ainmneacha, ainmneacha agus aidiachtaí, réamfhocail agus ainmneacha, réamhfhocail agus forainmneacha agus leaganacha eile mar dhobhriathra ama agus minicíocht cuid mhór.

a'céadóir	Caithfidh tú saighneál a'chéadóir (2) /kaixə tu: sain'al ə x'edo:i/
a'céaduair	Ba ar bhád Mici Hágáin a thúisigh tú ar (a') bhradán a' chéad uair (14) /ba er wae:d m'ik'i hae:gan'ə hu:si tu: er wradan ə x'e:d u:ai/
am ineacht	Beidh céilí ann am ineacht an tseachtain s'againn(9)/b'e k'e:l'i in am ə'n'art ə t'artin s'igin'/
An t-am sin	Ní rabh iascaireacht bradán ann an t-am sin(3) /n'i: ro i:əskijart bradan in ə tam s'in'/
amach anseo	...amach anseo i mí Iúil agus as sin go Deireadh Fomhair (3)/amaxən's'o m'i: u:l' agis is s'in' gə d'e:ju fo:i/
amannaí	Bíonn sé amannaí ann (5)/b'i:n s'e: aməni in/
amárach	Tá tú ag dhul 'na bhaile amárach (24) /tae: tu: ɣil nə walə mae:rax/
anocht	An bhfuil tú ag dhul ag an damhsa anocht(10) /wil' tu: ɣil eg'ə dausə nort/

anois	Tá sé ag teacht anois (2) /tae: s'e: t'art ə'nis'/
anois is ar aist	anois is ar aist (17)/ə'nis' is er as't'/
anóorthar	Beidh dheá (dhá) fhear ag dhul isteach sa Dáil an lá amárach ná anóorthar (3) /b'e γae: ar ə γil ə's't'ax sə dae:l' ə lae: mae:rax na no:rhər / la' saoire é anóorthair (2) /lae: si:jə e: no:ri/
ansin	Tá siad ag dhul a luí ansin (2) /tae: s'i:əd ə γil ə li: n's'in'/
anuraidh	Ní rabh sé go maith le anuraidh (2) /n'i: ro s'e: go maix' lə niri/
an uair sin	Ní rabh moran toighthí ann an uair sin (3) /n'i: ro moran ti: hi in ə nu:ər s'in'/
a'n (aon) uair amháin	Bhí mé ann a'n uair amháin (3) /v'i: m'e: in an u:ai ə'wae:n'/
ar aist	Tá tú in do shuí ar aist (2) /tae: tu: ən də hi: er as't'/
ar aist aríst	Tá sé ar aist aríst (4) /tae: s'e: er as't' ə'ri:s't'/
ar ball	Dhéanfaidh sé turadh ar ball (2) /jae: nhi s'e: tīru er bal/
ar ball beag	Beidh an dinnéar againn ar ball beag (2) /b'e n d'i:n'e:r i'gin' er bal b'ig/
ar an bhómaite	Tá mé ag dhul isteach ar an bhómaite (3) /tae: m'e: γil ə's't'ax er ə wo:mitə/
aréir	An rabh tú ag an bHINGEO aréir (10) /ro tu: eg' ə v'in'g'o: re:i/
aríst	Tá mé ag ól tae aríst (7)/tae: m'e: əg o:l te: 'ri:s t/
ariamh	Ní rabh mé riamh imBaile Cliath (23) /n'i: ro m'e: ji:au milə k'l'i:/ Bhí sí ag ceol sular imigh sí go Londain ariamh (27)/v'i: s'i: ək'o:l silər im'i s'i: gə lindin' ə'ji:au/

- ariamh aroimhe Ní fhacaidh mé ariamh iad (9)/n'i: akə m'e:
ə'jiau ə'rivə i:əd/
- aroimhe Chuir mé turnaiops aroimhe (7)
/xīr m'e: tīrnīps ə'rivə/
- athrú aréir athrú aréir (2) /ahru re:i/
- athrú anuraidh Bhí giota fliuch fán urlár anuraidh ná athrú
anuraidh (2) /v'i: g'itə f'l'ix fan īrlar
ə'niri nā ahru niri/
- athrú inné Duirt sé go dtiocfadh sé isteach athrú inné
agus mála leis (2)/du:rt' s'e: gə d'ikit' s'e:
s't'ax ahru n'e: agis mae:lə l'es'/
- c'fhad C'fhad a bheas tú ag fanacht (2)/kad ə v'e:s
tu: ə fanaxt/
- c'uair C'uair a bheastú ag imeacht (8)
/kū:ai v'e:s tu: əg' im'art/
- cheana fín Níl sé i bhfad ó bhí eileicsean ann cheana
fín(3)/n'i:l' s'e: wad ə v'i: el'ek'sən īn
hanə f'i: n'/
- a choíche Ní rachainn a chónaí ann a choíche (2)/n'i:
raxin' ə xo:ni īn ə xi:hə/
- fad ó shin Bhí sé caillte fad ó shin(3)/v'i: s'e: kal'tə
fad ə hin'/
- feasta beidh siad ag baint feasta (2)
/b'e s'i:əd ə bin't' f'astə/
- feastaí feastaí (3) /f'asti/
- fríd am Tiocfaidh sin fríd am (3)/t'iki s'in' f'ri:d'
am/
- go brách Ná abair Albain liom go brách aríst (2)
/na abi oləbin' l'im go bræ:x ə'ri:s't'/
- go dtí seo Bhí tú ceart go leor go dtí seo(2)/v'i:
tu: k'art gə l'o:r gə d'i: s'o/
- go dtí sin Ní rabh sé mór le cailín go dtí sin (2)
/n'i: ro s'e: mo:r l'ə kal'in' əd'i: s'in'/
- goidé gó minic Goidé gó minic is a ní tú sin? (6)/gi'dé:
go m'in'ik' is ə n'i: tu: s'in'/

- i bhfad Ní bheidh siad i bhfadag fás (2)/n'i: v'e:
s'i:əd ə wad ə fae:s/
- i bhfad ar shiúl Níl sé i bhfad ar shiúl anois go mbeidh ... (3)
/n'i:l' s'e: wad er x'u: l' ə'nīs' gə m'e: /
- i bhfad eile Ní bheidh sé i bhfad eile (2)/n'i: v'e: s'e:
wad elə/
- i bhfad uilig Ní bheidh tú i bhfad uilig (2)/n'i: v'e: tu:
wad i 'l'ig'/
- i gcónaí Bíonn rud thuas ann i gcónaí (3)
/b'i:n rīd hu:əs in ə go:ni /
- i dtólamh Tá an bhioldál ann i dtólamh (3)
/tae: n v'ildal in ə do:lu /
Bíonn trioblóid i mBeal Feirste i dtólamh (3)
/b'i:n t'riblōd ə m'e:l f'ers'tə do:lu /
- i mbliana Bhí an aimsir iontach maith i mbliana (4)
/v'i: n am's'ir i: ntax maix' ə m'l'i:ənə/
- in aiciorracht Beidh sé ag teacht amach in aiciorracht (3)
/b'e s'e: ə t'art ə'max ən aīx'fīart/
- in am ar bith ...agus ní rabh teach agat in am ar bith (2)
/agis n'i: ro t'ax igəd ən am er b'ix /
- in a'n (aon) am Bhí leith an domhain faoina gcosa in a'n am
amháin (3) /v'i: lex' ə do:n' fi:nə gosə ən
an am ə'wae:n' /
- ina dhéidh sin ...is beidh damhsa ann ina dhéidh sin (2)
/is b'e daus in ənə je:i s'in' /
- inne Fuair siad iad sin sna heangachaí a chuir siad
inne (4) /fu:ər s'ix i:əd s'in' snə haŋaxi ə
xir s'i:əd ə'n'e: /
- inniu Tá sí ag teacht inniu (2) /tae: s'i: ət'artə'n'u/
- lá Tá mé ag dhul amach go Toraidh lá (21)
/tae: m'e: Yil ə'max gə tari lae: /
- lárnámhárach Fuair se bás lárna-mhárach (2) /fu:ər s'e:
bae:s larnə wae:rax /
- le fada Ní rabh mé istoigh le fada (3) /n'i: ro m'e:
sti lə fadə/

91

(1e) fada an lá Níl duine ar bith 'na chónaí ar lompainn fada
 an lá (5) /n'i:l' d'ín' er b'ix' nə xo:ni er
 impín' fad an lae: /
 Tá siad 'na luí fada an lá (6) /tae: s'i:əd nə
 li: fad an lae: /
 luath D'éirigh tú luath (2) /d'i: ji tu: lu:ə/
 maidín lárnamhárach Tháinig sé aniar maidín lárnamhárach (3)
 /hae:n'ik' sé: n'i:ər madín' larnə'wae:rax /
 ó shin Ní tháinig sé ó shin (2)
 /n'i: hae:n'ik' s'e: o hín' /
 (san) oíche amárach Beidh damhsa i Middletown san oíche amárach
 (8) /b'e dausə'm'idəl'taun sən i:hə mae:rax /
 oíche anórthair Beidh céilí ann oíche anórthair (2) /b'e k'e:l'i
 in i:hə no:ri /
 ní ba mhó Ní bhfuair sé é ní ba mhó (2) /n'i: wu:ər s'e:
 e: n'i: b'o: /
 níos mó Ní dheárfaidh mé leat é níos mó (2) /n'i: je:r'hə
 m'e: l'at e: n'i:s mo: /
 roimhe ré Bíonn na postannaí líonta roimhe ré (3) /b'i:n
 nə postəni l'i:ntə rívə re: /
 roime sin roime sin (3) /rimə s'in' /
 roimhe sin roimhe sin (3) /rívə s'in' /
 romh sin Bhí Mícheál thuas romh sin (2) /v'i: m'ixəl
 hu:əs ro: s'in' /
 siar go maith Bhí sé siar go maith sa bhliain (3) /v'i: s'e:
 s'i:ər go maix' sə v'l'i:ən' /
 tamallt Rachaidh mé isteach 'un toighe tamallt (3)
 /raxai m'e: st'ax in ti: timəlt /
 tamallt beag Rachaidh me fá chónaí tamallt beag (3) /raxai
 mé: fa xo:ni timəlt big /
 tamallt maith Cuir mé móin uirthi tá tamallt maith ó shin (3)
 /xir m'e: mo:n' irhi tae: timəlt maix' o hín' /
 ó shin
 tamallt ó shin Bhí sé ag cur báistí tamallt ó shin (3)
 /v'i: s'e: kir bae: s't'i timəlt o hín' /
 tráthnóna Bhí muid istoigh in Gabhla tráthnóna (5)
 /v'i: mid'ə'sti ɲo:lə tra'no:nə /

300.

áit ineacht

Bhí tinidh áit ineacht (3)/v'i: t'in'i. ae:t'
ɔ'nart/

amach

An bhfuil tú ag dhul amach? (2)/wil' tu: Yil
ɔ'max/

amuigh

Bhí mé amuigh sa bhoitheach (4)/v'i: mé: mi
sə woihax/

anall

Suigh anall ansin (2)/si ɔ'nal ɔ'n's'in'/

aniar

Chuir siad aniar sa leabaidh é is chaith siad
siar é (26)/xir s'i:ɔd ɔ'ni:ər sə l'abi e: is
xaix' s'i:ɔd s'i:ər e: /

aníos

Caitheann tú an mhóin aníos ón pholl (1)
/kaix'ɔn tu: n wo:n' ɔ'ní:s ɔ:n fil/

ann

Níl mé ag dhul ann (8)/n'i:l'm'e: Yil in/

anonn

Bhí sé contúirteach ag dhul anonn (4)
/v'i: s'e: kinturt'axə Yil ɔ'nín/

anseo

Tá siad anseo sa tseanteach (7)/tae: s'i:ɔd
ɔn 's'ɔ sə t'ant'ax/

anseo is ansiud

Bhí corrtheach anseo is ansiud (9)/v'i:
'kor'hax ɔn 's'ɔ s ɔn's'id/

ansiud

Bhí siopa ansiud (15)/v'i:s'op ɔn's'id/

anuas

Thuit mé anuas ón labhta (4)/hit' m'e: nu:ɔs
o:n lautə/

ar aghaidh

...ag dhul ar aghaidh fa' chéinne saghairt (5)
/ə Yil er e:i fan'ə sairt/

ar aist

Nuair a d'imigh sé ar aist ní rabh sí ann (1)
/nu:ər ɔ d'im'i s'e: er as't' n'i: ro s'i: in/

ar deireadh

...is beirt ar deireadh (7)/is b'ert' er
d'e:ju/

ar tús

beirt ar tús ... (7) /b'ert' er tu:s/

ca(r)

Cár imigh tú? (1)/kar im'i tu: /

c'ait

C'ait a bhfuil sé? (6)/kae:t' ə wil's'e: /

gibé cá bith

...gibé cá bith a dtig siad as (5)
/g'ib'e ka b'ix' ɔ d'ig's'i:ɔd is/

gibith áit

Bhí sé ag dhul gibith áit a rabh an tinidh (3)
/v'i: s'e: Yil g'ib'ix ae: t'ə ro n t'in'i/

i bhfad	Níl se i bhfad as seo (2)/n'i: l' s'e: wad is s'o/
i bhfos	Tá sé ag obair i bhfos (18)/tae: s'e: ag íbi wos/
isteach	Caithfidh mé dhul isteach (31)/kaix'a m'e: Yíl ɔ's't'ax/
istoigh	Bhí mé istoigh toigh Nóra (4) /v'i: m'e: sti ti no:rə/
'na bhaile	Tá mé ag dhul 'na bhaile (8) /tae: m'e: Yíl nə walə/
siar	An gcaithfeá siar é? (7) /gaix'a s'i:ər e: /
siar adaí	Tá sé in am againn dhul siar adaí (2)/tae: s'e: nam i'gin' Yíl s'i:ər adi /
siar ansiud	Tá cuid mhór Breathnaigh siar ansiud (3) /tae: kíd'wo:r brahni s'i:ər ən's'id /
síos	Rachaidh mé síos giota leat (2) /raxai m'e: s'i:s g'itə l'at /
síos adaí	Tá mé a gcur síos adaí(7)/tae: m'e: a gir s'i:s adi/
soir	D'amharc an saghart soir (7)/daŋk ə sairt s'ai/
suas	An bhfuil tú ag dhul suas aici? (38)/wíl' tu: Yíl su:əs ak'i/
taobh amuigh	Tá sé taobh amuigh (2)/tae: s'e: ti:u mi /
taobh istoigh	Tá sé te taobh istoigh (6)/tae: s'e: t'e ti:u sti/
taobh i bhfos	Tá sé taobh i bhfos dó(1)/tae: s'e: ti:u wos do:/
taobh thall	An bhfeiceann tú an teach leis an cheann ghlas taobh thall dó? (1)/v'ek'ən tu: n t'ax l'es'ə x'in Ylas ti: u hal do: /
taobh thiar	Tá sé taobh thiar don bhoitheach (7) /tae: s'e: ti:u hi:ər don woihax /
taobh thíos	An bhfeiceann tú an teach taobh thíos dó(I) /v'ek'ən tu: n t'ax ti:u hi:əs do: /
taobh thoir	An bhfeiceann tú an teach taobh thoir de theach na scoile? (12)/v'ek'ən tu: n t'ax ti:u hai do hax nə skilə/

taobh thuas

94.
An bhfeiceann tú an ceann taobh thuas dó? (1)
/v'ek'ən tu: n k'in ti:u hu:əs do: /

thall

An bhfeiceann tú an teach mór fada thall? (4)
/v'ek'ən tu: n t'ax mo:r fadə hal /

thall is i bhfos

Sin paistí thall is i bhfos (6)/s'in' pas't'i
hal sə wos /

thart

Cuir thart é (7)/kir hart e: /

thart siar

Beidh muid ag dhul thart siar leis an trá (2)
/b'e: mid' Yil s'i:ər l'es' ə trae:i /

thar soir

Téann tú thart soir ag teach Lút (8)/t'e: n tu:
hart s'ai eg' t'ax lu:t /

thíos

Tá sé fliuch thíos sa pholl (1)/tae: sé: f'l'ix
hi:s sə fíl /

thíos adaí

Tá an t-eallach thíos adaí (2)/tae : n t'alax
hi:s adi /

trasna

An bhfuil tú ag dhul trasna ag na swings (32)
/wíl' tu: Yil trasn eg'nəswiŋ's /

thuas

Bhí mé thuas ar an labhta (4)/v'i: mé: hu:əs
er ə lautə /

thuas adaí

Nach bhfuil páirc agaibh thuas adaí? (6)
/nax wíl' pae:rk' igiv' hu:əs adi /

'un deiridh

Bhí sé i bhfad 'un deiridh (7)/v'i : s'e:
wad in d'e:ji /

'un tosaigh

Bhí tú 'un tosaigh (9)/v'i: tu: n t'isí /
Úsáid níos Leithne de na Dobhriathra

301.

amach

Ní rachaidh siad amach anocht (ar an fharraige)
(4)/ n'i: raxi s'i:əd ə' max ə'nort /
Tá mé ag dhul amach go Leitir Ceannainn ag
damhsa (2))/tae: m'e: Yil ə'max go l'it'ir
k'anin' eg'dausə /

amuigh

Tháinig siad amach go tír mór (2)/hae: n'ik'
s'i:əd ə'max go t'i:r mo:r /

Bhí sé ag cur amuigh ar an fharraige (1)
/v'i: s'e: kir ə'mi er ə nariŋ'ə /

Bhí mé amuigh i Leitir Ceannainn (8)/v'i, m'e:
mi ə l'it'ir k'anin' /

- Tá muid amuigh le sé bliana (ar tír mór) (2)
/tae: mid' ə'mi l'ə s'e: b'l'i:ənə/
- anall Ní tháinig siad anall i mbliana (go hÉirinn)
(4)/n'i: hae: n'ik' s'i:əd ə'nal ə m'l'i:ənə/
- aníos Ag dhul síos go Tír Chonaill is ag teacht
aníos (27)/ə ʔil sí:s gə t'i:r xíníl' is ə
t'art ə'ní:s/
- anonn Téid sé anonn go hAlbain ag obair achan bhliain
(4)/t'e: d' s'e: nin gə holəbin'ə ʔibi
axən v'l'i:ən'/
- anuas Nuair a bhí mé ag teacht anuas Dia Luain bhí
achan áit i leitir Cheannainn druidte (12)
/nu:ər ə v'i: m'e: t'art ə'nu:əs d'ə lu:ən'
v'i: axən ae:t'əl'it'ir k'anín' drit'ə/
- i bhfos An bhfuil sé i bhfos? (in Éirinn) (2)
/wíl' s'e: wos/
- isteach Tá Nóra Mhór ag dhul isteach go Gabhla inniu
/tae: no:ra wo:r ə ʔil ə's't'ax gə go:lə n'u/
- istoigh Ní rabh muid istoigh ann (in Gabhla) (5)
/n'i: ro mid' ə'sti in/
- síos Tá sé ag dhul síos ann i mbliana (go Tír
Chonaill) (27) /tae: s'e: ʔil s'i:s in ə
m'l'i:ənə/
- suas Thig liom dhul siar 'na Chlocháin. Léith' ná suas
go Baile Cliath agus ní chosnochadh sé pinn
(pingin) orm (33)/hig' l'ím ʔil s'i:ər
nə xloxan' l'e: na su:əs gə bilə k'l'i:
'agis n'i: xosnoxit s'e: p'i:n' orm/
- thall Tá sé thall in Albain (2)/tae: s'e: hal ən
oləbin'/
- thíos Tá sé 'n chónaí thíos ar a'n Chuitín (2)
/tae: s'e: nə xo:ni hi:s erə xit'in'/
- trasna An mhuintir a bhí ag dhul trasna go Seasain is
go hAlbain, bhí orthu Béarla a labhairt (3)
/ə wit'ir ə v'i ʔil trasnə gəs'asin' is gə
holəbin' v'i: orhu b'e:rlə lo:rt'/

thuas

Tá sé ag obair thuas ar an Screabán (4)
/tae: s'e: ag ibi hu:əs er ə s'k'rabán/
An rabh Donnchadh Claisigh thuas?
(i mBaile Cliath) (2) /ro dínəxu klas'i
hu:əs/

Airde an Chompáis

302. Déanann na cainteoirí duifear idir (i) an aird a bhfuil duine nó rud uathu (ii) an aird a bhfuil duine nó rud ag dhul ann (iii) an aird a bhfuil duine nó rud ag teacht as. Ba ghnách le foirmeacha fá leith a bheith ann ach is minic nach bhfuil ach foirm amháin anois ann don dá aird.

(i)	(ii)	(iii)
thoir /hai/	soir /s'ai/	anoir /ə'nai/
thiar /hi:ər/	siar /s'i:ər/	aniar /ə'n'i:ər/
ó thuaidh /o huai/	ó thuaidh /o huai/	aduaidh /ə'duai/
ó dheas /o jas/	ó dheas /o jas/	aneas /ə'n'as/
anoir aduaidh /ə'nai ə'duai/	soir ó thuaidh /s'ai o huai/	anoir aduaidh /ə'nai ə'duai/
aniar aduaidh /ə'n'i:ər ə'duai/	siar ó thuaidh /s'i:ər o huai/	aniar aduaidh /ə'n'i:ər ə'duai/
anoir aneas /ə'nai ə'n'as/	soir ó dheas /s'ai o jas/	anoir aneas /ə'nai ə'n'as/
aniar aneas /ə'n'i:ər ə'n'as/	siar ó dheas /s'i:ər o jas/	aniar aneas /ə'n'i:ər ə'n'as/

303.

aduaidh, adeas (3) /ə'duai/, /ə'd'as/

an taobh tuaidh, deas (3) /ə ti:u tuai, d'as/

Tá sé aniar as seo (3) /tae: s'e: n'i:ər is s'o/

An Dobhriathar Dearfacht Diúltacht Agus Dóchúlacht

304. Níl mórán uilig acu seo ann

ar chor ar bith Níl dúil agam ann ar chor an bith (3)

/n'i: l'du:l' igəm in er xar er b'ix'/

cinnte

Thige, cinnte (29) /hi'gə k'in'tə/

dheamhan

Dheamhan a miste liom (6)

/jaun ə m'is'tə l'im/

dá ríribh

Níl sé dá ríribh (27) /n'i:l' s'e: da'ri:riv'/

geall

Geall go bhfuil fhios agatsa (7)

/g'al gə wil' is igətsə/

leoga Níl mé ag dhul ann leoga (23)
 /n'il'm'e: ʔil in l'o:gə /

maram Maram go bhfuil se a cúic déag 'e bhlianta
 (2) /marəm gə wíl' s'e: ku:k' d'e:g ə
 v'l'i:əntə /

Dobhriathra Eile

305 Tá dobhriathra ann nach mbaineann leis na ranna thuas

ar scor an bith Tá tiormu ann ar scor ar bith (2)/tae:
 t'irəmu in er skar er b'ix' /

go díreach Jam go díreach (7) /dzám gə dí:jax /
 Bobby Charlton go díreach (8) /bobi tsárltən
 gə dí:jax /

gibith Bhéarfaidh tú lioft damh Gibith (17)
 /v'e:rə tu: l'ift du g'ib'ix' /

i ngan fhios Níl na dathannaí i ngan fhios dó (2)
 /n'i:l' nə dahəni ə nən is do: /

tuighe Tuighe an bhfuil tú ag gairí (7)
 /ti:jə wíl' tu: ə gae:ji /

An Réamhfocal

réamh

306. Is doiligh na fhocail a rannadh mar tá an fheidhm amháin acu. Déantar duifear anseo mar sin féin idir na réamhfhocail nach dtig an ginideach ina ndiaidh am ar bith agus na réamhfhocail a thig leis an ghinideach teacht ina ndiaidh. Bíonn an ginideach i ndiaidh 'na (agus 'un) agus trasna i dtólamh.

Níl an oiread sin réamhfocal comhshuite ann. Ar an ábhar sin ní dhearna mé duifear ar bith eadarthu.

Nuair a thig le aidiacht shealbhach teacht idir an dá chuid den réamhfocal comhshuite cuirtear sampla síos.

Réamhfhocail nach mbíonn an ginideach ina ndiaidh am ar bith

307.

ach Ní thiocfaidh duine ar bith amach ach í (17)
 /n'i: hiki dín' er bix' ə'max ax i: /

ach ab é Bheinn caillte ach ab é an snámh (3)
 /v'e:n' kal't' ax ə'b'e: n snae:u /

ach oiread le Níl ceol ar bith aige ach oiread le na
préacháin (6)/n'i:l' k'o:l er b'ix'
eg'ə ax erəd l'ə nə p're:xan'/
ag (roimh ainm) Tá gunna ag fear an toighe (2)
/tae: gin eg' f'ar ə ti: /
An rabh tú ag an damhsa (4)/ro tu: eg' ə
dausə /
Tá mé ag dhul ag faire (1)
/tae: mé: Yil eg' fae: jə /
roimh ainm briathartha a thosaíonn le consan ag teacht/ə t'art /
" " " a thosaíonn le guta cúil ag ól/əg o:l /
" " " a thosaíonn le guta tosaigh ag imeacht/əg'
im'art /
ar ar charrannaí is ar bhusannaí (2)/er xarəni s er wi'səni /
as Tá sé tomhaiste as barúil (I)/tae: s'e: to: s't' is barul' /
de > də (annamh) cineál de cheo(3)/k'in'al də x'o: /
> ə Sin a rabh de chiall aige(2)
/s'in'ə ro ə x'i:əl eg'ə /
> dən leis an alt (annamh)
do Thug mé d'Eoin é (9)/hig m'e: do:n' e: /
Tá coischéim throm aige do fhear óg (3)
/tae: kas'k'e:m' hrim eg'ə do ar o:g /
fá Táinic sé fá thír (2)/hae:n'ik' s'e: fa hi:r /
fá Shamhain (3)/fa haun' / fán teach (5)/fan t'ax' /
a dhath
fá dtaobh do An dtearn duine ar bith agaibh/fá dtaobh
dó ó shin (27)/d'arn dīn' er b'ix' igiv' ə Ya
fa'du: do: o hin' /
Bhí siad ag siúl fá dtaobh domh an t-am ar fad
(15) /v'i: s'i:əd ə s'u:l fa'du: du ə tam er fad /
fhad leis ...fhad leis an doras (3)/ad l'es' ə darəs /
faoi Thiocfadh leo dhul faoi bhinn (2)
/hiku l'o: Yil fi: v'in' /
faoin tábla (I)/fi:n tae:blə /
fríd fríd páirceannaí (2)/f'ri:d' pae:rkəni /
gan gan bean (6)/gən b'an/ gan muc (6)/gən mīk /
go D'imigh sé go Gort a' choirce (7)/d'im'i s'e:
gə gort ə xork'ə /

go (=agus) Ta sé míle go leith go Rann na Feirste. (23)
/tae: s'e: m'i:l' go lex' gə ran nə f'ars'tə /

go dtí Cuir go dtí an t-uisce iad (2)
/kir' gə d'i: n tis'k' i:əd /

i > i roimh chonsan Tá dúil agamsa i madadh (4)
/tae: du: l' igəms əmadu /

> in roimh ghuta in Árann (12) /ən ae:rɪn' /

> in roim mo, do, mur /Beidh tú in do chainteoir dúchais
(12) /b'e: tu: n də xan't'or
du: xas' /

> insa (annamh), sa leis an alt uathu roimh chonsan
An bhfuil a dhath ag dhul insa tsiopa (3)
/wɪl' ə ʔa ə ʔil ənsə t'opə /

> san leis an alt roimh ghuta
san fhómhar (3) /sən o:r /

> sna leis an alt iolra
sna feactoraíos (2)
/snə f'aktəris /

in éineacht le Bhí an fear seo in éineacht liom (3)
/v'i: n f'ar s'o ɾe:nart l'im /

le le balla (6) /lə balə /

> leis roimh an alt
mar bhean (7) /mər v'an /

ó ó mhaidín (2) /o: wad'in' /

Tá sé míle ó bharr Gaoth Dobhair go Rann na Feirste
(12) /tae: s'e: m'i:l' o war gədo:i gə ran nə f'ars'tə /

romh romh mhaidín (2) /ro: wad'in' /

thaire thaire theach an tsaghairt (6)

/hae:jə hax ə tairt /

Réamhfhocail a thig leis an ghinideach a bheith
ina ndiaidh.

308.

ar aghaidh ar aghaidh na gréine (3)

/er e:i nə g're:nə /

ar chul ar chúl an toighe (3) /er xu:l ə ti:jə /

ar fud Téann sí ag damhsacha ar fud an chondae (10)

/t'e:n s'i: eg' dausax er fid ə kinde /

ar son	Go rabh maith agat ar son do chuidithe (27) /gə ro maix' igəd er sin də xid'i / ar a shon (9) /er ə hin /
as siocair	as siocair an misean (3) /is siki n m'is'ən /
'e (de) chóir	Ní maith liom dhul 'e chóir na ndoctúraí (3) /n'i maix'l'im ɣil ə xo:i nə nokturi / ina chóir (2)/inə xo:i / a gcóir (3)/a go:i /
'e (de) thairbhe	Reiortaídhreáil sé 'e thairbhe aois (3) /rə'tairal s'e: ə hae: jiv'ə i:s' /
fá choinne	Cuir siad fá choinne na bpéas (2) /xir s'i:əd fan'ə nə b'e:s / fána gcoinne (18) /fanə ɡin'ə /
fá chionn	Beidh tú ceart go leor fá chionn lae no beirt (2) /b'e: tu: k'art ɡə l'o:r fa x'in le: nə b'ert' /
go cionn	Beidh tú amach as an scoil go cionn seachtaine (2) /b'e: tu: max is ə skil' ɡə k'in sártin' /
in arraicis	An bhfuil siad ag dhul in arraicis Blaney (2) /wíl' s'i:əd ə ɣil ən' arək'is' b'le:ni / ina arraicis (17)/ənə arək'is /
i gcionn	i gcionn céad bliain (3) /ə ɡ'in k'e:d b'l'i:ən' / Ta' fear maith ina chionn (7) /tae: f'ar maix' inə x'in /
i gcuideachta	Dhí an Saghart 'ac Niallghuis i gcuideachta an tSaghairt 'ic Pháidín (3) /v'i: n sairt ak n'i:əlis' ə ɡid'artə n tairt' ik' fae: d'in' /
i gcúl	i gcúl na gcnoc (3)/ə ɡu:l nə ɡrik /
in áit	Caithfidh tú dhul siar in áit John (5) /kaix'ə tu: ɣil s'i:ər ən ae: t' dzón /
i ndéidh	Ta' sé i ndéidh na gcailín (6) /tae: s'e: n'e:i nə ɡal'in' /
in éadán	Bhuail sé in éadán na gcloch (3) /wu: ə l' s'e: n'e:dan nə ɡlox /

1 lár

i lár an bhealaigh mhóir (7)

/ɔ lar ɔ v'ali wo:i/

i leith

Bheinn níos mó i leith Sinn Féin ná mar

a bheinn i leith an Goibhearmeiont

/v'e:n' n'i:s mo: l'e s'in' f'e:n' na mər

ɔ v e:n' ɔ l'ex' giv'orm'ent/

ina leith (iol)/inɔ l'ex'/

i mullach

i mullach na bpreátaí (17)

/ɔ milax nɔ l'rae:ti/ ina mullach (17)

/inɔ milax/

i rith

Ní rabh dúil aige ag obair i rith an

tsamhraidh (3) /n'i: ro du:l' eg'ɔ g ibi

rix'ɔ tauri/

le cois

Tá go leor airgid acu sin le cois an

pháigh mhór (3) /tae: gɔ l'o:r arəgid'

akɔ s'in l'ɔ kis'ɔ fae: i wo:r/

le linn

lena linn sin (3) /lənɔ l'in' s'in'/

le taobh

Ní chuireann se moran le taobh Baile Cliath (7)

/n'i: xirən s'e: moran l'ɔ ti:u bil'ɔ k'l'i:/

'na ('un + an,
na)

D'imigh sé 'na phortaigh (2)

/d'im'i s'e: nɔ firti/

ag dhul suas 'na páirce (2)

/ɔ Yil su: ɔs nɔ pae:rk'ɔ/

ag dhul 'na nGleann tach (4)

/ɔ Yil nɔ ŋ'l'antax/

os cionn

os cionn na háite (14)

/os k'in nɔ hae:t'ɔ/ os a chionn (3) /os ɔ x'in/

os coinne

os coinne an toigh' (2) /os kin'ɔ n ti:/

os mo choinne-sa (7) /os mɔ xin'ɔ sɔ/

trasna

trasna an bhealaigh mhóir (9)

/trasnɔ n v'ali wo:i/

'un

Tá mé ag dhul isteach 'un toighe' (3)

/tae: m'e: Yil ɔ's't'ax in ti:jɔ/

309. Thig dhá réamhfhocail a chur lena chéile

as faoi

Gabh amach as faoin fheartainn (11)

/go max i's fi:n' arhin'/

go dtí i ndéidh Go dtí i ndéidh na Samhna (3)

/gə d'i: n'e:i nə saunə/

go dtí le

Ní rabh an samhradh ann go dtí le seachtain(3)

/n'i: ro n sauru in gə d'i: lə s'artin'/

CAIBIDIL VII

Míreanna Eile.

An Mhír Bhriathartha.

310. An Mhír Bhriathartha:

d' d, d

Bíonn d' le briathra a thosaíonn le guta nó le fh, sa chaite táscach agus sa choinníolach nuair nach dtig mír bhriathartha nó cónasc roimhe a chuireann urú air.

Bíonn d roimh ghuta cúil nó roimh fh a dtig guta cúil ina dhiaidh. Bíonn d roimh ghuta tosaigh nó roimh fh a dtig guta tosaigh ina dhiaidh.

d'fhág (2) /dae:g/ d'imigh (2) /d'im'i/ d'iarradh (7) /d'é:ru/
d'ólfaí (8) /do:lhi/
d'feadfainn (7) /d'e:tin' /

Bíonn d' roimh bhriathar a thosaíonn le fhr - e.g.
d'fhreagair (7) /d'ragər/ ach ní bhíonn sé roimh bhriathar a thosaíonn le fhl - e.g. fhliuch (7) /l'ix/ fhliuchfadh (7) /l'ixu /

311. An Mhír Dhiúltach:

(a) ní /n'i:/ (b) cha, chan, /xa/, /xan/
(c) níor /n'i:r/ (d) char /xar/
(e) ná /na (nae:)/

Bhíonn ní le fáil mar mhír dhiúltach sa láithreach táscach san fhaistineach táscach agus sa choinníolach de gach briathar agus sa chaite táscach de na briathra bhéaram, dhéanam, gheibheam, tá, 'tchíom, téam, thig
Bíonn cha (chan roimh ghuta) le fáil in áit ní amannaí. Níl sé coitianta ach leis na briathra mírialta.

Bíonn níor le fáil sa chaite táscach de gach briathar ach amháin na seacht gcinn a mbíonn ní nó cha (chan) leo.

Bíonn char le fáil sa chaite táscach go coitianta in áit níor.

Bíonn na le fáil san ordaitheach

(a) ní bhíonn (2) /n'i: v'i:n/ (b) cha chreidim (3)
/xa x'red'ə m'chan fhacaídh (5)
/xan aki/
(c) níor bhain (7) /n'ir w'n' /

(d) char fhoghlaím(16)/xar o:ləm/

(e) ná corraigh (2) /na kari/

312. An Mhír Cheisteach:

(a) (Dearfach) an /ə/, /ən/, /ən'/, ar /r/

(b) (Diúltach) nach /nax/ nár /nar/

Bíonn an, nach mar mhíreanna ceisteacha sa láithreach táscach, san fhaistíneach táscach agus sa choinníollach de gach briathar agus sa chaite táscach de na briathra bhéaram, dhéanam, gheibheam, tá, 'tchíom, téam, thig

Bíonn ar, nár le fáil sa chaite táscach de gach briathar ach amháin na seacht gcinn a mbíonn an, nach leo

an > ə roimh chonsan; > n roimh ghuta cúil;

> n' roimh ghuta tosaigh

an ólann tú? (32) /ən o:lən tu:/ an éireann tú? (7) /ən' i:jən tu:/

an dtuigeann sé? (18) /ə dig'ən s'e:/ nach mbeadh? (2) /nax m'e:u/

ar chuir? (6) /ər'xir/ nár mhoithigh? (3) /nar woihi/

Bíonn nanach, nanar, le fáil in áit nach, nár amannaí mar fhreagar ar ráiteas diúltach a chuireann ionadh ar an chainteoir

nanach rabh? (2) /nanax ro/ nanach dtaitneann? (2) /nanax dat'n'ən/

nanar thúisigh? (12) /nanar hu:s'i/

313. An Mhír Ghuítheach:

(a) (Dearfach) go /gə/ (b) (diúltach) nár /nar/

go rachaidh tú slán 'n bhaile (6)

/gə raxai tu: slae:n nə walə/

nár dté sé? (7) /nar d'e: s'e:/

314. Na míreanna leis na Briathra Mírialta

Bíonn an, ní, cha, (chan), nach le fáil in áit ar, níor, char, nár sa chaite táscach de na briathra seo:

bhéaram, dhéanam, gheibheam, tá, 'tchíom, téam, thig.

Cha dtug (5) /xa dig/ cha dtearn (7) /xa d'arn/

nach rabh (2) /nax ro/ chan fhuair (5) /xan u:ər/

cha dteachaidh (7) /xa d'axi/

ni tháinig (2) /n'i: hae:n'ik'/

Bíonn ar, níor, char, nár le fáil leis na briathra seo:

cluineam, déaram, itheam

níor chuala (3)/ní:r xilə/

char úirt (2)/xar u:rt'/

char ith (8) /xar ix'/

105

An Iarmhír Threise

315. Bíonn na foirmeacha seo le fáil in ndiaidh ainm, ainm bhriathartha nó aidiacht atá faoi réir ag aidiacht shealbhach.

Uathu

1. -sa /sə/

2. -sa /sə/

3f -sin /s'in'/

b -sin /s'in'/

Iolra

1. -inne /in'ə/

2. -sa /sə/

3. -sin /s'in'/

mo bhean-sa (3)/mə v'ansə/

do shlaghdán-sa (6)
/də laidansə/

a dhearcadh-sin (2,26)
/ə jarkus'in'/

a dearcadh-sin (2,26)
/ə d'arkus'in'/

ár mbéal-inne (27)
/ar m'e:l'in'ə/

mur ndearcadh-sa (2)
/mər n'arkusə/

a ndearcadh-sin (2)
/ə n'arkus'in'/

mo chomhairle-sa (2,26)
/mə xo:rl'əsə/

do leabaidh-sa (6)
/də l'abisə/

a chomhairle-sin (2,26)
/ə xo:rl'əs'in'/

a comhairle-sin (2,26)
/ə ko:rl'əs'in'/

ár gcuid teaghlaigh-inne (3)
/ar gid' t'aili'in'ə/

mur gcomhairle-sa (2-)
/mər go:rl'əsə/

a gcomhairle-sin (2)
/ə go:rl'əs'in'/

Níl sé do dheánamh-sa tinn (7)/n'i:l's'e: dəjae:nusə t'in'/

a gcur-sin (3)/ə girs'in'/

mo froc maith gorm-sa (13g)/mə frok maix' gormsə/

Tá an aidiacht thaispeántach i bhfad níos coitianta ná an iarmhír threise sa tríú pearsa uathu agus iolra. Níl duifear ar bith eadarthu ach amháin an bheim. Bíonn an iarmhír threise gan bheim ach bíonn beim níos láidre ar an ainm nó ar an ainm bhriathartha sa dóigh gur focal amháin é. Tá an briseadh idir na focail soileir i gcás na haidiachta taispeantaí.

316. Bíonn na foirmeacha seo le fáil i ndiaidh forainm réamhfhoclach:

Uathu	Iolra
1. -sa /sə/	1. -e /ə/
2. -sa/sə/ -se /sə/	2. -se /sə/
3f. -sin/s'in'/	3. -sin/s'in'/
b. -se /sə/	

uamsa (15)/wu:əmsə/ domhsa (4)/du:sə/ agatsa (2)/igətsə/
 duitse (2)/ditsə/ aigesin (17)/eg'əs'in'/
 aicise (2)/ak'is'ə/ uaithise (18)/wi:əhis'ə/
 againne (4)/igin'ə/ faoinne (2)/fi:n'ə/
 oraibhse (2)/oriv'sə/ uaibhse (2)/wi:əv'sə/
 leosin (4)/l'o:s'in'/ rófasin (4)/ro:fəs'in'/

317. Bíonn na foirmeacha seo le fáil i ndiaidh foirmeacha táite den bhriathar:

Uathu	Iolra
1. -sa /sə/ -se /sə/	1.
2.	2.
3.f	3.
b	

Bíonn -sa leis an fhoirm tháite den bhriathar sa chéad phearsa uathu laithreach tascach is foshuítheach is ordaitheach. Bíonn -se sa chéad phearsa uathu coinníollach.

Ní chaitheamsa (8)/n'i: xaix'əmsə/
 Na feiceamsa (2)/nae: f'ek'əmsə/
 sula dtarramsa (2)/silə darəmsə/
 dá mbeinnse (2)/da m'e:n'sə/

An Mhír Ghairmeach

318. Bíonn an mhír seo a roimh ainm sa ghairmeach, e.g.

a leanbh (2) /ə 1'anu/ Baítear amannaí é, e.g.

Abair chait leis (1) /abi xit'1'es' /

Fágtar ar lár roimh chonsan séimhithe é corruair, e.g.

Mháire /wae:jə / Bíonn sé roimh ainmneacha dílse amannaí

(a) Mháire, a Nóra (2) a Damien (5)

Thig é a fhágáil ar lár roimh ainm dílis ar bith, e.g.

Pádraic (2) /pae:drik' / John (2) /dz'on / Saedaí (2) /se:di /

An Intriacht

319. Tá trí chineál intriachta ann (a) intriacht nach bhfuil ciall ar bith eile léithe a chuireann mothú in úil (b) intriacht nach bhfuil inti ach mionna mór (c) intriacht a mbaintear úsáid aisti le scairteadh ar ainmhithe.

(a) ara! (22) /arə / arú! (2,27) /aru / óra! /o:rə /

fuist ! (7) /fis't' /

bhal ! (3) /wal /

ó ! (7) /o: /

é ! (9) /e: /

(b) Maise ! (2) /mas'ə /

spleoid ort, air etc. (2) /sp'l'o:d' ort, e /

scrios Dé ort, air srl (13) /sk'ris d'e:ort, e /

briost tú, é etc. (2) /b'rist tú: /

CAIBIDIL VIII

Déanamh Na BhFocal.

320. Na bealaí beo le comhfhocail a chumadh agus na réimíreanna is na hiarmhíreanna atá beo is mó atá i gceist sa chaibidil seo. Déantar cur síos fosta ar na bealaí marbha agus ar na réimíreanna is nahiarmhíreanna marbha mar baineann siad leis an teanga bheo.

D'fheadfaí a rá go bhfuil réimír nó iarmhír beo nuair a chuirtear le cuid mhór focal í nó nuair a chuirtear le focail a tháinig isteach ón Bhéarla í.

Is doiligh a dhéanamh amach i gcás cupla ceann acu an bhfuil siad beo nó marbh.

Réimíreanna.

321. Tá na réimíreanna seo beo:-

corr-/kor/ corrbhaidhsicil (3) /'kor'waisikíl' /

corruair (27)/koru: ai / corrcheann (8) /korkín' /

droch-/drox/drochchar (1) /'drox'xar /

drochsholas (5) /'drox'holəs /

drochshiúl fola (2) /'drox'x'u:l folə /

leith-/l'e /

leithchéad (9) /l'ex'e: d / leithphinn (6) /l'ef'in' /

leithshásta (9) /l'ehastə / leithtseans (2) /l'e'ts'ans /

>l'au/ sna focail seo: leathbhonn (1) /l'auwín /

leathchoróin (2) /l'auxorən' /

ró -/ró:/ ró-mhaith (4) /'ro: 'waix' /

ró-aicíd (2) /'ro: 'ak'id' /

ró-ghríodaíáilte (5) /ro: 'jri:dialtə /

sean-s'an/seanchaint (2) /'s'an'xan't' /

seancheann (8) /s'ankín' /

322. Tuigeann na daoine na réimíreanna seo go maith ach níl siad beo:

an -/an/ an-aosta (3) /'an'w:stə/ anmhagúil (2) /'án'wagúl/
ard- ardcheol (17) /'ard'x'o:l/ ardphleisiur (12)
/ard/ /'ard'f'l'e: s'ur/
ardoíche (12) /'ard'i:hə/
ath- athchróigeadh (2) /'a'xro:g'u/
/a/ athchogaint (7) /'a'xagín't/
athleacadh (5) /al'aku/

323. Tá na réimíreanna seo marbh:-

aimh -/iv/ aimhleas (36) /iv'l'as/
ain-an' ainmheasatha (3) /'an'v'asərhə/
di-d'i: / díomúinte (2) /'d'i: 'mu:n'tə/
eis-es' eiséirí (2) /es'i:ji/
gar-gar/ garathair (3) /'gar'ahi/ garmhac (2) /'gar'wak/
iom-im/ iomghaoithe (2) /'im'gi:hə/
leas-las/ leasmhathair (2) /'l'as'wahi/
mí-mi: / mífholláin (2) /'m'i: 'alan/ mífhoighdeach (2)
/'m'i: 'id'ax/
mion-m'in/ mionéileamh (3) /'m'in'e:l'u/
neamh-n'au/ neamhiontach (2) /'n'au'i:ntax/

324. Ní thuigfí na réimíreanna seo nó ní chluintear sa chaint iad:-

deigh-; do - ; fo-; in-; rí -; sár -; so -

325. Thuigfí na focail seo leo féin ach ní bhaintear úsáid astu mar réimíreanna:-

aon-; breac-; bun-; caol-; dearg-; deas-; dian-; fíor-;
gearr-; síor-; tiubh-.

Iarmhíreanna

Iarmhíreanna san Aidiacht.

326. Tá an iarmhír seo beo. Cuirtear le chóir a dheith gach aon aidiacht a tháinig isteach sa chaint on Bhéarla í. Ní chuirtear le cupla aidiacht í e.g. daft, thick

-áilte ciútáilte (<cute) (2)/k'u:tal'tə /
 doíocoimpreiosáilte (<decompressed) (17)
 /di:kim'p'resal'tə /
 freiondlaíáilte (<friendly) (4)
 /f'renli:al'tə /
 freiseáilte (<fresh) (2)
 /f'res'al'tə /
 lomhsaíáilte (<lousy) (10)
 /lausi:al'tə /
 míonáilte (<mean) (2)
 /m'i:nal'tə /
 romhnáilte (<round) (7) /raʊnal'tə /
 oddáilte (<odd) (2)/odal'tə /
 stiúipiodáilte (<stupid) (2)/s't'u:p'idal'tə /
 pléanáilte (<plain) (30)/p'l'e:nal'tə /
 reigleáilte (<regular) (3) /reg'l'al'tə /

327. Tá na hiarmhíreanna seo marbh:-

- a (le leathnú) Gruama (2) /gru:əmə /
 -ach tógálach (2)/to:ɡəˈlax /
 coimeádtach (2) /kim'atax /
 -í diabhlai (2)/d'i:auli /
 -far / -mhar/ -úr míofar (2) /m'i:fər /
 greannúr (2) /ɡrənur /
 -ta/tha diabhalta (2)/d'i:aulta /muinteartha (2)
 /mit'arhə /
 -(i)úil ádhúil (2) /ae:ul' /
 dóighiúil (16)/do:ijul' /
 gnaoiúil (3)/ɡri:ul' /
 magúil (2)/magul' /

Iarmhíreanna san Ainm

328. Is doiligh a rá an bhfuil ceann ar bith de na hiarmhíreanna san ainm beo na baintear úsáid as leagan Béarla na bhfocal úr san athrú ar bith. Tá seo fíor fá dtaobh de na ceirdeanna is na gairmeacha beatha go háirithe.

Tá mothú fa' leith ag na cainteoirí do na deirí seo:-

- adoir /ədo:i/ cléabhadoir (2) /k'l'e:wədo:i/
- galladóir (12) /gə'lədo:i/
- na trí-amadóir (magadh) (8) /nə 'tri:amədo:i/
- aire /ijə/ iascaire (1) /i:əskijə/
- cleasaire (2) k'l'asijə
- fallsaire (2) falsijə
- arcaiteioctaire (8) arki'tektijə

329. Tá na hiarmhíreanna seo de chóir a bheith marbh ar fad:-

- éir /e:i/ fidiléir (6) /fid'il'e:i/ búistéir (2) /bu:s't'e:i/
- (a)i /i/ gréasaí (3) /g'r e:si/
- t (e)oir /to:i/ seoltóir (2,6) /s'o:lto:i/
- úr /ur/ saighdiúr (7) /said'ur/

330.

Tá na hiarmhíreanna seo marbh fosta:-

- achan /xan/ níochan (2) /n'i:əxan/
- ólachan (3) /o:ləxan/
- amharc fosta ciotachán (6), ceannrachán (3)
- lach /lax/ fliuchlach (2) /f'l'ixlax/

331. Tá cuid mhór focal ann a bhfuil na hiarmhíreanna seo le fáil iontu. Tá sé soiléir go rabh siad beo tamall ó shin. Tá sé doiligh a rá an bhfuil - án beo ná marbh na tá mothú ag cuid mhór de na cainteoirí dó.

- án /an/ bumbán (<bumble) (8) /bimban/
- boigheán (<boy) (2) /boijan/
- tán (i ndiaidh n) gleanntán (6) /g'l'antan/
- teanntáin (22,32) /t'antan'/
- ín /in'/ blaicín (<blackening) (1) /blak'in'/
- pigín (<pig) (33) /p'ig'in'/
- gruaibhín (<groove) (6) /gru:əv'in'/
- spabhtáin (<spout) (1) /spautin'/
- óg /og/ bológ (<bullock) (6) /boloɡ/
- spealóg (33) /sp'alog/

332. Gnás beo é ag cupla duine measartha aosta - ach a chur le sloinneadh. San iolra amháin a bhíonn an deireadh acu.

na Duibhirigh (3,14) / nɔ div'iri /
 bád na nDuibhireach (14) / bae:d nɔ niv'irax /
 na Dálaigh (3) / nɔ dae:li /
 cuid Dhochartach Inis Eoghain (3)
 / kid' ɣoxɔrtax in'is' o:n' /

Ainmneacha Teibí.

333. Tá na deirí seo beo:-

-acht /art/

buachailleacht (2) / bu:ɔxil'art /
 gadaíocht (2) / gadi:art /
 gréasaíocht (2) / gre: si:art /
 iascaireacht (1) / i:ɔski:jart /
 doimhneacht / div'n'art /
 fairsingeacht (3) / fars'in'art /
 láidireacht (35) / lae: d'irart /

-íocht /i:art/ (le n agus s)

busaíocht (8) / bi:si:art / rásaíocht (6) / rae:si:art /
 dánaíocht (2) / dae:ni:art /

-adóireacht /ɔdo:ijart /

cléabhadóireacht (2) / k'l'e: wɔdo:ijart /
 cléireadóireacht (<cléireach) (2) / k'l'e:jɔdo:ijart /
 garradóireacht (2) / garɔdo:ijart /
 spealadóireacht (8) / spalɔdo:ijart /

-ál /al/

bocsál (<box) (3) / boksál / raslál (<wrestle) (3) / raslál /
 siopál (<shop) (17) s'opal / traenál (<train) (2) tre:nal /

334. Tá na deirí seo marbh:-

-ail /il' / feadaíl (7) / f'adil' /

-ar /ɔr' / salachar (3) / salɔxɔr' /

-(e) adas /ɔdɔs / cáidheadas (<cáidheach) (3) / kae:jɔdɔs /

ciúineadas (3) / k'u:n'ɔdɔs /

dorghadas (3) / darɔxɔdɔs /

An Briathar

335. Cuirtear na deirí - ál, -álam etc. le gach aon bhriathar a thig isteach sa chanúint on Béarla.

oparaetál siad (2) /op'æ:tal s'i:əd /

puiseálann siad (7) /pi'salən s'i:əd /

ní stuiceálfaidh mé (8) /n'i: stikálhə m'e: /

ní stuiceálfaínn (7) /n'i: stikálhín' /

na spíodál (8) /na spi:dal / ná bí ag puiseál (7)

/na b'i: ə pi's'al /

ag óibheartaeiceál (18) /ə'g'o:v'erte:kal /

(a) séibheál (1) /s'e: v'al / pacáilte (26) /pakal'tə /

Amharc fosta an tábla de na briathra seo §135

336. Tá na bealaí eile le briathra a chumadh marbh.

Comhfhocail.

337. Na comhfhocail atá thíos anseo tuigeanann na cainteoirí mar chomhfhocail iad. Ní chuirtear síos seanchomhfhocail a thuigtear mar fhocal amáin anois, e.g. soiscéal Ní gnás beo é comhfhocail a chumadh ach ab é trom - agus éadrom - a chur roimh ainmneacha dathanna. Baintear úsáid as comhfhocail Béarla na as ainm (+alt) + ainm sa ghinideach.

Ainmneacha

338. Dha ainm a chur lena chéile e.g.

coischéim (3) /kas'x'e:m' / cúlchaint (5) /ku:l'xan't' /

muicfheoil (2) /mik'ol' /

339. Aidiacht agus ainm a chur lena chéile e.g.

seanchaint (2) /s'anxan't' /

340. Réimír a chur le ainm e.g.

garathair (3) /'gar'ahi / ró-aicíd (2) /'ro 'ak'id' /

341. Ainm agus dobhriathar a chur lena chéile e.g.

teacht aniar (8) /t'art ə'n'i:ər /

Níl teacht aniar ar bith ann (8)

/n'i:l' t'art ə'n'i:ər er b'ix' in /

342. Ainm agus réamhfhocail agus ainm a chur lena chéile e.g.

bolg-le-grian (12)/bolg l'ə g'ri:ən /

ag déanamh bolg-le grian (12)

/ə d'ae:nu bolg l'ə g'ri:ən /

343. Ainm agus réamhfhocail agus aidiacht agus forainm

réamhfhoclach a chur lena chéile e.g.

radharc i bhfad uam, uad etc. (2,3)/re:rk əwad wu: m,

wu: d/radharc (d) e dheas domh, duit (2,3) /re:rk

ə jas du, did /

Tá radharc (d) e dheas dó aige (2)

/tae: re:rk ə jas do: eg ə /

Aidiachta

344. Dhá aidiacht a chur le chéile e.g.

tromglas (9) /'trim'glas/trombuí (8) /'trim'bi: /

éadromglas (8) /'e: drim'glas /

345. Aidiacht coitianta a chur le aidiacht nach mbaintear úsáid ach sa chomhfhocail e.g.

seanaimseartha (2) /'s'an'am's'ərha /

346. Réimír a chur le aidiacht e.g.

díomúinte (2) /d'i:'mu:n't'ə /

347. Cuirtear dhá ainm lena chéile mar seo go minic. Bíonn an darna ainm sa ghinideach amannaí. Bíonn an t-alt ann nuair atá an focal cinnte e.g.

hata fear (8)/hata f'ar / teach pobail (3)/t'ax pibil' /

méar óir ("Goldfinger") (8,17) /m'e:r o:i /

fear na gealaí (3) /f'ar nə g'ali /

teach an phobail (4) /t'ax ə fibil' /

CAIBIDIL IX

Athraithe Tosaigh

An Séimhiú

348. Tá na hathraithe seo i gceist le séimhiú:

(a) Déantar consan cuimilteach de chonsan pléascach, e.g.

$b' > v'$, $b > w$, $p' > f'$, $p > f$, $g' > j$, $g > \gamma$, $k' > x'$,

$k > x$, $d' > j$, $d > \gamma$, $t' > h$, $t > h$.

(b) Déantar consan cuimilteach (srónach) de chonsan srónach e.g.

$m' > v'$, $m > w$.

(c) Déantar consan cuimilteach de chonsan cuimilteach, e.g.

$s' > h$ nó x' , $s > h$.

(d) Cailtear an chéad chonsan agus déantar díghlórú sna grúpaí seo:

$tl' > hl'$, $tl > hl$, $t'r > x'r$, $tr > xr$.

(e) Cailltear f agus s, s' fosta roimh l, l', n, n', r áit a dtig athrach ar chonsan eile.

Séimhiú ar an Ainm

I ndiaidh an Ailt

349. Cuirtear séimhiú ar chonsain tosaigh an ainm (ach amhain d, t, s)

(i) san ainm -tabh. u. bain. An bhó (7) /ə wo: /

ar bhlí tú an bhó? (2) /er v'li: tu: n wo: /

fríd an mhuiríneach (2) /f'ri:d'ə wírin'ax/

(ii) sa ghin. u. fir. bliain an phlúir (2) /b'l'i:ən'ə flu:i /

(iii) sa ghin. u. bain. nuair atá foirm an ainmnigh ann deireadh an bhliain (3) /de:ju n v'l'i:ən' /

(iv) san ainm-tabh u. fir. nuair a thig ag, ar, as, de, do, fá, faoi, fríd, le (leis) ó, roimh, thaire roimh an alt.

I ndiaidh Réamhfhocail.

350. Cuirtear séimhiú ar an ainm i ndiaidh a, ar, de, do, fá, faoi, mar, ó, romh, thaire.

Ní chuirtear séimhiú ar an ainm i ndiaidh ag, as, gan, go, iodar, le.

Samplaí de sheimhiú i ndiaidh réamhfhocail (ach amháin a) amharc § 307.

a ag dhul a bhaint /ə ʔil ə win't' /

351. Eisceachtaí

ar Ní bhíonn séimhiú i ndiaidh ar sna leaganacha seo
 ar ball (2) /er bal / ar bith (9) /er b'ix' / ar deireadh (7) /er d'e:ju /
 ar doimhneacht (3) ar fad (1) /er fad / ar fud (2) /er fid /
 /er div'n'art /
 ar maos (8) /er mi:s / ar seachrán (2) ar tús (7) /er tu:s /
 /er s'axran /
 ar dóigh (17) ar mire (2)
 /er do:i / /er m'i:jə /

gan Bíonn séimhiú i ndiaidh gan sna leaganacha seo:

gan mhoill (2) /gən wil' /

gan mhúnadh (6) /gən wu:nu /

fríd Bíonn séimhiú ar an ainm i ndiaidh fríd i gcaint daoine áirithe (6,3) Ní bhíonn séimhiú ar f nó p. Ní bhíonn séimhiú ar bith ar an ainm i ndiaidh fríd i gcaint an taos óg.

fríd bhuideáil fholamha (6) /f'ri:d' wíd'al' aləwə /

fríd dhreasogaí (6) /f'ri:d' jrasogi /

fríd fir (6,7) /f'ri:d' fí (fái) /

fríd páirceannaí (6,7,8) /f'ri:d' pae:rkəni /

fríd buideáil (2,8) /f'ri:d' bíd'al' /

fríd dreasogaí (8) /f'ri:d' d'rasogi /

le Bíonn séimhiú i ndiaidh le sa leagan seo:

le thínidh (2) /l's hín'i /

I ndiaidh Réamhfhocail Comhshuite

352. Bíonn séimhiú ar an ainm chinnte agus ar an ainm dhílis atá sa ghinideach i ndiaidh an réamhfhocail chomhshuite.

le taobh Bhaile Cliath (7) /l's ti:u wíl's k'l'i: /

i ndéidh Phadaí (7) /ə n'e:i fadi /

353. Ní bhíonn séimhiú ar an ainm éiginnte atá sa ghinideach i ndiaidh réamhfhocail comhshuite.

ag siúl i ndéidh ban (6) /ə s'ul ə n'e:i ban /

in éadán fuinneogaí (6) /ə n'e:dan fín'og'i /

I ndiaidh Ainm Eile

354. Cuirtear séimhiú ar ainm éiginnte atá sa ghinideach nuair a thig sé i ndiaidh (i) ainm bain. u. san ain. -tabh. ;
 (ii) ainm iolra a chríochnaíonn le consan caol. Is doiligh a rá an gnás beo é níos mó i gcás an taos óg.

- (i) fuil shróna (26)/fil' ro:nə/ cloch fhaobhair (33)klox i:wər/
 scinn phóca(8)s'k'in' fo:kə/ céim bhacaíl (3)/k'e:m' wakil' /
 tinidh mhónadh(6) bean phósta (2)
 /t'in'i wo:nu / /b'an fo:stə /
 a chuid dhearthacha(3) cuma baile thairní (5)
 /ə xid' jarhaxə / /kimə bal'k' hae:rn'i /
 (ii) cait bhráda (II) buideáil bhainne (6)
 /kit' wrae:də / /bid'al' wan'ə /
 buideáil phleastaic (25)
 /bid'al' f'l'astik' /

355. Ach amharc na samplaí seo:

- (i) deoch bainne (6,7) tinidh monadh (7)/t'in'i mo:nu /
 /d'ox ban'ə /
 mo chuid tae(7) moran cuma samhraidh (3)
 /mə xid' te: / /moran kimə sauri /
 (ii) buideáil bainne(7) buideáil b(h)ainne (8)
 /bid'al' ban'ə / /bid'al' ban'ə (wan'ə) /

356. Cuirtear séimhiú ar chuspóir an ainm bhriathartha a bhfuil ag roimhe corruair.

ag baint mhónadh (7)/ə bin't' wo:nu / ag cur phreátaí (2)
 /ə kir' f'rae:ti /

Ní gnás beo é seo.

357. An tAinm Cinnte agus an tAinm Dílis.

Cuirtear séimhiú ar an ainm chinnte agus ar an ainm dhílis sa ghinideach atá ag brath ar ainm eile (fir.nó bain.)

saghart pharáiste Éamann(2)/sairt faras't' e:mən /

máthair bhean Neiod Rua(3) /mahí v'an n'ed ru:ə /

bád Nhuiris (3,14)/bae:d waijis' /

teach Phadaí(14)/táx fadi /

ce Bhun an Inbhear (3,14)/k'e: winə ninv'ər / m

muintir Thoraidh (3,14)/mit'ir hari /

I ndiaidh na Copail

358. Ní thig ainm i ndiaidh na bhfoirmeacha den chopail a chuireann séimhiú ar fhocal ach amháin gur. Níor chuala mé sampla ar bith a raibh séimhiú air i ndiaidh gur.

I ndiaidh Cónaisc.

359. Ní bhíonn séimhiú ann i ndiaidh cónaisc ach amháin sa leagan seo.

beirt ná thriúr (2,7)/b'ert' na x'ru:r /

Chuala mé cúicear ná sheisear /ku:k'ər na hes'ər/ag (5)

I ndiaidh Aidiachta

360. Cuirtear séimhiú ar an ainm:

(i) i ndiaidh na haidiachta sealbhaí sa 1^ú, 2^ú agus sa 3^ú fir.
mo bhean (3)/mə v'an / do mháthair(3)da wahi / a mhac (2)da wak /

(ii) i ndiaidh na n-aidiachta uimhreacha seo: aon, dhá, trí, ceithre, cúic, sé, chéad (nuair atá sé san uimhir uathu i gcás trí, ceithre, cúic, sé)

1. an t-aon bhean amháin (1,4)/ə te:n v'an ə'wae:n' /

aon phunta (6)/an finto /

2. dhá bhean (17)/jae: v'an /

3. trí mhíle (3) / t'ri: v'i:lə /

4. ceithre phunta (3) / k'e:jə finto /

5. cúic phunta (2)/ku:k' finto /

6. sé mhí (2)/s'e: v'i: /

an chéad fhear (1,4)/ə x'e:d ar /na chéad bhadaí(3)
/nə x'e:d wae:di /

Ní chuireann aon na chéad séimhiú ar d,t,s

an t-aon dath amháin (7)/ə te:n da ə'wae:n' /

in achan teach (1)/ən'axən t'ax /

an chéad seachtain (2)/ə x'e:d s'artin' /

(iii) i ndiaidh na haidiachta éiginnte (achan) uile

achan uile Shatharn (1,2) / axən il'ə hahirn' /

(iv) i ndiaidh na haidiachta ceistí cá sa leagan seo

cá mhéad (7)/kə'v'e:d /

I ndiaidh na Míre Gairmí

361. Cuirtear séimhiú ar ainm coitianta sa ghairmeach
a thaiscidh (2) /ə has'k'i/ a pháistí /ə fae: s't'i/

362. Ní bhíonn séimhiú ar ainm dílis sa ghairmeach do ghnách.
Bíonn an mhír ghairmeach ar iarraidh cuid mhór den am

Mícheál (2) /m'ix'al/ Pádraic (2) /pae:drik'/

363. Ní bhíonn séimhiú ar an ainm choitianta seo sa ghairmeach.
Ní bhíonn an mhír ghairmeach roimhe.

pisín (i) /p'is'in'/

364. Séimhiú ar an Sloinneadh

Cuirtear séimhiú ar an sloinneadh i ndiaidh Uí (ginideach
nó gairmeach)

Port Antaine Uí Bhaoill atá ann (3,14) /pirt antin' i: wi:l'ə tae:
in/

a mhac Uí Rhuibhir (2) /ə wak i: ɣiv'i/

365. Déag. Cuirtear séimhiú ar déag, ó dhá déag go
naoi déag i ndiaidh ainm uathu a chríochnaíonn le guta
ceithre phunta déag (2) /k'e:jə finto d'e:ɡ/

ocht bpunta déag (3) /ort binto d'e:ɡ/

366. Ní chuirtear séimhiú ar déag nuair a thig sé (i) i ndiaidh
ainm a chríochnaíonn le consan (ii) i ndiaidh ainm iolra

(i) dhá chlaigeann déag (2) /jae: xlag'an d'e:ɡ/

trí bhád déag (I) /t'ri: wae:d d'e:ɡ/

(ii) sé chlocha déag (2) /s'e: xlox d'e:ɡ/

367. Ní chuirtear séimhiú ar déag nuair atá a haondéag de
rudaí i gceist

la' déag (4) /lae: d'e:ɡ/ bhád déag (2) /wae:d d'e:ɡ/

An Comhainm

368. Cuirtear séimhiú ar chonsan tosaigh an darna mhír den
chomhainm (cibé acu ainm, aidiacht nó réimír atá sa chéad mhír)

cúlchaint (5) /'ku:l'xan't'/ seanmhóin (6) /'s'an'wo:n'/

leithphínn /l'ef'i:n'/

drochdhóigh (2) /'drox'ɣo:i/

Ní-chuirtear séimhiú ar d,t,s má chríochnaíonn an chéad mhír den chomfhocal le d,t,s.

seanduine (9) /'s'an'din'ə / seanteach (7) /'s'an't'ax /
seansac /'s'an'sak /

Séimhiú ar Ainmneacha Áirithe

369 (i) Bíonn séimhiú ar teacht, dhul i dtólamh (ach amháin i ndiaidh ag i gcas teach)

le theacht /l'ə hart / le dhul /l'ə ɣil /
ag dhulann / ə ɣil in /

(ii) Bíonn séimhiú ar ainm i gcomhfhaisnéis le ainm baininscneach sna leaganacha:

a Mhuire Mháthair (2) /ə wi:jə wahi /
an Mhaighdean Mhuire (2) /ə waidən wi:jə /

Séimhiú ar an Fhorainm

370. Forainm Pearsanta Ní bhíonn séimhiú ar an fhorainm
Tá thú, thusa le cluinstitín i gcaint
cupla duine coruair. Amharc §218

Bíonn séimhiú ar tú sa leagan seo

Maith thú (2,3) /maix'hu: /

371. Forainm Éiginnte Bíonn séimhiú air mar a bíos ar an ainm

a bheagan ná a mhóran (3) /ə v'igan na woran /
ar chupla duine (9) /er xiplə dīn'ə /

Eisceacht ar moran (1) /er moran /

372. Forainm Taispeántach Ní chuirtear séimhiú air ach
amháin sa leagan seo:
o'shin (3) /o hīn' /

373. Forainm Réamhfhoclach

Foirmeacha séimhithe amháin atá ag an fhorainm réamhfhoclach tharam etc.

374. Forainm Cómalartach Bíonn séimhiú air i dtólamh
le chéile (4) /l'ə x'e:l'ə /

Séimhiú ar an Aidiacht

I ndiaidh an Ainm.

375. Cuirtear séimhiú ar chonsain tosaigh aidiachta i ndiaidh:

(a) Ainm baininscneach uathu i ngach aon tuiseal

girseach bheag dheas (2) / g'irsax v'ig' jas /

hata an bhean mhór (1,4) / hatə n v'an wo:r /

leis an chearc bheag (6) / l'es'ə x'ark v'ig' /

a Nóra Bheag (2) / ə no:rə v'ig' /

ar pháighe mhór / er fae:jə wo:r /

(b) ainm firinscneach uathu sa ghairmeach agus sa ghinideach agus nuair atá an t-alt agus an t-ainm ag teacht i ndiaidh

ag, ar, as, de, do, fá, faoi, fríd, le (leis), ó, romh, thaire

A Pheadar Bheag (7) / ə f'adər v'ig' /

lámh an fhearad mhór (1,4,7) / lae: u n arəgəd wo:r /

leis an airgead mhór (30) / l'es'ə n arəgəd wo:r /

Ní bhíonn séimhiú ar aidiacht i ndiaidh ainm sa ghinideach gan alt roimhe.

seort seanteach mór (2) / s'ort s'ant'ax mo:r /

muintir thír mór (4) / mīt'ir hi:r mo:r /

ag baint mhóin dubh (3) / ə bin't' wo:n' du /

(c) ainm iolra a chríochnaíonn le consan caol nó le i < aigh

fir mhaithe (3) / f'ir waix'ə /

boic mhóra (2) / bik' wo:rə /

beathaigh mhaithe (3) / b'ahi waix'ə /

(d) ainm iolra a chríochnaíonn le s

bréacs mhaithe (7) / b're:ks waix'ə /

farmars mhóra (3) / farəmərs wo:rə /

(e) dhá

dhá ghasúr bheaga (7) / jae:ʔasur v'ig'ə /

dhá lámh dheasa (2) / jae: lae:u jasə /

(f) Ní bhíonn séimhiú ar aidiacht uimhreach ó 3 go dtí 10 do ghnách

trí bheathach bán (4) / t'ri: v'ae:x bae:n /

naoi mbád mór (5) / ni: mae:d mo:r /

trí ghasúr bheaga (7) / t'ri: ʔasur v'ig'ə /

376. D, T, S.

Cuirtear séimhiú ar chonsain tosaigh aidiachta a thosaíonn le d, t, s nuair a thig siad i ndiaidh ainm a chríochnaíonn le d, t, s, n, l

grian dheas theith (3) / g'ri:ən jas he /

grian theith (3) / g'ri:ən he /

áit dheas (20) / ae:t' jas /

cos dheis / kos jes' /

ach bean deas (1) / b'an d'as /

I ndiaidh na Copaile

377. Bíonn séimhiú ar an aidiacht i ndiaidh

ba, níor, char, ar, nár, gur, dár, munar (murar) (nuair a thosaíonn an aidiacht le consan taobh amuigh de f) b', níbh, aibh, naibh, goibh.

An Chomhaidiacht

378. Bíonn séimhiú ar chonsan tosaigh an darna cuid den chomhaidiacht do ghnách. Ní gnás beo é aidiachtaí a chur le chéile taobh amuigh de trom agus éadrom a chur roimh ainmneacha dathannaí. Amharc an comhainm agus réimíreanna. § 344

An Aidiacht roimh an Ainm

379. Cuirtear séimhiú ar an aidiacht uimhreach agus ar an réimír aidiachta an dóigh chéanna a gcuirtear séimhiú ar an ainm.

luach mo fhiche punta (1,4) / lu:əx mə'ixə pinto /

sean-sheandúine (2) / 's'an's'andin'ə /

Eisceachtaí: (i) Dhá Bíonn séimhiú air i dtólamh ach amháin i ndiaidh an

muintir an dá bhád (8) / mit'ir ə dae: wae:d /

(ii) C(h)éad Bíonn séimhiú air i dtólamh i ndiaidh an ailt an chéad fhear (1,4) / ə x'e:d ar / na chéad bhádaí (3) / nə x'e:d wae:di /

(iii) Ní bhíonn séimhiú ar orduimhreacha

ar an fichiú lá / er ə f'ix'u lae: /

I ndiaidh Dá

380. Cuireann na daoine a bhfuil na foirmeacha seo acu séimhiú ar an aidiacht i ndiaidh dá

dá fhadacht (3,5) / da adart /

Séimhiú ar an Bhriathar.

381. Cuirtear séimhiú ar chonsan tosaigh an bhriathair (ach amháin an Briathar Saor)

(a) i ndiaidh na míreanna ní, cha, chan, má, ó

Ní dhearfainn (2) / n'i: je: rin' /

cha dhíolann tú do chearc lá fliuch (3) / xa ji:lən tu: də xárk
lae: f'l'ix /

chan fhuil (i bhfreagar) (5) / xan íl' /

má bhaineann tú (2) / mae: win'ən tu: /

ní rabh mé in Albain ó bhí 1903 (3) / n'i: ro m'e: ən'oləbín' o v'i:

(b) sa chaite táscach agus sa choinníollach (ach amháin na seacht mbriathra mírialta a dtéann ní, an etc. leo (amharc §314) agus i ndiaidh níor, ar, nár, nuair, a etc.

Bhuail sé (7) / wu:əl' s'e: / mholfainn (2) / wolhín' /

níor bhain mé (2)
/ n'i:ər win' m'e: /

char fhoghlaím mé (16)
/ xar o:lám m'e: /

ar bhlí tu' an bhó?

nár bhain mé? (7) / nar win' m'e: /

/ ər v'l'i: tu: n wo: /

nuair a bhí mé óg (3) :
/ nu:ər ə v'i: m'e: o:g /

Eisceacht Ní bhíonn séimhiú ar an bhriathar saor den chaite táscach.

Baineadh (12) / bín'u / ..gur baineadh (19) / gər bín'u /

(c) san fhoirm choibhneasta neamhspleách den láithreach is den fháistineach táscach.

Sin an rud a choinneas ag dhul tú (6)
/ s'in' ə ríd ə xín' ə s ə ʔíl tu: /

nuair a thiocfas sé (2) / nu:ər ə hɪkəs s'e: /

382. Bíonn séimhiú ar fhoirm neamhspleách na mbriathra seo i dtólamh :

bhéar / bhéarann, bhéarfaidh; dhéanann, dhéanfaidh; gheibh,
gheobhaidh; thig.

383. Ní bhíonn séimhiú ar f an bhriathair seo sa táscach caite:
fuair mé.

An t- Urú.

384. Tá na hathraithe seo i gceist le urú.

(a) Déantar consan srónach glórach de chonsan pléascach
glórach den aicme cheánna

$b' > m'$, $b > m$, $d' > n'$, $d > n$, $g' > \eta'$, $g > \eta$.

(b) Déantar consan pléascach glórach de chonsan pléascach análach
den aicme cheánna.

$p' > b'$, $p > b$, $t' > d'$, $t > d$, $k' > g'$, $k > g$.

(c) Déantar consan cuimilteach glórach de chonsan cuimilteach
análach den aicme cheánna

$f' > v'$, $f > w$.

(d) Cuirtear n nó n' roimh ghuta.

Urú ar an Ainm

385. Bíonn urú ar chonsan tosaigh an ainm i ndiaidh

(i) an ailt sa ghinideach iolra

iascaireacht na mbradáin (2)
/i: ə skjart nə mradan/

(ii) na n-aidiachtaí sealbhacha san iolra

ar mbéal (27)/ar m'e:l/

mur gclaigneacha (2)/mər glag'n'axə/ a mbunadh(2)/ə minu/

(iii) na n-aidiachtaí uimhreacha seacht, ocht, naoi, deich

seacht gcliabh (9)/s'art g'l'i:au/ ocht gcéad (3)/ort g'e:d/

naoi nduine (2)/ni: nin'ə/ deich gclaigeann (2)

/dex' glag'an/

(iv) na haidiachta uimhrí dhá sa leagan seo

dhá dtrian (3)/jae: d'ri:ən/

(v) an reamhfhocail i

i mBeal Feirste (3)/ə m'e:l f'ers't'ə/

i gcléibh (2)/ə g'l'e:v'/

(vi) Bíonn urú ar an ainm taobh i ndiaidh an réamhfhocail fá
sa réamhfhocail seo fá dtaobh do /fa'du: do/

Urú ar an Aidiacht

386.(a) Bíonn urú ar an aidiacht a thig roimh ainm mar a
bheadh ar an ainm.

ár gcéad lá (4) /ar g'e:d lae:/

mur (g) céad páiste (4) /mər k'e:d (g'e:d) pae:s'tə/

ina gcúic cinn (7) /ən'ə ŋu:k' k'in'/

(b) Ní bhíonn urú ar aidiacht a thig i ndiaidh ainm

saol na ngirseachaí bocht (2)

/si:l nə ŋ'irsaxi bort/

Urú an an Bhriathar

387. Bíonn urú ar an bhriathar i ndiaidh na gcónasc is na
míreanna briathartha seo

(a) an, go, nach, nár, (mír ghuítheach)

An bhfeiceann tú sin? (2) /v'ekən tu: s'in'/

Dúirt sé go dtiocfadh (7) /du:rt' s'e: gə d'iku/

Go dtuitidh fód ort (7) /gə d'it'i fo:d ort/

Nach bpósfá? /nax bo:sa/

Dúirt sé nach mbeadh (7) /du:rt' s'e: nax m'e:u/

Nár mbrisidh sé (7) /nar m'ris'i s'e:./

(b) da (coinníollach), muna (mura)

Da' mbeadh fhios agam (4) /da maus iğam/

mura bhfánn siad iad (18) /mirə wae:n s'i:əd i:əd/

(c) a (= an méad)

Sin a bhfuil (8) /s'in'ə wíl'/

(d) a (i bhfochlásal neamhdhíreach)

Sin rud a mbainfeá sult as (2)

/s'in' ríd ə min'ha silt is/

(e) cá (dobhriathar)

Cá dtéann siad (6) /kae: d'e:n s'i:əd/

(f) na míre briathartha cha nuair a thosaíonn an briathar
leis an chonsan t

cha dtiocfadh liom inse duid (1) /xa d'iku l'im in'sə diid/

Bíonn urú i ndiaidh cha ar na briathra seo amannaí

ca mbíonn (2) /xa m'i:n/ cha mbeadh (2) /xa m'e:u/

(vi) Bíonn urú ar an ainm taobh i ndiaidh an réamhfhocail fá
sa réamhfhocail seo fá dtaobh do /fa'du: do/

Urú ar an Aidiacht

386.(a) Bíonn urú ar an aidiacht a thig roimh ainm mar a
bheadh ar an ainm.

ár gcéad lá (4) /ar g'e:d lae: /

mur (g) céad páiste (4) /mər k'e:d (g'e:d) pae:s't'ə /

ina gcúic cinn (7) /ən'ə gu:k' k'in' /

(b) Ní bhíonn urú ar aidiacht a thig i ndiaidh ainm

saol na ngirseachaí bocht (2)

/si:l nə ŋ'irsaxi bort /

Urú an an Bhriathar

387. Bíonn urú ar an bhriathar i ndiaidh na gcónasc is na
míreanna briathartha seo

(a) an, go, nach, nár, (mír ghuítheach)

An bhfeiceann tú sin? (2) /v'ekən tu: s'in' /

Dúirt sé go dtiocfadh (7) /du:rt' s'e: gə d'iku /

Go dtuitidh fód ort (7) /gə d'it'i fo:d ort /

Nach bpósfá? /nax bo:sa /

Dúirt sé nach mbeadh (7) /du:rt' s'e: nax m'e:u /

Nár mbrisidh sé (7) /nar m'ris'i s'e: /

(b) da (coinníollach), muna (mura)

Da' mbeadh fhios agam (4) /da maus i'gəm /

mura bhfánn siad iad (18) /mirə wae:n s'i:əd i:əd /

(c) a (= an méad)

Sin a bhfuil (8) /s'in' ə wíl' /

(d) a (i bhfochlásal neamhdhíreach)

Sin rud a mbainfeá sult as (2)

/s'in' ríd ə min'ha silt is /

(e) cá (dobhriathar)

Cá dtéann siad (6) /kae: d'e:n s'i:əd /

(f) na míre briathartha cha nuair a thosaíonn an briathar

leis an chonsan t

cha dtiocfadh liom inse duid (1) /xa d'iku l'im in'sə did /

Bíonn urú i ndiaidh cha ar na briathra seo amannaí

ca mbíonn (2) /xa m'i:n / cha mbeadh (2) /xa m'e:u /

128

cha ndéan (3)/xa n'ae:n/ ach fosta cha bheadh (2)/xa v'e:u/
cha déan (2)/xa d'ae:n/

(g) Bíonn urú ar fuair sa tascach caite i ndiaidh ní agus
ar fuigheann, fuighfidh, fuighfeadh etc.

H -Roimh Ainm

388. Cuirtear h - le guta tosaigh ainm i ndiaidh

(i) an ailt na sa ghinideach bhaininsneach uathu agus san iolra
ach amháin sa ghinideach

muintir na háite (3)/mit'ir nə hae: tɔ/ na hoileáin

(1) /nə hɪl'an' /

(ii) na n-aidiachtaí uimhreacha trí, ceithre, sé nuair atá an
t-ainm san iolra

trí huair (1, 4)/t'ri: hu:aijɔ/ ceithre huair (1,4)
/k'e:jɔ hu:aijɔ/

sé huibhe (1,4)/s'e: hɪv'ɔ/

(iii) na haidiachta sealbhaí sa 3u. bain.

a hathair (2) /ɔ hahi/

(iv) an réamhfhocail go

ó áit go háit (3) /o ae:t'ɔ hae:t' /

ag dhul go hAnagaire (8)/ɔ ʔil ɔ hanəɟ'irɔʔ

(v) Ó sa sloinneadh

Ó hEarcáin (3) /o harkan' /

(vi) Dia san fhocal

Dia hAoine (2) /dɔ hi:n'ɔ/

H - roimh an Fhorainm is an Aidiacht

389.(i) Bíonn h-roimh an fhorainm é, í, iad i ndiaidh ní, cé

ní hé (7)/n'i: he:/ ní hí (6)/n'i: hi:/ní hiad (7)
/n'i: hi:ɔd/

cé hé (7)/k'e: he:/ cé hí (2)/k'e:hi:/ cé hiad (3)
/k'e: hi:ɔd/

(ii) Bíonn h -roimh aidiacht i ndiaidh go

go holc (8) /ɔ go holk/

(iii) Bíonn h-roimh aonú agus ochtú i dtólamh

hochtú lá (5)/hortu lae:/

Ar an haonú lá is fich' (5)/er ə hi:nu lae: s f'ix' /

H. Roimh an Bhriathar

390(i) Cuireann cainteoirí áirithe h-roimh ghuta tosaigh briathair sa bhriatharsaor sa chaite. d' is coitianta go háirithe i gcaint an taos óg.

hiarradh (5)/he: ru / d'iarradh (7)/d'e: ru /

(ii) Ní bhíonn h-roimh ghuta san ordaitheach

ná abair (27)/na abi / ná ól (2) / na o:l /

(iii) Bíonn h-roimh ghuta tosaigh ainm briathartha i ndiaidh an réamhfhocail le

le hól / ló ho:l /

T Roimh S

391. Thig t-roimh s- tosaigh focail.

(i) i ndiaidh an ailt san ainmneach - tabharthach uathu baininscneach (agus sa ghinideach le foirm an ainmnigh)

an tsláinte(16)/ə tlae:n'tə/ fa' choinne an tsachtain Ghaelach(2)
/fan'ə n t'artin' ye:lax /

ar an tsráid (2)/er ə tra:e:d' /

(ii) i ndiaidh an ailt sa ghinideach uathu firinscneach agus nuair a thig an t-alt agus ainm firinscneach i ndiaidh na réamhfhocail ag, ar, as, de, do, fa', faoi, fríd, le (leis), ó, romh, thaire.

Gabha an tsaic (26)/go: n tik' / leis an tsiocán(16)
/l'es' ə tikan /

(iii) sa leagan seo

clann tSuibhne /klan tiv'n'ə /

N idir Guthaí

392. Thig n idir na réamhfhocail do (murab fhuil dá ann) faoi, i, le ó agus an aidiacht sheabhach a

dona mháthair (2) / donə wahi / faoina gcosa (3)/fi:nə gosə /

ina mullach(17)/ənə milax / lena máthair(2)/lənə mahi /

óna athair(2)/o:nə ahi /

CLÁR NA BHFOCAL

Baintear úsáid as an Bhéarla sa chlár seo leis an chiall atá ag na focail sa Ghaeilge a thaispeáint. I gcás focail áirithe sa Ghaeilge ní thig focail a fháil sa Bhéarla a fhreagraíonn go cruinn dóibh. Bheirtear an chiall is coitianta atá ag focal anseo ach ní foclóir an clár seo.

Cuirtear síos an rann cainte (sa ghramadach thraidisiúnta) a bhaineann focal leis. Déantar na focail a rannadh de réir na feidhme atá acu san abairt.

Ní chuirtear marc ar bith le ginideach uathu ainmneacha, le aimseara briathair ná le foirmeacha treise do ghnách.

Bheirtear foirm an chéad phearsa uathu láithreach tascach den bhriathar. Murab fhuil an fhoirm sin le fáil bheirtear foirm an tríú pearsa uathu.

Uimhireacha na n-alt (sa saothar seo) na huimhireacha a bheirtear sa chlár seo.

A

- A (mír gairmeach) 318, 361-4, 36, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 60,
64, 66, 68, 72, 77, 79, 175 369, 375(a)(b).
- A (mír choibhneasta) 104, 106. 140-2, 209, 211, 216, 223, 239,
249, 256, 258, 283, 288, 290, 294, 297-9,
301, 381(c), 387(d).
- A (réamh) 285, 350; 105-6, 140, 142, 212, 217, 256, 299, 301.
- A(cón.) all that 387 (c).
- A (cón.) however 201
- A (aid sheal) his, its 241, 243, 315, 360(i); 95, 97, 108, 249,
262, 294, 371.
- A (Aid. sheal) her, its 241, 243, 315, 388(iii); 262.
- A (aid, sheal) their 241, 243, 315, 385(ii); 19, 245.
- Ab (cop.) T. 137; 139, 141, 187.
- Abair (br.) say. 299, 318, 390
- Abhainn (a.) b. river 16, 68, 280, 298; abhna 69; aibhneacha
(iol.) 72-3, 87(v).
- Abram (br.) foirm spleách says T. 156
- Abrochadh (br.) foirm spleách would say T. 156.
- Abrochaidh (br.) foirm spleách will say T. 156.
- Ach (cón.) but 210, 224, 289, 297, 307.
- Ach (le ainm br.) 291.
- Ach ab é (réamh) but for 307.
- ach ab é go (cón.) only that 287.
- Ach ina dhéidh sin (cón.) nevertheless 291.
- Ach mar sin féin (cón.) but even so 291.
- Ach oiread le (réamh.) any more than 307.
- Achan (aid.) every 240, 300, 360(ii).
- Achan fuile (aid.) every 240.
- Achan nduine (for.) everyone 239, 285.
- Achan uile (aid.) every 240, 360(iii).
- Acu (for. réamh) at, to them, in their possession 226, 111, 239
249, 262, 308.

- Adaí (aid.) that, yon, yonder 260-1.
- Adbheirtaighsál (br.) to advertize 285.
- Adeas (dobh.) from the south 303.
- Adhúil (aid.) lucky 327.
- Adreios (a) f. address 1.
- Aduaidh (dobh.) from the north 302, 303.
- Aer (a)f. air 23, 276. Fun 276.
- Aerpórt (a) f. airport 1.
- Ag (le a. br.) 307; 24, 31-2, 48, 54, 69, 73, 104, 106, 138, 140-1, 144, 169, 175, 180, 207, 210, 217, 224, 239-40, 252-3, ²⁵⁶259, 283-5, 288, 291, 293, 295, 297-305, 308, 335, 342, 350, 353, 356, 369, 375(b), 381(c) 388 (iv).
- Ag (mar chón.) 283
- Ag (réamh.) 1. at, in the possession of 307; 43, 224-6, 239, 257, 293, 300, 2. to 307; 224-6, 300-1.
- Agad (for. réamh.) at, to you (sing.) in your (sing.) possession 226; 105, 212, 239, 256, 258-9, 294, 299, agatsa 293, 316.
- Agaibh (for. réamh.) at, to you (pl.), in your (pl.) possession 226, 258, 300, 307.
- Againn (for. réamh.) at, to us, in our possession 226, 239, 299 300 againne 316,
- Aghaidh, ar a. (dobh.) forward 300.
- Aghaidh, ar a. (réamh.) facing 308.
- Agam (for. réamh.) at, to me, in my possession 226; 105, 140-1, 226, 240, 263, 287, 293, -5; agamsa 251, 307.
- Agus (cón.) and 295; 138, 185, 240, 274, 295, 299-301.
- Aibh (oep.) T. 137, 142.
- Aibhneacha (a) amharc faoi abhainn.
- Aici (for. réamh.) at, to her, it; in her, its possession 226; 206, 240, 284.
- aicise 316.
- Aicíd (a) b. disease, ailment, aicídeacha (iol.) 82(viii), aicíd na genámh 61 arthritis.
- Aiciorracht, in a. (dobh) in a short time 299.

- Aige (for. réamh.) at, to him, it; in his, its possession 226;
105, 141, 206, 211, 239-40, 256, 258, 294, 298, 307-08,
Aigesin 316.
- Aimhleas (a.) f. misfortune 323.
- Aimsir (a.) b. weather 299, buchaill, cailín aimsire 6.
- Ainm (a.) f. name ainmneacha (iol.) 82 (x)
- Ainmhearsartha (aid.) inordinate 323.
- Air (for. réamh.) on him, it 227; 69, 141, 210, 258, 262, 284,
290, 294, 319(b),
airsin 316.
- Airgead (a) f. money 42, 138, 239, 308, 375(b), 2 silver 274.
- Áirid, go há. (dobh.) particularly, especially 298.
- Airneál (a. br.) visiting (at night) 298.
- Aist, ar a. (dobh.) 1. back 105, 209, 287, 300 2. again 299.
- Áist aríst, ar. a. aríst (dobh) back, again 299.
- Aisti (for. réamh.) out of her, it 228.
- Áit (a) b. place 16, 25, 138, 180, 247, 279, 285, 376, 388(iv);
áite 278, 308, 388(i); áiteacha (iol) 82(viii), c'áit
amharc faoi sin.
- Áit, in á (reamh.) instead of, in place of 308.
- Áit ineacht (dobh.) somewhere, someplace. 300.
- Aithne (a) b. recognition 263.
- Aithneam (br.) I recognize 224.
- Albain (a. áite) b. Scotland 299, 301, 381(a); Albana 69.
- Am (a) f. time 69, 211, 258, 261, 274, 283, 287-90, 294, 307;
ama 69, 239,
amannaí 1(iol.) 82(ix), 2. (dobh.) sometimes 299.
- Am, an t-am a (cón.) when 283
- Am, an t-am sin (dobh) at that time 299.
- Am in a. (dobh.) in time 300
- Am, ar bith in a. ar bith(dobh.) at any time 299.
- Am, a'n am amháin, in a. am a. (dobh) at one time. 299.
- Am ineacht (dobh.) sometime 299.
- Amach (dobh.) 1. out 104, 140, 206-07, 220, 298-301, 307-08.
2. completely, altogether 298.

Amach anseo (dobh.) henceforth, later on 299.

Amháin (aid.) 1. one 240, 264, 2 same 240, 360(ii).

Amarach (dobh.) to-morrow 104, 299.

Amharcam (br.) I see, look 240, 300.

Amuigh (dobh.) outside. 217, 224, 295, 300-01.

An (mír bhr.) 108, 111, 285, 289, 312, 387 (a)

An - (réim.) very 322.

An (alt) the (sing.) 268-80, 349, 391; 1, 16, 23-5, 35, 37,

42-3, 45, 51, 55, 63, 69, 77, 98, 104-06, 138, 140-1, 165,

167, 169, 171, 173, 181, 184-8, 201, 203, 205, 208-09, 211,

238-40, 246-7, 250, 252, 258, 261, 283, 285, 288-9, 293-5,

297-01, 304-09, 347, 360(ii) 369, 375(a)(b), 381(b)(c),

388(ii)

A'n (aid.) any 240.

A'n nduine (for.) anyone, no-one. 239.

Anagaire (a.áite) 388(iv).

Anall (dobh.) hither, over 109, 300-01.

An-aosta (aid.) very old 322.

Aneas (dobh.) from the south 302.

Aniar (dobh.) from the west, 299, 300, 302.

Aniar aduaidh (dobh.) from the north-west 302.

Aniar aneas (dobh.) from the south-west 302.

Aníos (dobh.) from below 240, 285, 300-01.

Anmhagúil (aid.) greatly given to teasing 322.

Ann (for. réamh.) in him, it. 232; 259, 284-5, 294, 298-9, 304,
341.

An.

Ann (dobh.) there 104, 208-09, 218, 223-4, 239, 251, 283-5, 290,
298-301, 304, 369.

Anocht (dobh.) to-night 239, 299, 301.

Anoir (dobh.) from the east 302.

Anoir aduaidh (dobh.) from the north-east 302.

Anoir aneas (dobh.) from the south-east 302.

Anois (dobh.) now 104, 212, 223, 239, 287-8, 299.

Anois is ar aist (dobh.) now and again 299

Anonn (dobh.) thither, over 300-01.

Anórtha(i)r (dobh.) the day after to-morrow 299.

Anrud (for.) a great number 239.

Anseo (dobh.) here 140, 206, 218, 290, 300.

Anseo is ansiud (dobh.) here and there 300

Ansin (dobh.) there 223, 240, 299, 300.

Ansiud (dobh.) there, yonder 300.

Ant (a) b. aunt 3, 262.

Antaine (a. dílis f.) 364.

Antóin (a. dílis f.) 263.

Anuraidh (dobh.) last year 299

Anuas (dobh) from above 209, 295, 300-01.

Aoileach (a) f. manure aoiligh 104, 239.

Aoine (a.) b. Dia hAoine Friday 388 (vi.)

Aois (a) b. age 308.

Aon (aid.) one 262, 264, 360(ii), aon... amháin 240.

Aonach (a) f. fair 43, 169; aonaigh 45.

Aosta (aid.) old 196, 298; aostaídhe older 196.

Ar (mír bhr.) 290.

Ar (cop.) T 137; 138, 140, 312, 349, 381(b).

Ar (réamh.) on 225, 227, 349-51; 19, 32, 35, 63, 77, 105, 171,
173, 239-40, 263, 283, 294, 295, 299, 300, 307, 371, 375(a),
379(iii) 389(iii), 391.

Ar (aid. sheal.) our 241, 245, 315, 385(ii) 386(a).

Ara (int.) ah! 319(a).

Árainn (a.áite) 140, Áranna 69.

Arbh. (cop.) T 137, 140.

Arcaiteioctaire (a) f architect 328.

ard- (reim.) great, 322.

Ard (aid) high, tall 298.

Ardcheol (a) f great music 322.

Ardoíche (a) b. a great night 322.

Ardphléisiúr (a) f. great pleasure 322.

Aréir (dobh.) last night 299

Ariamh (dobh.) never 223, 240, 299.

Ariamh aroimhe (dobh.) never before 299.

Aríst (dobh.) again 299.

Aroimhe (dobh.) before 299.

Arraicis, in a. (réamh.) towards (in order to meet), to meet
308.

Arú! (int) 319(a).

As (réamh.) from, out of 225, 228; 108, 140, 253, 298-9, 303,
307, 387(d).

As (for. réamh.) from, out of him, it 228, 300.

As faoi (réamh.) out from under 309.

Asad (for. réamh.) from, out of you (sing.) 228.
Asaibh (for. réamh.) from, out of you (pl.) 228
Asainn (for. réamh.) from, out of us 228.

Asam (for. réamh.) from, out of me 228.

Astu (for. réamh.) from, out of them 228.

At (br.) ataithe (aid. bhr.) swelled 117.

Athair (a) f. 3, 242, 388(iii), 392.

Ath- (réim.) re- 322

Athchogaint (a.br.) to ruminate, ruminating 322.

Athchróigeadh (a.br.) to foot turf for the second time 322.

Athleacadh (a.br.) a relapse 322.

Athrach (a) f. change 100, 131; athracha (iol.) 100

Athrú anuraidh (dobh.) the year before last 299.

Athrú aréir (dobh.) the night before last 299.

athrú inné (dobh.) the day before yesterday 299.

B

Ba (cop.) T.137; 106, 140, 256, 299, b' 142, 298; dá mba 105.

Bacaíl (a) b. lameness; céim bh. a lame step 354(i).

Bachta (a)(f) turf cutting bachtaí (iol.) 88(i).

Bád (a) f. boat 16, 239, 252, 259, 294, 299, 332 357, 366-7,
379(i).

bádaí (iol.) 82(iii), 360(ii), 379(ii).

Baidhsicil (a) bicycle 208.

Bail (a) amharc faoi buil

Bailc (a) b. downpour, b. thairní heavy rain during a thunderstorm 354(i).

Baile (a) f. l. town, townland 240, 246; bailte (iol.) 88(iii)
2. home. sa bhaile at home, home 142, 293; 'na bhaile amharc faoi sin.

Baile Cliath (a.áite) 256, 299, 301, 308.

Baineam (br.) I cut, win. T.103; baineann 381(a); bhain 141, 298, 311, 381(b)

baineadh 381(b); bhainfeas 254; bhainfeadh 239, bhainfeá 387(d); bainte 105, 117, 239; baint (a.br.) 69, 118, 299 350, 356, 375(b).

Baineann (aid.) female 9, 178; baineanna (iol.) 178.

Bainne (a.) f milk 354(ii), 355(i)(ii).

Baint (a.br.) amharc faoi baineam.

Baintreach (a.) f. widow, widower 4, 204.

Báisteach (a.) rain ag cur báistí raining 299.

Bal (a) ball 208-09.

Ball, ar b. (dobh.) presently, shortly 299, 351,

Ball beag, ar b. beag (dobh.) very shortly 299.

Balla (a.) f. wall 307.

Bám (br.) I drown 119; báite (aid bhr.) 105.

Bán (a.) iol, amharc faoi bean.

Bán (aid.) white 162, 185, 283, 375(f).

Banrín (a.) b. queen banríneacha (iol.) 82(viii).

Baoideach (aid.) tiny, baoideacha (iol.) 175, 180.

Baoill, Ó (a. dílis) Uí Bh 364.

Barúil (a.) f. opinion; as barúil guessed, estimated 307.

Barr (a) f. top 45, 307, barra (iol.) 82(i).

Barraíocht (for. agus dobh.) too much 239 (for.); 298 (dobh.).

Bás (a) f. death 51, 140, 293, 299.

'Bé (cop.) T.137, 139.

Beag (aid.) small T.173; 1, 2, 164, 173, 185, 200-01; bhig 169;

an Traigh bhig 171; beaga (iol.) 165, 175-6, 180.

Beagacht (a.teibí) dá bh. however small 201, 289.

Beagán (for.) a little 239, 371; a bh. ná a mhoran.

Beainc (a.) b. bank beainceannaí (iol.) 82(ix).

Béal (a.) f. mouth 241, 385(ii); béalinne 315.

Béal Feirste (a.áite) 299, 385(v).

Bean (a) b. woman 94; 3, 25, 80, 173, 241, 246, 258-9, 307,

354(i), 357, 360(i)(ii), 375(a); beansa 315; ban (gin iol.)

29, 287, 353, 376;

Bean (for.) one 239.

Beanna (a) iol. Amharc faoi bhinn

Béarla (a.) f. the English language 301.

Beathach (a.) f. horse (mare) 7, 163, 206, 375(f); beathaigh
(iol.) 28, 184, 375(c); beathach (gin. iol.) 48.

Beidh (br.) will be T.147; 105, 185, 206, 239, 262, 287, 293,
298-300, 307-08 bheas (coibh.) 104, 185, 283, 299; go
mbeidh (fosh.) may...be T.147.

Beolt (a.) belt 283.

Beiric (a.) b. barracks 15.

Beirint (a.br.) to take hold of 118.

Bhal (int.) well! 319(a).

Bheadh (br.) would be T.148; 104-06, 239, 258, 283, 288, 295,

298, 312, 387(a)(b)(f); bheim I would be 307-08; dá

mbeinnse if I were 317; bheifea' you would be 287.

Bhéaram (br.) I give T.153; bhéar, bhéarann 382; bhéarfaidh 239,

Bheith(a.br.) to be 138, 140, 142, 151, 186, 224, 291, 308, 375.^{305, 382.}

Bidh (br.) am, are (does be Ir.Eng.) T.144

Bhí (br.) was T.146; 104-05, 140-1, 186, 205, 207, 210, 224,

239-40, 251, 256-8, 273, 283-4, 289-90, 293-5, 297-301,

307-08, 381(a)(b).

Bí (br.) be! T. 145, 335.

Bidh (br.) am, are (does be Ir.Eng.) T.144.

Bingéo (a.) f bingo 224, 239-40, 298-9.

- Binn (a.) b. cliff 62, 307; beanna (iol.) 62, 85(i).
- Bioldál (a.) building 299
- Bíom (br.) I am, do be (Ir.Eng.) T.144; bíonn 104-05, 239, 253, 256, 290, 299, 311, 387(f), bíos 288.
- Bisiú (a.br.) to improve 207.
- Bith, ar b. (aid agus dobh.) 1.(aid) no, any 138, 262, 294, 341, 351 2. (dobh.) not, at all 298.
- Blaicín (a) f. shoe polish 331.
- Blaney (a. dílis) 308.
- Blaosc (a.) f. eggshell 207.
- Bliaín (a.) b. year 13, 16, 25, 223, 298, 299, 301, 308, 349 (ii)(iii), bliana 69; blianta (iol.) 13; 84, 217, 239, 298, 304 bliana 13; 301. bliantach (gin.iol.) 73.
- Bliana, i ml. (dobh.) this year 299, 301.
- Blíom (br.) I milk 119, T.120; bhlí 349(i), 381(b); blite (aid. bhr.) 120-1, blí (a.br.) 120-1, 245, 285.
- Bó (a.) b. cow 7, 14, 24, 285, 349(i) 381(b).
- Boc (a.) f. fellow boyo, boic (iol.) 91, boic mhóra big shots 27, 375(c).
- Bocht (aid.) poor 175, 189, 386(b); boichte (breis) 189.
- Bocsál (a.) boxing 333.
- Bog (aid.) soft 298.
- Bogadaigh (a.br.) rocking 104.
- Boigheán (a.) f. boyo 331; boigheáns (iol.) 82(xiv)
- Boitheach (a.) f. cowshed 300.
- Bolg-le-grian (a.) ag déanamh bolg-le-grian lying in the sun 342.
- Bológ (a.) b. bullock 331.
- Bómaite (a.) minute 283.
- Bómaite, ar an bh. (dobh.) now, any minute 299.
- Bonn (a)f. 1. heel 12, bonnaí (iol.) 12, 82(iii) 2. coin 12, bonnannaí (iol.) 82(ix).
- Bos (a) b. palm 57, boise 57.
- Brách, go b. (dobh.) never 299.
- Bradán (a.)f. salmon 299, bradán (gin.iol.) 385(i).
- Bráid (a.) b. bráda, cait bráda boils 69, 354(ii).

Brea' (aid.dobh.) fine 184, 194, 240, breátha (iol.) 184, 194;

brea' (dobh.) fine and 289, 298.

Bréac (a.) brake bréacs (iol.) 375(d).

Bréag (a.) lie bréaga 82(i)

Breathnach (a.dílis) Breathnaigh (iol.) 300.

Briost (int.) briost tú etc. blast you 319.

Briseam (br.) I break T 111-16, briseann 207, brisfidh 201,

bhrisfimm 141, go mbrisidh (fosh.) 387(a), briste (aid.bhr.)

117, 240, briseadh (a.br.) 117.

Bróg (a.) b. shoe 243, bróga (iol.) 61, 82(i), 177.

Bruis (a) brush 208, 288.

Bruitheam (br.) I cook 119, bruite (aid.bhr.) 105, 298.

Buachaill (a.) f. boy 3, 250 b. aimsire, seirbhíse servant 6.

Buachailleacht (a teibí) herding 333.

Buaileam (br.) I hit, buail 208-09, Bhuail 244, 294, 308, 381(b)

buailfear 240. buaileadh (a.br.) 140, 245.

Buiceád (a) f. bucket 109.

Buidhe (aid.) yellow, brown 184.

Buideál (a) f. bottle, buideáil (iol.) 90, 351, 354(ii), 355(ii)

Buil (a) b. condition, state of repair 70 bala 69, 70.

Búistéir (a)f, butcher 329.

Bumbán (a.) f. bee 331.

Bun (a) f. bottom, buna (iol.) 82(i).

Bun Beag (a. aite) a' Bhuna Bhig. 169.

Bun an Inbhear (a.áite) 357.

Bun an Leaca (a.áite) 239.

Bunadh (a.) f. forbears, stock 385(ii).

Bunús (for.) the greater part 237.

Burtonpórt (a.áite) 289.

Bus (a) bus 208-09, busannaí 82(ix), 307.

Busaíocht (a.teibí) travelling by bus 333.

- C'(aid. nó for.) who? 254, 256-7 (for.); mar aid. amharc thíos.
- C'áit (dobh) where? 293, 300.
- C'fhad (dobh) how long? 299
- C'uair (dobh) when? 104, 299.
- Cá (dobh.) where? 387(e), cá bhfuil 249, 293.
- Cá mhéad (dobh) how much, many? 298, 360(iv).
- Cáca (a.) f. cake cácaí (iol.) 181.
- Cad tuighe (dobh) why? 284, 305.
- Cadhrán (a.) f. moor, bog 35, 297.
- Caidé (aid agus for.) what 254 (for.), 258 (aid.)
- Cáidheach (aid.) dirty 180, cáidheacha (iol.) 180.
- Cáidheadas (a.teibí) 334. dirty weather
- Caiftín (a.) f. captain 6.
- Cailín (a.) f. girl 3, 77, 299, cailíní (iol.) 82(ii). cailín
(gin.iol.) 80, 308; cailín aimsire, seirbhíse servant girl 6.
- Cailleach (a.) b. hag a ch. my lad, lass 64.
- Cailleam (br.) I lose, chaill 289, caillte 105, 117, 299, 307.
- Caint (a.) b. speech, speaking 95, 138, 141, 256, 262, 290, 295
cainte 95, 246.
- Cainteoir (a) f. c. dúchais native speaker 301.
- Caísc (a.) b. Easter 256.
- Caitheam (br.) I throw, spend 119, caitheamsa 317, caitheann 300
caith 223, 239, 300, caithfidh 239, 283, 285, 299, 300, 308
caite 121, 298, caitheamh (a.br.) 121, 298.
- Caithir (a.) b. chair caithreacha 87(ii)
- Caora (a.) b. sheep 7, T. 94.
- Capall (a.) f. horse (mare) 7.
- Cár (dobh) where? (aim. caite) 208, 300.
- Cardaigean (a.) f. cardigan 1.
- Carr (a.) f. car 283, carrannaí (iol.) 82(ix), 307.
- Carria (a.) deer, carriacha (iol.) 82(vii).
- Cás (a.) f. case cástaí (iol.) 82(iv).
- Casadh (a.br.) act of turning, to turn, 100 castaí (iol.) 88(x),
100.

- Casam (br.) I turn casta (aid.bhr.) 117.
- Cat (a.) f. cat 7, 16, 38, 184, 205-06, cait 38, (a) chait 318
Cait bhráda (a. iol.) boils 69, 354(ii).
- Cé (for.) who? 137, 139, 141, 216, 254, 257-8, 389(i), cé acu
which of them? 254-5, 293; cé leis who owns? 256, céis (cop.)
who is? 138. Cé ba 141.
- Cé (a.) quay 357.
- Céad (aid.) one hundred 264, 385(iii), 386(a), céadtaí (iol.)
86, 264.
- Ceadaiste (aid.bhr.) permitted, allowed 130.
- Ceadoir, a'c. (dobh.) first 299.
- Ceádaí (a.) iol. amharc faoi céad.
- Céadtú (aid.) hundreth 265.
- Céanna (aid.) same 238.
- Ceann (a.) f. 1. one 9, 300, cinn (iol.) 386(a) 2. end 169,
3. roof 300, 4. head 294, ceann (for.) 237, 2. ceannsa 248,
264 ceann... ceann one ... one 239.
- Ceannam (br.) I buy, cheannaigh 283, ceannochaidh 210,
ceannaithe 130, ceannacht (a.br.) 131..
- Ceannrachán (a.) f. a sickly-looking cow 330.
- Cearc (a.) b. hen 7, 56, 58, 375(a), 381(a), circe 58; cearca
(iol.) 60-1
- Ceart (aid.) right, correct 140, c. go leor all right 308.
- Ceart, i gc. (dobh.) right 298.
- Ceathair (aid.) four 5, 165, 264; ceathair déag fourteen 264.
- Ceathrar (a.) four 165, 267.
- Ceathrú (aid.) fourth 265, ceathrú ... déag fourteenth 265
- Céilí (a.) céilí 299.
- Céim (a.) b. step 254(i)
- Ceist (a.) b. question 258.
- Ceithre (aid.) four 264, ceithre... déag fourteen 264, 365.
- Ceo (a.) f. mist, fog 307.
- Ceol (a. agus a br.) music 307, (a.br.) 299.
- Ceoltór (a.) f. musician 4.

Cha (mír bhr.) not 262, 311, 314, 381(a), 387(f).

Cha (cop.) T. 137, 138.

Chan (mír bhr.) not 311, 314, 381(a).

Chan (cop.) T. 137-8.

Charlton, Bobby (a. dílis) 205.

Chéad (aid.) first 140, 360(ii), 379(ii).

Cheana fín (dobh.) already 299.

Chéile, a ch. (for.) each other 253, le (lena) chéile together

374 (253) as tóin a chéile in a row 253.

Choíche, a ch. (dobh.) ever, never 299.

Chonaic (br.) saw 224, 254, 262.

Chuaidh (br.) went T. 160.

Chuala (br.) heard 314.

Ciall (a.) b. sense, gan céill without sense 19.

Cineál (a.) f. kind 240, 244, 298, 307.

Cinnté (dobh) indeed, certainly 307.

Cionn, fá ch(reámh.) in, within 308.

Cionn, go c. (réamh.) until 308.

Cionn i gc. (réamh.) in charge of 308.

Cionn, os c. (réamh.) above 308.

Cionn is (cón.) because 284.

Ciontaí (aid.) responsible 138, 141.

Ciotachán (a.) f. a clumsy person 330.

Ciotáí (a. dílis b.) 169.

Cith (a.) f. shower ceatha 69, ceathaideach (iol.) 89..

Ciúin (aid.) quiet ciúine (iol.) 182.

Ciúineadas (a. teibí) silence 334.

Ciútáilte (aid.) cute 326.

Claigeann (a.) f. 1 head 262; claigneacha (iol.) 13, 87(iii)

claigne (le uimhir) 2 person 267, 366, 385(iii) claigne

(iol.) 13, 267, 385(ii).

Clann (a.) b. family, clan 391(iii), claimn (tabh.) 19.

Cléabhadóir (a) f. basketmaker 328.

Cléabhadóireacht (a. teibí) basketmaking 333.

Cleachta (a. br.) used to, accustomed to 117.

- Cleasaire (a.) f. trickster, rogue 328.
- Cléireadóireacht (a. teibí) doing clerical work 333.
- Cliste (aid.) clever 185.
- Cloch (a.) b. stone, rock 354(i), clocha (iol.) 366, cloch (gin. iol.) 354(i).
- Clochán Liath (a. aite) Chlocháin Léith 169, 240, 301.
- Clog (a.) f. clock 211, 294.
- Cluas (a.) b. ear cluasa (iol.) 82(i).
- Cluineam (br.) I hear T. 154.
- Cnámh (a.) b. bone cnámh(a) (iol.) 61, 92.
- Cnó (a.) f. nut cnónnaí, 82(ix).
- Cnoc (a.) f. hill, mountain, cnoic (iol.) 91, cnoc (gin. iol) 308.
- Codladh (a.) f. sleep 95.
- Coigilt (a.) b. tickle 285.
- Coileach (a.) f. cock 7, coiligh(iol). 9.
- Coileán (a.) f. pup 7, 206.
- Coimeádach (aid.) careful 193, 327, coimeádaí more careful 193.
- Coinne, fá ch. (réamh.) for 23, 69, 98, 257, 276.
- Coinne, os c. (réamh.) opposite 308.
- Coinneal (a.) b. candle, coinnle 87(iii).
- Coinneam (br.) I keep T 124-9, coinneas 381(c), choinnigh 223, coinniste 130, coinneáilt (a.br.) 131.
- Coír, e(de) chóir (réamh.) near 294, 308.
- Coír, e(de) chóir a bheith (dobh.) nearly, almost 298.
- Coiriú (a.b.) to repair 245.
- Cois, le c. (réamh.) in addition to 308.
- Coischéim (a.) footstep, step 307, 338.
- Coitianta (aid.) common 288.
- Collach (a.) f. boar, (pig) 7.
- Comhairle (a.) b. advice comhairlesa, comhairlesin 315.
- Comharsa (a.) b. neighbour 4, comharsana 69, comharsannaí (iol.) 84, 239.
- Comhrá (a.) f. conversation 237.
- Cónaí (a. br.) to reside (le in + aid. shealbhach) 224, 249, 300-01, 308, 391(i).

- Cónaí, i gc. (dobh.) always 299.
- Conairt (a.) b. pack (hounds) 106.
- Condae (a.) county 308.
- Contradoioctál(a.br.) to contradict, contradicting 245.
- Contúirteach (aid.) dangerous 193, 292, 300, contúirtímore dangerous.
- Cor, ar chor ar bith (dobh.) at all 298, 304.
- Corr- (réimír) odd 321.
- Corradh le (dobh.) more than 298.
- Corram (br.) I move, ná corraigh don't move! 311.
- Corrbhaidhsicil (a.) an odd bicycle 321.
- Corrcheann (a) f. an odd one 321.
- Corrtheach (a.) f. an odd house 300.
- Corruair (a.) b. an odd time 321.
- Cos (a.) foot, leg, 16, 179. 223, 376, tabh. cois 19, cosa (iol.) 82(i) 299, 392.
- Cosnann (br.) costs, chosnochadh 301.
- Cosúil (aid.) like, similar 139, 256.
- Cráin (a.) b. sow 7.
- Craitheam (br.) I shake 119.
- Crann (a.) f. tree 36, crainn (iol.) 41.
- Créatúr (a.) f. a person to be pitied, na cr. (iol.) 92.
- Creideam (br.) I believe T. 111-16, 139, 311.
- Creideamh (a.) f. religion 239, creidimh 51.
- Croí (a.) f. heart, a chroí dear! 77.
- Cróigeam (br.) I foot (turf) cróigthe (aid.bhr.) 105.
- Crop (for.) a great many, deal 239.
- Cruaidh (aid.) hard 184, 195, 297 cruaidhe (iol.) 184.
- Cruithneacht (a.) wheat cruithneachta 69.
- Cuartam (br.) I search, quartú (a. br.) 210.
- Cuibhreann (a.) f. a cultivated enclosure (field) 238.
- Cúic (aid.) five 264, 360(ii), 386(a); cúic déag fifteen 264, 304.
- Cúicear (a.) five 267, 359.
- Cúiciú (aid.) fifth 265; cúiciú... déag fifteenth 265.

- Cuid (a.) b. 1. part, share 16, 279/²⁹⁸ 2. food 173 cuidsa 248.
 Cuid (for.) 1. some 239 2. (le ainm) 69, 95, 138, 167, 246,
 315, 332, 354(i), 355,
 Cuid mhaith (for. agus dobh.) 1. (for.) a good many 239
 2. (dobh.) a good deal 298.
 Cuid mhór (for., dobh.) a great deal, a great many, 238 (for.)
 300 (dobh.)
 Cuideachta, i gc. (réamh.) in the company of 308.
 Cuideam (br.) I help, cuidint (a.br.) 131.
 Cuidiú (a.) help, cuidithe 308.
 Cuileog (a.) b. fly cuileogaí (iol.) 179.
 Cuimse, as c. (dobh.) extremely, altogether tá sí as c. she's
 the limit! 298.
 Cuireadh (a.) f. invitation 100, curthacha (iol.) 88, 100.
 Cuiream (br.) I put T.111-16; cuireann 308, cuir 206, 223, 258,
 307, chuir 299, 300, 308, 312, cuirfidh 274, curtha (aid.
 bhr.) 117 cur (a.br.) 31, 54, 69, 104, 118, 144, 239, 284,
 298, 300-01, 356, cur-sin 315. cur suas to endure 187, cur
 thart turn around 274 cuiream i gcas dá (con.) supposing
 that 287.
 Cuitín, a'C. (a. áite) 256, 301.
 Cúl (a.) back 69.
 Cúl, ar ch.(réamh.) behind 308.
 Cúl, i gc. (réamh.) behind 308
 Cúlchaint (a. br.) backbiting 338, 368.
 Cuma (a.) b. appearance 96, 354(i), 355(i), is cuma It does not
 matter 256.
 Cuntas (a.br.) counting 32.
 Cupa (a.) f. cup 240.
 Cupla (aid.) a couple 211, 239.
 Curtha (aid.) pretty 196; curthaí (breis.) 196.

D

- Dá (aid.) two 16, 181, 279, 379(i).
 Dá (de do + a) to, of his, her, their 244.

Dá (cón.) that 294.

Dá (cón.) however 201, 289, 380.

Dá (cón.) if 104-05, 239, 287, 317, 387(b).

Dab (cop.) if T.137, 141.

Daibh (cop.) if T 137, 142.

Daichead (a. agus aid.) forty 264.

Daichead (aid.) fortieth 265.

Dáil (a.) the Dáil 299.

Dálaigh (a. dílis) iol. people whose surname is Ó Dónaill.

Damien (a. dílis f.) 318.

Damhsa (a.) f. dance 299, 300-01, 307, damhsacha (iol.) 88(iv),
283, 308.

Dánaíocht (a teibí) liberty 333.

Daofa (for. réamh.) to, of, off them 142, 229, 239.

Daoi (for. réamh.) to, of, off her 229.

Daoibh (for. réamh.) to, of, off you (pl.) 229. 293.

Daoíní (a.) iol. amharc faoi duine

Daoíní...daoíní (for.) some...some 239.

Daoíní eile (for.) others 239.

Daoithe (for. réamh.) to, of, off her 138, 229.

Daor (aid.) dear, costly 140.

Dáríribh (dobh.) in earnest 304.

Darna (aid.) second, 265, darn'achan every second 266.

Dath (a.) f. colour 140, 360(ii), dathannaí (iol.) 305.

Dathaiste (aid.bhr.) coloured 130.

De ('e)(réamh.) of 19, 225, 229, 239, 300, 304, 307.

Dé (gin.) amharc faoi Dia.

Deabhail, de ('e) dheabhail ar needed, wanted by 239.

Deacair (aid.) difficult 138 deacra (breis.) 186-7.

Déanam (Dhéanam) (br.) I do, make, T.155, dhéanann 285, 382,

déan 292, 387(f) rinn 239, 254, dtearn 239, 307, dhéanfaidh

218, 289, 299, 382, dhéanfainn 142, déanta (aid.bhr.) 105,

211, 239, déanamh 24, 138, 140, 142, 212, 273, 342.

déanamhsa 315, déanamh to consider 138-9

Déaram (br.) I say T.156 déarfaidh 299, déarfaim 141, 318(a),
déarfá 293.

Dearcadh (a) f. attitude, outlook, dearcadhsin 315.

Dearg (aid.) red, dearga (iol.) 179.

Dearthair (a) f. brother 3, dearthacha (iol.) 354(i).

Deas (aid.) nice, 1, 190, 375(a), 376, deasa (iol.) 175, 375(e),
deise (breis.) 187, 190, 255.

Deas (aid.) south 303.

Deas (dobh) nice and 298.

Deich (aid.) ten 264, 385(iii).

Deichiú (aid.) tenth 265.

Deichiúr (a.) ten 267.

Deidh, i nd. (réamh.) after 31, 80, 184, 238, 287, 298, 308,
352-3, in a dhéidh sin (dobh.) afterwards 299.

Deilf (a.) b. delph 1.

Deireadh (a.) f. end 25, 349(iii).

Deireadh (for.) all 239.

Deireadh, ar d. (dobh.) at the back 300, 351.

Deireadh, fa dh. (dobh.) finally 289.

Deireadh Fómhair (a) October 299.

Deireannach (aid.) last 180.

Deirfiúr (a.) b. sister 3, deirfiúrach 81.

Deis (a) b. deis a labharta his manner of speaking 97.

Deis (aid,) right (hand) 376, deise 170.

Den (de + alt) of, off the 16.

Deoch (a.) drink 355(i), deochannaí (iol.) 82(ix).

Dhá (aid.) amharc faoi dheá.

Dhá fhichead (a. agus aid) forty 264.

Dhaichead (a. agus aid.) forty 264.

Dhath, a dhath (for. agus dobh.) 1. (for.) anything, nothing

108, 239, 307 2.(dobh.) anyway 298.

Dhath ar bith, a dh. ar bith. (for.) anything, nothing 239.

Dheamhan (dobh.) damned if 304.

Dheas, ó dh. (dobh.) from the south 302.

Dhul (a.br.) to go, going 16, 32, 73, 104, 169, 217, 224, 239,
283-5, 297, 299, 300-01, 304, 307-08, 350, 369, 381(c),
388(iv).

Do (aid.sheal.) your (sing.) 32, 239, 241, 245, 287, 293, 299,
307, 315, 360, 381(a).

Dó (réamh.) to, of, off, 79, 140, 180, 307.

Dó (aid.) two 264.

Dó...dhéag (a. agus aid.) twelve. 210, 264.

Dó (réamh.) to, of, off him 140, 142, 229, 239, 252, 283-4,
298, 300, 305.

Dochar (a.) harm 237.

Dochartach (a.dílis) gin. iol. 332.

Doctúr (a.) f.6. doctúraí (iol.) 308.

Dóigh (a.) b. way, method 261-2, 271.

Dóigh, an d. a (cón.) how, the way that 292.

Dóigh, ar d. (dobh.) splendid 351.

Dóigh, sa d. go (cón.) so that, in such a way that 285.

Dóighiúil (aid.) beautiful 197, 327 dóighiúla.(breis) 197

Doiligh (aid.) difficult 212, 217.

Doimhneacht (a.teibí) depth 333 ar d. deep 351.

Doíocoimpreiosáilte (aid.) decompressed 326.

Dóirteadh (a.br.) to spill, spilling 245.

Domh (for.réamh.) to, of, off me, 142, 229, 305, domhsa 316.

Domhan (a.) f. world domhain 299.

Domnach (a.) f. Sunday 240 oíche Dhomhnaigh 263.

Don (do + alt) to, of, off the 109, 216, 300.

Dona (do +n +a) to, of, his, her 244, 392.

Donn (aid.) brown, donna (iol.) 177.

Donnchadh Claisigh (a.dílis) 301.

Doras (a.) f. 307, dorsa 87(i).

Dorchadas (a.teibí) darkness 334.

Dóthú...déag (aid.) twelfth 265, dóthú...is fich' twenty second

Dóú (a.br.) to burn, burning 24.

Dreasóg (a.) b. thorn bush dreasógaí (iol.) 351.

Drochbhean (a.) b. bad woman, wife 262.

Drochchar (a.) bad set of teeth 321.

Drochdhóigh (a.) b. bad way, condition 368.

Drochlá (a.) f. bad day 211.

Drochmhaidín (a.) b. bad morning 223, 239.

Drochshiúl (a.) f. bad circulation (blood) 321.

Drochsholas (a.) f. bad light 321.

Druideam (br.) I close druidte(aid.bhr.) 301, druid (a.br.)
118, 142.

Dubh (aid.) black 184-5, 375(b), dubha (iol.) 184.

Duibhir, Ó D. (a. dílis) Uí Dh. 364.

Duibhirigh (a.dílis) iol. 332, Duibhireach (gin.iol.) 332.

Duid (for. réamh.) to, of, off you (sing.) 138, 142, 229, 239,
274, 298, 387(f), duitse 316.

Dúil (a.) b. fancy, liking (for) 284, 294, 298, 304, 307-08.

Duilliúr (a.) f. leaf duilliúr (iol.) 92.

Duine (a.) f. person 4, 19, 141, 187, 216, 240, 371, 385(iii),
daoíní (iol.) 172, 175, 179, 181-2, 184, 2.(for.) one 239,
daoíní...daoíní amharc faoi sin; duine...duine one...one
239.

Duine ar bith (for.) anybody, nobody 239, 245, 293, 299, 307.

Duine ineacht (for.) someone 239.

Duine ineacht eile (for.) someone else 239.

Dúinn (for. réamh.) to, of, off us 229, 284.

Dúirt (br.) said 141, 387(a).

Duisín (a.) f. dozen 264.

Dumhaigh (a.) sand dune 14, dumhcha 69.

Dúnaibh, na D. (a.áite) 32, 82(xiii)

Dúchas (a.) f. origin dúchais 307.

E

E (for.) he 217, 221, 292.

É (for.) him 105, 138-42, 204, 206-8, 210-12, 216-17, 221,
223-4, 240, 250, 258-9, 283-5, 287, 289, 298-300, 307,

319(b) 389(i); é sin 262.

É! (int.) eh! 319(a)

Éadach (a.) f. cloth 275, 277.

Éadach (a.) f. cloth 275, 277.

Éadán, in é. (réamh.) against 294, 308, 353.

Éadaraidh (a.) milking 273

Éadromglas (aid.) light green 344.

Eallach (a.) f. cattle 259, 300, eallaigh 217.

Éamann (a.dílis f.) 263, 357, Éamanna 69.

Éan (a.) f. bird, éanacha (iol.) 82 (viii).

Eangach (a.) f. fishing net, eangachaí (iol.) 82(iii), 239, 299.

Éarainn (a.aite) b Éaranna 69.

Earcáin, O hE. (a.dílis) 388(v)

Éascaí (aid.) easy 196.

Eascoinn (a.) b. eel 8.

Easpag (a.) f. bishop. 270.

Éigean (aid) necessary 142.

Eile (aid. agus for.) l. aid) another, other, 25, 28, 240 2(for.)
and all 238-9.

Eileicsean (a.) election 299.

Eileioctraiosaiotaí (a.) electricity l.

Éiream (br.) I rise, get up, T 124-29; d'éirigh 294, éirí (a.br.)
131, 288, 298.

Éireann (a.áite) tabh. 312.

Eisean (for.treise) him 216, 224, his a lámh eisean 243.

Eiséirí (a.) resurrection 323

Eoin (a.dílis f.) 307

Eorna (a) b. barley 270

F

Fá (réamh.) about 225, 230, 307.

Fá átaobh do (réamh.) about, around 307, 385(vi).

Facaidh (br.) saw, ní fh. 299, go bhf. 239, an bhf. 223-4, 259,
chan fh. 311.

- Fad, ar f. (for. agus dobh.) 1.(for.) all 240, 290, 307, 351.
 2. (dobh.) all the while 298.
- Fad, dá f. (a teibí) however long 201.
- Fad, i bhf. (dobh.) 1. far 300 2. long 299 3 by far 288, 298.
- Fad ar shiúl, i bhf, ar sh. (dobh.) far away, long distant 299.
- Fad eile, i bhf. eile (dobh.)(not) much longer 299.
- Fad is (cón.) 1.as long as, while 283 2. as long as, provided that 291, 298.
- Fad ó shin (dobh.) long ago 299.
- Fad uilig, i bhf. uilig (dobh.) (not) very long 299.
- Fada (aid.) long 1, 184-5, 196, 201, 262, 289, 294, 300 faide (breis.) 196, 283.
- Fadacht (a.teibí) dá fh. however long 201, 380.
- Fada, le f. (dobh.) (for) a long while, time 299.
- Fada an lá, le f. an lá (dobh.) a long while, time 299.
- Fágam (br.) I leave, fág 208, 237, d'fhág 223, 310, fágáilt (a.br.) 105, 118, 245.
- Fáil (a.br.) to get, getting 24, 140, 291.
- Faire (a.) wake 307.
- Fairsingeacht (a.teibí) spaciousness, room; plentifulness 333.
- Faisean (a.), fashion faisean (iol.) 180.
- Fallsa (aid.) lazy 196, 223, 286 fallsaidhe (breis) 196.
- Fallsaire (a.) f. a lazy person 328.
- Fán (fá + alt) about the 299.
- Fánaid (a.aite) Fánada 69, 246.
- Fanam (br.) I remain, stay fan 218, 283, d'fhan 240.
 fanacht (a.br.) 299.
- Fánn (br.) gets 287, 299, 387(b)
- Faobhar (a.) edge cloch fhaobhair grindstone 354(i).
- Faod (for.réamh.) under you (sing.) 230.
- Faofa (for.réamh.) under them 230.
- Faoi (réamh.) under 225, 230.
- Faoi (for.réamh.) under him, it 207, 230, 307.

Faibh (for.réamh.) under you (pl.) 230.

Faoileog (a.) b. gull 8.

Facina (faoi + n + a) 299, 392.

Faoinn (for,réamh.) under us 230, faoinne 316.

Faoithe (for.réamh.) under her, it 230.

Faom (for.réamh.) under me 230.

Farmar (a.) f. farmer farmers (iol.) 82(xiv), 375(d).

Farraige (a.) b. sea 170, 239, 269, 301.

Fásann (br.) grows fás (a.br.) 299.

Féacháilt an (cón) to see whether 285.

Feactoraí (a.) factory, feactoraíos (iol.) 307.

Feadaíl (a.br.) whistling 334.

Feadam (br.) I can, am able to, d'fhéadfainn 287, 310,
d'fhéadfadh 186, 224.

Fear (a.) f. man 3, 25, 45, 65, 138, 140, 173, 178, 180, 184-5,
187, 240-1, 244, 263, 294, 295, 299, 307-08, 347, 360(ii),
379(ii), fir 175, fir (iol.) 28, 31, 178, 181, 184, 283,
295, 351, fear (gin.iol.) 42 (a) fheara 33, 41, fear
a'toighe 307.

fear (for.) one 239, fear...fear(for) .one...one 239.

Féar (a.) f. grass, hay, féir 37.

Fearg (a.) anger 284.

Fearr (breis.) better, best 141-2, 186-7, 200, 207, 239, 255,
284, 298.

Fearthain (a.) b. rain 237, 309.

Feasta (dobh.) henceforth 299.

Feastaí (dobh.) henceforth 299.

Feiceam (br.) ní fheiceann don't see 239, an bhf. 261, 387(a),
ná feiceamsa 317; ní fheicfidh 224, go bf. 283, 285, an
bhf. 300, feiceáilt (a.br.) 106, 256.

Féidir, 'b'fhéidir (cón.) perhaps 140, 142, 207, 239, 250.

Fein (aid. threise) 1. self 239, 249-52. 2. own 250.

Feoil (a.) b. meat 61 feola 69.

Fhad leis (réamh.) as far as 307.

Fiche (a. agus aid.) twenty T.94 (a.), 264, 267, 298, 379.

Fichiú (aid.) twentieth 265, 379(iii).

Fíobh (a.) necessity, need 105.

Fíolál (a.br.) to feel, feeling 293.

Fios (a) knowledge in ta fh. agam etc. I know 141, 249, 256, 258, 262.

Fir (a.) iol. amharc faoi fear.

Fireann (aid.) male 9, 178.

Fírinne (a.) b. truth 298.

Fiú (aid.) worth 239.

Fliuch (aid.) wet 192, 299, 300, 381(a), fliucha (breis.) 192.

Fliuchann (br.) wets fhliuch 310, fhliuchadh 310.

Fliuchlach (a) f. wet 330.

Focal (a.) f. word 240.

Fód (a.) f. sod 387(b), fóide (iol.) 83.

Foghlaim (br.) I learn, char fhoghlaim 381(b).

Fóill, go fóill (dobh.) yet 207.

Fóirstean, ag (a.br.) suiting, convenient for 118.

Folamh (aid.) empty 298, folamha (iol.) 351.

Folamh (aid.) empty 298, folamha (iol.) 351.

Fómhar (a.) f. autumn 295, 307.

Fos, i bhf. (dobh.) on this side, up here 300-01.

Fosclam (br.) I open T.132, foscailte (aid bhr.) 133,

foscladh (a.br.) 134.

Fosta (dobh.) also 224, 239, 298.

Fostaí (dobh.) also 298.

Freagrann (br.) answers, d'fhreagair 310.

Freionlaíáilte (aid.) friendly 326.

Freiseáilte (aid.) fresh 326.

Fríbh. (for. réamh.) through, among you (pl.) 231.

Fríd (réamh.) through, among 16, 225, 231, 307, 349(i) 351.

Fríd (for. réamh.) through him, it 231.

Fríd am (dobh.) in time 299.

Frínn (for. réamh.) through, among us 231.

- Fríthe (for. réamh.) through, her, it 231.
 Fríod (for. réamh.) through you (sing.) 231.
 Fríofa (for. réamh.) through, among them 231.
 Fríom (for. réamh.) through me 231.
 Froc (a.) f. coat 173, 315, frocannaí (iol.) 82(ix).
 Fuacht (a.) f. cold (weather) 38, fuaicht 38.
 Fuair (br.) got, received 140, 223, 252, 299, 383, 387(g),
 bhfuair 210, 239, 293, 299, fhuair 314.
 Fuar (aid.) cold 217, 289, 298.
 Fud, ar f. (dobh.) throughout 308, 351.
 Fuighim (br.) ni bhf. I don't get, bhfuigheann 387(g),
 a'bhfuighear 108, bhfuighfidh 108, 223, 285, 387(g)
 da' bhfuigheadh 239 bhfuigheadh 287(g).
 Fuil (a.) b. blood 70, 354(i), fola 69, 70, 321.
 Fuil (br.) 1, is, are T. 143; bhfuil 203, 239-40, 245, 249,
 256, 261, 284-6, 293-4, 298-300, 305, 307-08, 387(c) fhuil
 381(a).
 Fuinneog (a.) b. window 240, 295, fuinneogaí (iol.) 353.
 Fuist (int.) ssh! 319(a).
 Furast (aid.) easy 200, fusa (breis) 200.
 Fusa (breis.) amharc faoi furast.

G

- Gabha (a.) f. blacksmith 391(ii)
 Gabh (br.ord.) go! 218, 285, 294, 309.
 Gabhla (a.áite) 299, 301.
 Gadaí (a.) f. thief gadaíonnaí (iol.) 82(ix.).
 Gadaíocht (a.teibí) stealing 333.
 Gaeilig (a.) b. the Irish language 69, 138, 239, 240, 246.
 Gaelach (aid.) Irish 391(i).
 Gáirí, ag g. (a.br.) laughing 205.
 Galánta (aid.) lovely 211, 217.
 Galladóir (a.) f. foreigner, person with a foreign outlook 328.
 Gan (réamh.) without 19, 216, 307, 351.
 Gan (le a.br.) not to 293.

Gan fhios, i ngan fh. (dobh.) unknown to 205.

Gaoth (a.) b. wind gaoithe 170.

Gaoth Dobhair (a.áite) 307.

Garathair (a.) f. great-grandfather 323, 340.

Garbh (aid.) rough 191, gairbhe (breis.) 191.

Garmhac (a.) f. great-grandson 323.

Gárradh (a.) f. garden, garrantacha (iol.) 88(xiv).

Garradóireacht (a.teibí) gardening 333.

Gasta (aid.) agus dobh.) quick(ly) 196, 297, gaiste (breis.) 196.

Gasúr (a.) f. boy 3, 176, 375(e)(f), gasúir 69, (a) ghasúir 36, gasúraí (iol.) 82(ii), 182.

Gealach (a.) b. moon 63, gealaí 65, 347, fear na gealaí a spaceman on an expedition to the moon 347.

Gealbhan (a.) f. sparrow 8.

Geall (dobh.) It is more than likely that, I bet that 293, 304.

Gearradh (a.b.) to cut 100; gearrthacha (iol.) taxes 14, 100.

Gearram (br.) I cut, ghearr 252, gearrtha (aid.bhr.) 117.

Gearria (a.) f. hare 8, gearriacha (iol.) 82(vii).

Gearrthacha (iol.) amharc faoi gearradh.

Gheibheam (br.) I get, receive T.157 gheibh 382.

Geobhaidh (br.) will get 382.

Gibé cá bith (con.) wherever 290, 300.

Gibith (aid., for agus cón.) whatever 240 (aid.) 239 (for.), 290 (cón.)

Gibith (dobh.) anyway 284, 305.

Gibith áit (dobh. agus cón.) wherever 290, 300.

Gibith cén (aid.) whatever 240.

Gibith rud (for.) whatever 239.

Giota (a.) f. piece 299, 300.

Giota maith (for.) a good deal 239.

Girseach (a.) b. girl 3, 173, 175-6, 240, 375(a), girseachaí (iol.) 66, 82(iii), 239, 386(b).

Glan (aid.) clean 190, glaine (breis.) 190, glan (dobh.) 298

- Glanam (br.) I clean, glanfainn suas 106.
- Glas (aid.) green 300
- Glascó (a. áite) 283.
- Gleanntaí, na Gl, (a. áite) 'na nGleanntach (gin.iol.) 73, 308
- Gleanntán (a.) f. a mountain valley, glen 331.
- Gliomach (a.) f. lobster, gliomaigh (iol.) 88(xv.)
- Gnách, ba ghnách (aid.) used to (past continuous)
- Gnaoiúil (aid.) handsome 197, 327, gnaoiúla (iol.) 183, (breis) 197.
- Gnás (a.) f. habit, custom 203, gnástaí (iol.) 82(iv.)
- Gnoíthe (a.) business 258, 289, 294.
- Gnótham (br.) I gain T.122.
- Go (cón.) that 239, 283-5, 287, 293, 295, 299, 387(a)
- Go (mír ghuítheach) 313, 387(a).
- Go (réamh.) to 283, 299, 300-01, 307, 388(iv)
- Go dtí (réamh.) to 307
- Go dtí go (cón.) until 252, 283.
- Go dtí i ndéidh (réamh.) until after 309.
- Go dtí le (réamh.) until 309.
- Go dtí seo (dobh.) until now 299.
- Go dtí sin (dobh.) until then 299.
- Gó (dobh.) 185, 253, 285, 297-9, 389(ii), gó...is(cón) so... that 286, gó...is (cón.) as... as 288, gó luath is (cón.) as soon as 263.
- Gob (cop.) T.137, 139, 141, 250.
- Goibh (cop.) T.137, 142.
- Goibhearmeiont (a.) the Government 308.
- Goideam (br.) I steal goidte (aid.bhr.) 117, goid (a.br.) 118.
- Goidé (aid. agus for.) what (aid.) 223, 258. (for.) 211, 254, 293.
- Goidé gó minic (dobh.) how often 299.
- Goidé mar (dobh.) how 144, 297.
- Gorm (aid.) blue gormsa 315, gorma (iol.) 179.
- Gort a'Choirce (a.áite) 307.
- Gortam (br.) I injure gortaithe (aid.bhr.) 130, 223, gortú (a.br.) 131, 140.

Graidhean (for.) a few, some 239.

Graidhean beag (for.) a little 239.

Graidhean maith (for.) a good few 239.

Gramhnds (a.) iol. grounds 240.

Greannúr (aid.) funny, amusing; strange 327; greannúra (iol.)
178.

Greasaí (a.) f. shoemaker 329.

Greasaíocht (a.teibí) shoemaking 333.

Gréip (a.) b. pitchfork 203, 208.

Grian (a.) b. sun 58; 376; gréine 58, 308.

Gruaibhín (a.) f. edge of road 331.

Gruaig (a.) b. hair 184.

Gruama (aid.) gloomy 327.

Gunna (a.) f. gun 307.

Gur (cop.) T. 137, 138, 140, 284, 293, 381(b).

H

Hágáin, Micí Hágáin (a.dílis) 299.

Haon (aid.) one 264; haon ndéag (aid.) eleven 264.

Haonú...déag (aid.) eleventh 265, haonú...is fich' (aid.) 265,
389(ii) twenty-first, haonú...déag is fich' 265 thirty-first.

Hata (a.) f. hat 347, 375(a)

Hiúdaí (a.dílis f.) 69, 169.

Hochtú (aid.) eighth 265, 389(ii), hochtú...déag (aid.)
eighteenth 265

I

I(reamh.) in 307, 285(v); 80, 225, 232, 239, 256, 283, 288-9,
299-301, in 287, 299, 360(ii), ina 294, 386 (a), 392.

Í (for.) her 138, 141, 204-10, 216, 221, 223, 240, 250, 295, 307
389(i), í seo 262, í sin 206, 258.

Iad(for.) them 139-40, 216, 223, 239, 291, 299, 307, 387(b),
389(i). iadsin 222, 224, a dhá bhróg iadsin 243, iadsin 299.

Iarraim (br.) I request, seek, iarrthar 292, d'iarradh 310, 390(1)
hiarradh 390(i) iarraidh (a.br.) 118.

Iasc (a.) f. fish 38, 73, éisc 38.

Iascaire (a.) f. fisherman 328.

Iascaireacht (a.br.) fishing 106, 298-9, 385(i).

Im (a.) f. butter 55.

Imíom (br.) I go, depart, imigh 239, d'imigh 209, 224, 284,

290, 299, 300,³⁰⁷ 310, imithe (aid.bhr.) 23, 130, imeacht

(a.br.) 239, 288, 299.

Imirt (a.br.) playing, to play 134, 138.

Ineacht (aid.) some 240.

Inis Eoghain (a. áite) 332.

Injean (a.) 1, 239.

Inné (dobh) yesterday 299.

Inniu (dobh.) to-day 207, 211, 298-9, 301.

Inseam (br.) I tell T. 124-9, inseann 298, inis 284, inseoch-

aidh 283, inse (a.br.) 134, 387(f).

Inseán (a.) sand or water left by ebbing tide, inseáin (iol.) 69

Inti (for. réamh.) in her, it 232.

Iod (for.) they 217, 221.

Iodar (réamh.) between 225, 233.

Iodarthu (for. réamh.) between them 233.

Iodraibh (for. réamh.) between you (pl.) 233.

Iodrainn (for. réamh.) between us 233.

Iomaí (aid.) many 138, 240. Iomghaoithe (a.) iol. crosswinds

323.

Iomlán (for.) whole iomláin 239.

Iompainn (a. áite) 299

Iompar (a.br.) to carry, carrying 134.

Ionad (for. réamh.) in you (sing.) 232.

Ionaibh (for. réamh.) in you (pl.) 232.

Ionainn (for. réamh.) in us 232.

Ionam (for. réamh.) in me 232.

Ionraic(e) (aid.) honest 199.

Iontu (for. réamh.) in them 31, 54, 232.

Íosfadh (br.) would eat d'í. 262.

Íosfaidh (br.) will eat 206.

Is (cop.) T.137, 138, 187, 239-40, 254-55, 284.

Is (cón) and 9, 16, 209, 239, 262, 295, 300.

Ise (for. treise) her 216, 222, 224, a lámh ise 243.

Isteach (dobh.) in 144, 207, 211, 217, 239, 258, 283, 299-301, 308.

Istoigh (dobh.) inside 239, 284, 295, 299-301.

Itheam (br.) I eat T 158, d'ith 234, 270, char ith 314

Iúil (a.) July, 299.

J

Jam (a.) jam 305.

Job (a.) f. job 1.

John (a. dílis f.) 141, 247, 308, 318.

L

Lá (a.)f. day T. 94, 170, 184, 211, 240, 263, 266, 272, 289, 299, 367(iii) 381(a), 386(a), 389(iii), lae 308, laethaibh (iol.) 32, 89, 184 (dobh.) one day 299.

Lá amárach (dobh.) to-morrow 185, 299; lae amáraigh 167.

Lá inne (dobh.) yesterday. 186

Lá saoire (a.) holyday, holiday 299, laethaibh s.(iol.) 32.

Labhram (br.) I speak, labharta (aid.bhr.) 117, labhairt (a.br.) 118, 301.

Labhta (a.) loft 294, 300.

Lach (a.) duck 7, lachain (iol.) 82(xii)

Lad (a.) f. lad, lads 258.

Láidireacht (a. teibí) strength 333.

Lámh (a.) b. hand 16, 69, 163, 170, 243, 375(b)(e).

Lán (aid. agus dobh.) 1. full (aid.) 170 2. full, just as (dobh.) 298.

Lanaín (a.) f. married couple 5.

Lár, i.l.(réamh.) in the middle of 308.

Lárnamhárach (dobh.) on the following day 299.

Le (réamh.) with 307, 351; 106, 185, 225, 234, 253, 293, 295, 298-301, 307, 369, 390(iii).

Leabaidh (a.) b. bed T.94, 300, leabaidhsa 315, leapacha (iol.)

88(viii)

Leabhar (a.) f. book leabhartaí (iol.) 82(iv)

Leagam (br.) I knock down leagaint (a.br.) 118.

Leanam (br.) I follow, leanstan (a.br.) 118, 180.

Leabh (a.) f. child 36, 38-9, 318, linbh 38-9.

Leanstan (a.br.) amharc faoi leanam

Léar (for.) a good few 237.

Léar mór (for.) a great many 237, 290.

Leasmháthair (a.) b. stepmother 323.

Leat (for. réamh.) with you (sing.) 138, 140, 203, 224, 234, 239

254-5, 284, 291, 300.

Leathbhonn (a.) f. sole (shoe) 321.

Leathchoróin (a.) b. half-crown 321.

Leis (réamh. leis an alt) with (the) 185, 271, 300, 307, 375(a)
(b), 391(i).

Leis (for. réamh.) with him, it 138-141, 208, 217, 234, 239-40,
256, 276, 284, 293, 299, 300, 318.

Leith - half 321.

Leith (a) half 239, 299.

Leith, l l.(réamh.) in favour of, for 308.

Leithchead (a.) f. fifty 264, 321.

Leithdhuisín (a.) f. half dozen 264(b).

Léithe (for. réamh.) with her, it 140, 187, 234.

Leitheid (for.) the like (of) 239.

Léithí (for. réamh.) with her, it 234.

Leithphínn (a.) b. halfpenny 321, 368.

Leithscór (a. agus aid.) ten (half-score) 264.

Leithshásta (aid.) (le br. diúl.) not very pleased 321.

Leitir Ceannainn (a. áite) 80, 301.

Leo (for. réamh.) with them 234, 291, 298, 307, leosin 316.

Leofa (for. réamh.) with them 234.

Leoga (dobh.) indeed 304.

Leor, go (aid., for. agus dobh.) enough (aid.) 238, 299, (for.)

239, 244, 308, (dobh.) 298.

Liath (aid.) grey 174 Clochain Léith (a. áite) 169, 174.

Li

Libh (for. réamh.) with you (pl.) 234.

Ligim (br.) I let, permit, ligthe (a.br.) 117, ligint (a.br.)

118.

Linn (for. réamh.) with us 234.

Linn, le L. (réamh.) during 308

Lioft (a.) lift 205.

Liom (for. réamh.) with me 106, 138, 140, 234, 239, 256, 258,
299, 307, 387(f).

Líonam (br.) I fill líonta (aid. bhr.) 299.

Lionn (a.) f. ale leanna 69.

Lobhann (br.) rots T. 119.

Loch (a.) f. lake locha 69.

Lód (a.) f. load 37.

Lomhsaíáilte (aid.) lousy 326.

Londain (a. áite) 299.

Lorraí (a.) lorry 208.

Lú (breis.) less, least 140, 200.

Luach (a.) value 379.

Luan (a.) f. Dia Luain Monday 301.

Luath (aid.) early 105, 285, 298-9.

Luchóg (a.) b. mouse 8, luchógaí (iol.) 82(iii), 271.

Lucht (a.) f. people 271.

Luibh (a.) plant luibh an chroí a plant with heart-shaped
leaves 77.

Luíom (br.) I lie down 119, luí (a.br.) 299.

Lút (a. dílis f.) 300.

M

Má (cón.) if 237, 287, 381(a), más (cop.) T.137; 138-9, 289.

Mac (a.) f. son 3, 36, 244, 294, 360(i), 364, mic (iol.) 41,

237, mac (gin iol.) 239.

Mac Fhionnlaoich, Danaí (a. dílis) 263.

Machaire Gathlain (a. áite) 239.

Madadh (a.) f. dog 7, 9, 31, 50, 105, 307, madaidh 51,
madaidh (iol.), 50, 53, 88(ix), 178, madadh (gin.iol) 54.

Magúil (aid) given to teasing 246, 327, magúla (iol.) 183.

Maidín (a.) b. 55, 57, 184, 307, maidne 57.

Maidín, ar (dobh.) in the morning 205, 211.

Maidín Lárnámharach (dobh.) the following morning..

Maighdean Mhuire, an Mh. Mh. (a. dílis b.) the Virgin Mary.³⁶⁹
(ii)

Máire (a. dílis b.) 318.

Mairstean (a.br.) to last, live 118.

Maise! (int.) 319(b).

Maith (a. agus aid.) good (a.) 240, 258, 308; (aid.) 1, 138,
140, 206-09, 212, 239, 253, 262, 308, 315, 370, maithe
(iol.) 184, 375(c)(d).

Go maith (aid. agus dobh.) 249, 293, 298-9.

Mála (a.) f. bag 16, 37, 299.

Mall (aid.) slow, 177, 297-8.

Maos, ar m. (dobh.) immersed 351.

Mar (réamh.) as, like 307.

Mar (cón.) as, since, 284, mar a like 288, 292.

Mar sin (dobh.) thus, like that 297.

Maram (dobh.) it is probable that, I suppose that 140, 340.

Marbh (aid.) dead 179, marbha (iol.) 179.

Marbham (br.) I kill, mharbh 205, muirfidh 252, marú (a.br.)
253.

Más (cop.) amharc faoi má.

Máthair (a.) mother 3, 241, 247, 262, 293, 357, 360(i), 392;
máthara 69.

Mé (for.) I, me 221, 223-4; 104, 138-9, 239-40, 245, 252, 258,
262, 273, 283, 289, 293-4, 298-301, 304, 307-08, 335,
381(a)(b), 383.

mé féin myself 251-2.

Mé (a.) May 237.

- Méabols (a.) iol. bulldog toes (type of boot)
 Méad (a teibí) dá mh. however great 201.
 Meaig (a) magneto 1.
 Meaisíon (a.) machine, measaíontaí 82(iv).
 Méar (a.) finger 347
 Méar óir (a. dílis) Goldfinger 347.
 Measa (breis.) worse, worst 138, 200.
 Measatha (dobh.) fairly 298.
 Méat (a.) f. mate 283, méats (iol.) 223.
 Meileam (br.) I grind meilt (a.br.) 118.
 Mí (a.) b. month T.94, 298-9, 360(ii).
 Mic (a.) iol. amharc faoi mac.
 Mícheál (a. dílis f.) 299, 362.
 Micí (a. dílis f.) 185, 299.
 Mífhoighdeach (aid.) impatient 323.
 Mífholláin (aid.) unhealthy, unwholesome 323.
 Míle (a.) 1: thousand (a. agus aid.) 264, 360(ii) míltí (iol.)
 12, 88(iii). 2. Mile 211, 298, 307, mílte (iol.) 12, 88
 (ii).
 Milis (aid.) sweet, milise (iol.) 181.
 Milliún (a. agus aid.) million 264.
 Millteanach (aid. agus dobh.) 1 terrible 180, 193 2. Great
 (deprecatory) 263 millteanaí (breis.) 193 3. terribly
 (dobh.) 298.
 Mín na iárach (a.áite) 81.
 Minic (aid.) often 199, 283, 299, minice (breis) 199.
 Miniostar (a.) f. minister, miniostars (iol.) 239.
 Míofar (aid.) ugly, revolting 138, 198, 327, míofara (breis) 198
 Míoltóg (a.) b. midge, míoltogaí (iol.) 290.
 Mioné ileamh (a.br.) constantly ailing with minor complaints
 323.
 Míonáilte (aid.) mean 326.
 Mire, ar m. (dobh.) mad, angry, crazy, 298, 351.
 Mise (for. treise) me, 203, 222, 224, 283, mise mé féin I my-
 self. 251.

- Misean (a.) mission, retreat 23, 308.
- Miste (aid.) ní m. liom etc. I don't mind, care 138, 291, 293, 304.
- Mná (iol.) women 28, 31, 93, 167, 295.
- Mo (aid. sheal.) my 2.
- Mó (breis.) more, most 200, 299, 308.
- Moill (a.) delay 351.
- Móin (a.) b. turf 105, 207-08, 299, 300, 375(b), mónadh 69, 239.
- Moitheim (br.) I hear, feel T.122; mhoithigh 262, 312.
- Molam (br.) I praise, advise, mholfainn 381(b) moladh (a.br.) 118
- Mór (aid.) big, large, great 1, 2, 43, 69, 175, 185, 200-01, 208, 239, 262, 288, 294, 299-301, 308, 375(a)(b).
- Moran (for.agus dobh.) 1, many (for.) 69. 111, 210-11, 239, 251, 299, 308, 355(i), 371. 2 Much (dobh.) 298.
- Morróg (a.) b. sandpiper 138.
- Muc (a.) b. pig 55, 307, muca (iol.) 82(i), 182.
- Muicfheoil (a.) b. bacon 338.
- Muid (for.) we, us 138, 221, 223, 239, 282, 286, 299-301.
- Muidinne (for. treise) We, us 222, 224.
- Muinteartha (aid.) related 327.
- Muintir (a.) b. people 16, 69. 105, 223, 239, 278-9, 301, 357, 375(b), 379(i), 388(i), muintireacha 82(viii). an mhuintir (for.) ones 165.
- Muintir sin, an mh. sin (for.) those ones 239.
- Muintir eile, an mh. eile (for.) the others 239.
- Muire (a. dílis b.) a Mhuire Mháthair O Mary, Mother of God! 369(ii).
- Muiríneach (a.) b. bent-grass 349(i).
- Muiris (a. dílis f.) 357.
- Mullach, i m. (réamh.) on top of 308, ina m. (them) 392.
- Muna (cop.) T. 137, 138.
- Muna (cón.) unless 289, 387(b).
- Munab (cop.) T 137, 139.
- Múnadh (a.) f. manners 351.

Mur (for. seal.) your (pl.) 241, 385(ii), 386(a), 224, 293, 315.

Mura (cop.) T.137, 138-9, 141.

Mura (cón.) T. unless 287, 387(b).

Murab (cop.) T.137, 139, 141.

N

Na (alt) the 9, 27, 29, 31-2, 42, 48, 54, 61, 65-6, 69/^{73/79,} 73-81, 92, 164, 170, 172, 175, 180, 184, 217, 239-40, 253, 258, 268, 270, 278, 287, 299, 308-09, 332, 347, 360(i), 379(ii), 385(i), 386(b), 388(i).

Na (con.) for 284.

'na (réamh.) to 308; 169, 240, 245, 286, 299-301, 313.

'na bhaile (dobh.) home 245, 299, 300, 313.

Na (mír.bhr.) 311, 317, 390(ii); 104, 239, 245, 299, 335.

Ná (cón.) 1. than 288. 2. or 291, 293, 295, 299-301, 308, 359, 371.

Ná mar (con.) than 308.

Nab (cop.) T. 137, 139, 141.

Nach (cop.) T.137, 138, 216.

Nach (mír bhr.) 312, 314, 387(a); 104. 203, 224, 239, 284-6, 291, 293-5.

Naibh (cop.) T.137, 142.

Nanach (mír bhr.) 312.

Nanáir (mír bhr.) 312.

Naoi (aid.) nine 264, 294, 385(iii), naoi déag (aid.) nineteen 264.

Naothú (aid.) ninth 265.

Naour (a.) nine 267.

Nár (cop.) T.137, 140.

Nár (mír bhr.) 240, 312, 381(b).

Nár (mír ghuítheach) 313, 387(a).

Nead (a.) nest, neadracha 82(xi).

Néal (a.) f. cloud néaltaí (iol.) 82(iv).

Neamhiontach (aid.) apathetic 323.

Neart (for.) plenty 51, 239.

Néill (a. dílis f.) 140.

Neiod (a. dílis f.) 169.

Neoid Rua (a. dílis f.) 357.

Neiodaí (a. dílis f.) 169.

Ní (cop.) T. 137, 138-9, 142, 291, 298, 308.

Ní (mír bhr.) 311, 314, 317, 381(a), 389(i); 105, 108, 140, 185, 188, 206, 208-10, 220, 223-4, 239-40, 253, 256, 258, 283-4, 288, 293-5, 298-301, 307-09, 335, 375(a).

Ní ba (mír le breis) 1. 186, 299.

Níb (mír le breis) 186

Níbh (cop.) T.137, 142.

Níl (br.) is, are not T 143; 141, 207, 211-12, 239-40, 245, 249, 251, 283, 293-4, 298-301, 305, 307, 315, 341.

Nín (cop.) T. 137, 138.

Níochan (a.) wash 330.

Níom (br.) I do T.155

Níom (br.) I wash 119, nite (aid.bhr.) 121, ní (a.br.) 121.

Níon (a.) b. daughter 3, níonach (gin iol.)30.

Níor (cop.) T.137, 140.

Níor (mír bhr.) 224, 311, 314, 389(b).

Níos (mír le breis.) more 237, 308.

Noísean (a.) f. notion 295.

Nóra (a.dílis b.) 2,173, 300-01, 318.

Nuair (cón.) when 106, 283, 300-01, 381(b)(c), when 284(cón.cúise)

Nústaí (a.) iol. news 177, 211.

O

Ó (réamh.) from 225, 235, 283, 307, 388(iv).

Ó (cón.) since 262, 283, 299.

Ó (int) oh! 319(a).

Ó shin (dobh.) ago 299, 307, 372.

Ó (a.) f. descendant T.94.

Ó hEarcáin (a.dílis) 388(v).

- Ó Searcaigh, Seamus (a.dílis) 259.
- Obair (a.) b. work 57, 106, 140, 142, 180, oibre 57, obair (a.br.) 293, 297, 300, 301, 308.
- Ocrach (aid.) hungry 206.
- Ocht (aid.) eight 264, 385(iii), ocht déag (aid) eighteen 264, 365.
- Ochtar (a.) eight 267.
- Oddáilte (aid.) odd 326.
- Óg (aid.) young 239-40, 283, 307, 381(b), óga (iol.) 175.
- Óibheartaeiceal, ag ó. (a.br.) overtaking 335.
- Oíche (a.) b. night 170, 209, 263, 289, oícheannaí (iol.) 88(v).
- Oíche amárach, san o. amárach (dobh.) to-morrow night 299.
- Oiche anórthair (dobh.) the night after to-morrow 299.
- Oifig (a.) f. office 139.
- Óileán (a.) f. island 16, 105, 269, 283, oileáin (iol.) 90, 164, 278, 388(i).
- Oileán Bó (a áite) 259
- Oiread (for.) the amount 239.
- Ola (a.) b. oil 239.
- Ólachan (a.) f. drinking 330
- Ólam (br.) I drink ólann 312, ól 390(ii), d'ólfaí 310, ól (a.br.) 245, 390(iii).
- Olc (a. agus aid.) l. (a) evil 38 oilc 38, 2 (aid.) bad, evil, 200, 259, 298, go h. 389(ii).
- Ón (o' agus an t-alt) from the 109, 300.
- Óna (a + n + a) from his, her, its, their 392.
- Ór (a.) f. gold óir 347.
- Óra (int.) 319 (a).
- Oraibh (for. réamh.) on you (pl.) 227, oraibhse 316.
- Orainn (for. réamh.) on us 227, 252.
- Orm (for. réamh.) on me 227, 301.
- Ort (for. réamh.) on you (sing.) 227, 239-40, 287, 292, 319(b), 387(a).
- Orthu (for. réamh.) on them 172, 227, 239, 301.

- Pacáilte (aid.bhr.) packed 335.
Padaí (a. dílis f.) 239, 352, 357.
Pádraic (a. dílis f.) 318, 362.
Páidín (a. dílis) 'ic Pháidín 19.
Páighe (a.) b. pay 188, 272, 308, 375(a).
Páirc (a.) b. field 300, páirce 308, páirceannaí (iol.) 82(ix),
307, 351.
Paiste (a.) f. patch, paistí (iol.) 300.
Páiste (a) f. child 173, 386(a), páistí (iol.), 79, 88(i) 175,
246, 295, 361.
Pamhr, as p. (dobh.) extremely 298.
Paráiste (a.) parish 357.
Peadar (a. dílis f.) 2, 173, 240, 375(b).
Péant (a.) paint 1.
Péas (a.) f. policeman péas (iol.) 92, 308.
Pigín (a.) f. piglet 331.
Pilleam (br.) I return pilleadh (a.br.) 118.
Pínn (a.) b. penny 13, 301, pínneacha (iol.) 13, pínne (iol. le
uimh.) 131, 82(ii).
Piocam (br.) I pick, piocfar 240, piocthaí (aid.bhr.) 117.
Pioctúr (a.) f. picture, pioctúrach (gin. iol.) 80.
Pionta (a.) f. pint 69.
Pisín (a.) f. kitten 7, 138, 363, pisíní (iol.) 206.
Pléanáilte (aid) plain 326.
Pleastaic (a.) plastic 354(ii)
Fléisiúr (a.) f. pleasure 239.
Plúr (a.) f. flour plúir 349(ii)
Pobal (a.) f. teach pobail amharc faoi teach.
Póca (a.) f. pocket 354(i).
Poll (a.) f. hole 300.
Pollta (aid. bhr.) punctured 117.
Pór (a.) f. seed 23.
Port (a.) f. harbour, port 364, poirt (iol.) 91.

Portach (a.) f. bog, portaigh 308.

Pósadh (a.) f. wedding (aon) bpósfá 387(a), pósta (aid.bhr.)
287, 354(i).

Pósam (br.) I marry, (an) bpósfá 387(a), pósta (aid.bhr.) 287,
354(i).

Posta (a.) f. 1. post, position postannaí 299, 2. mail oifig
an phosta post office 139.

Pota (a.) f. pot 77.

Préachán (a.) f. crow, préacháin (iol.) 307.

Preáta (a.) f. potato, preátaí (iol.) 239, 308, 356.

Prios (a.) press, cupboard 261.

Punta (a.) f. 1 pound (weight) 16, 69 2. pound (sterling) 240,
360(ii), 365, 379.

Puiseálam (br.) I push puiseálann 335, puiseál (a.br.) 335.

R

Rabh (br.spleách) was T.146; 105, 185, 188, 206, 208-10, 223-4,
239, 240, 256, 262, 283-4, 287-8, 293, 295, 299-301,
307-08, 312, 314. Go rabh (fosh.) T. 149, 208.

Rachadh (br.) would go 220, 286, rachainn I would go 104, 106,
299.

Rachaidh (br.) will go 1, 138, 299-301; go rachaidh (fosh.) 313.

Rachtál (a.br.) r. aníos to run down, criticize 245.

Radharc (a.) f. sight 343; ta' radharc 'e dheas do' aige he is
shortsighted 343, radharc i bhfad uaim farsighted 343.

Rann na Feirste (a. áite) 240, 307.

Rása (a.) f. race rásaí (iol.) 28, 48.

Rásaíocht (a.br.) racing 333.

Raslál (a.br.) wrestling 333.

Reigleáilte (aid) regular 326.

Reiotaighreál (br.) retired 308.

Reír, de réir mar a (cón.) according as 288.

Reithe (a.) f. ram 7.

Rinn (br.) made 16.

Rith, i r. (réamh.) during 308.

Ró- (réim.) too 188.

Ró-aicíd (a.) b. a serious malady (figurative) 321, 340.

Rófa (for. reamh.) before them 236, rófasin 316.

Ró-ghasta (aid.) too quick(ly) 245.

Ró-ghríodaíáilte (aid.) too greedy 321.

Róichí (for. réamh.) before her 236.

Roimh (réamh.) before 225, 235.

Roimhe (for. réamh.) before him 235.

Roimheré (dobh.) beforehand 299.

Roime sin (dobh.) before that 299.

Roimhe sin (dobh.) before that 299.

Roinnt (a.br.) to divide 118.

Roipí (for. réamh.) before her 236.

Romh (réamh.) before 225, 236, 307.

Romh (a.) (for. réamh.) before him, it 236.

Romh sin (dobh.) before that 299.

Romhad (for. réamh.) before you (sing.) 236.

Romhaibh (for. réamh.) before you (pl.) 236.

Romhainn (for. réamh.) before us 236.

Romham (for. réamh.) before me 223, 236.

Romhnáilte (aid.) round 326.

Rón (a.) f. seal, rónaí (iol.) 82(iv.)

Rópa (a.) f. rope 201.

Rosa (a. áite) na R. (iol.) 80.

Ró-shean (aid.) too old 188.

Rud (a.) f. thing 138, 141, 185, 240, 381(c), 387(d); rudaí (iol.) 175, 178, 180, 240, 258, dá mba rud é if it had been the case 105.

Rud (for.) something 239, 262, 299.

Rud beag (for. agus dobh.) a little 239 (for.), 298 (dobh.)

Rud bocht (for.) a great many 239.

Rud ineacht (for.) something 239.

Rud ineacht eile (for.) something else 239.

Rud iontach (for.) a great deal 239.

- Sa (<ins + an) in the 307; 55,217,223-4, 236,261,293,295,299,300.
- Sac (a) f. sack 38; saic 38,391 (ii).
- Saedaí (a. dílis b) 318.
- Saghart (a) f. priest 173, 294,300,357, saghairt 307
- Saghart 'ac Niallghuis (a.dílis) 308.
- Saghart 'ac Pháidín (a dílis) 308.
- Saibhir (aid) rich 181, saibhire (iol.) 181
- Saighdiúr (a) f. soldier 329
- Saighneál (a br.) to sign 299
- Saileog (a) b. osier rod 25.
- Sáith (for.) sufficiency 293.
- Salachar (a teibí) f. dirt 334.
- Salann (a) f salt salainn 37.
- Samhain (a) b November 307, Samhna 309.
- Samhradh (a) f. summer 180, 295,309, samhraidh 298, 308,
- samhraíocha (iol.) 88 (xiii)
- San (<ins + an) in the 307; 180, 239,247,295,298-9.
- Saoire amharc faoi lá saoire.
- Saol (a) f. life 66, 175, 386 (b).
- Sásta (aid.) 1. satisfied 239, 284, 2. useful 196,sástaí 196.
- Satharn (a) f. Dia S. Saturday 239, 360 (ii).
- Scadán (a) f. herring 8.
- Scairteadh (a.br.) to call, calling 287
- Scamhlaíl (a.br.) to scold, scolding 252.
- Scaradh (a.br.) to part, divide 118
- Scáradh (a. br.) to frighten scáraithe 96
- Scéal (a.) f. story 293; scéaltaí (iol.) 82. (iv)
- Scinn (a.) b. ^{knife}/354 (i), scinne (iol) 82 (ii), 253.
- Scoil (a.) f. school 79, 175, 308; scoile 300, scoltacha (iol)84.
- Scoilteacha (a.) iol. rheumatism 14,100.
- Scoilteadh (a. br.) to split, splitting. 100.

Scor ar bith, ar. s. ar bith (dobh) anyway 211, 305.

Scór (a.) score (twenty) 264, 267; scórthaí (iol.) 82 (v)

Sraith (a) b. sod (earth); scratha (iol.) 84

Screaban, an Scr. (a. áite) 301.

Scríobam (br.) I scratch, scrape T 111 - 16; scríobfaidh 223

Scríobham (br.) I write, scríobh 207, 250.

Scríos (int.) damnation, destruction 319 (b)

Sé (for. pear.) he, it 215, 221, 223-4; 103, 105-06, 140-1,
185-6, 201, 205, -12, 239-40, 245, 256, 258,
274, 277, 284-5, 287-9, 292-5, 297-301, 303-04,
307-08, 312-13, 315, 381 (b) (c), 387 (a),
sé seo 262

Sé(aid. uimh.) six 13, 211, 264, 360 (ii), 388 (ii); sé déag sixteen
264, 366.

Seachrán, ar s. (dobh.) astray 351

Seacht (aid. uimh) seven 264, 385 (iii); seacht déag 264

Seachtain (a.) b. week 237, 283, 299, 309, 360 (ii), 391(i),
seachtaine 308; seachtainí(iol.) 82 (iii)

Seachtar (a) seven 267

Seachtú (aid.) seventh 265

'seadh (cop) 203

Seál (a) f. shawl, poncho 138

Sean - old 323

Sean (aid.) old 190, sine (breis) 190

Seanaimseartha (aid.) wily 345

Seanchaint (a) b backchat 321, 339

Seanchas (a) f. lore 240.

Seancheann (a) f. an older girl (c. 24 or over)

Seanduine (a) f. an old person 368

Seanhóin (a) b. old turf 368

Seansac (a) f. an old sack 368

Seanseanduine (a) f. a very old person 379.

Seanteach (a) f. an old house 300, 368, 375 (b)

Seasamh (a) br.) to stand, standing 118

Seasain (a. áite) 301, Seasana 69.

Seibheál (a br.) to shave, shaving 335.

- Seilg (a. br.) to hunt, hunting 106
- Seinnim (a.br.) to play, playing(music) 118
- Seirbhís (a.) b. service, seirbhíse 6
- Seisean (for. treise) he, it 215, 222, 224, 254.
- Seisear (a) six 30, 267, 359.
- Seisiú (aid.) sixth 265.
- Seo (aid.) this these 98,138,246,259-63, 285, 294,298,303, 307.
- Seoltoir (a) f. one who sails a sailing -boat 329
- Seort (a) sort, kind 375 (b)
- Sí (for.) she, it 215, 221, 223; 140, 188, 206-09, 239,284-5, 287,
289, 298-300, 308; sí seo 105; sí sin, siud 262
sí féin 249
- Siad (for.) they 221,223; 16,104,111,144,239,245,253,261,285,
287-8,290,295,298-301,307-08,335,387(b) (c).
- Siad sin (for treise) they 222,224
- Siar (dobh) 1 west 294,302,308 2. back 300
- Siar adaí (dobh) back there 300
- Siar ansiud (dobh) west there 300
- Siar go maith (dobh) well on 299
- Siar ó dheas (dobh) south-west 302.
- Siar ó thuaidh (dobh) south-east 302.
- Sibh (for.) you (pl.) 178, 210,221, 223.
- Sibhse (for. treise) you (pl.) 222, 224.
- Síleam (br.) I think shíl 293, shílfeá 140..
- Sin (aid.) that, those 105,108,138-42, 164-5,167,175,180,184-6,
203,209,218,240,246,248,254,259,260-3,270,
283,288,293,294,299,300,308,381(c),387(a)
(c) (d). í sin 206.
- Sinn (for.) we, us 219,221
- Sinn Féin (a. dílis) 308
- Sinne (for. treise) we, us 220, 222.
- Siocán (a) f. frost 391 (ii)
- Siocair, as s. (con) because 23, 284,308.
- Sioft (a) f. shift 1
- Sionnach (a) f. fox 8

- Siopa (a) f shop 300, 307
 Siopál (a. teibí) shopping 333
 Síos (dobh) down 138, 239, 259, 285-6, 295, 300-01
 Síos adaí (dobh) down yonder 300
 Siosúr (a) f. scissors 15
 Éise (for. treise) she, it 215, 222, 224, 287
 Siúchra (a) f. sugar 16
 Siud (for) yonder 259, -60, 262.
 Siúl (a) f. circulation 69
 Siúl (a br.) to walk, walking 240, 295, 298, 307, 353.
 Slaghdán (a) f. a cold, slaghdánsa 315
 Sláinte (a) b. health 391 (i)
 Slán (aid) safe 391 (i)
 Sliabh (a) f. mountain 55, 62; sléibhte (iol) 62, 85 (ii).
 Slúgan (a. br.) to swallow, swallowing 118
 Smaol (a) f. thrush 138
 Smut (a) snout, 141
 'Sna (<ins na) in the (pl) 307; 66, 283, 299
 Snámh (a) f. the ability to swim 239, 307
 Sníomham (br.) I weave 119, T. 120.
 Soir (dobh) east 300, 302
 Soir ó dheas (dobh) South -east 302
 Soir ó thuaidh (dobh) south-west 302
 Soitheach (a) f. vessel soitheach (gin.iol) 48
 Solas (a) f. light 283, solais (iol) 91
 Son, ar s. (réamh)for, for the sake of 308
 Spamhtáin (a) f. gutter 331
 Speal (a) b. scythe 25, 58, speile 58
 Spealadóireacht (a. br.) cutting grass etc with a scythe 333
 Spealóg (a) b a blade on a mowing machine 331.
 Spíodál (a. br.) to speed, speeding 335
 Spleoid (int.) 207, 319 (b)
 Sráid (a) b. street 391 (i)

- Srón (a) nose, sróna 354 (i)
 Staighre (a) stairs 15
 Stail (a) b. stallion 7
 Steiop (a) step 140
 Stiúipiodáilte (aid) stupid 326
 Stoca (a) f. stocking stocaí (iol) 88 (iii)
 Stócach (a) f. young man 3, 30, 44, (a) stócaigh 44, a stócaigh (iol.) 47.
 Stopam (br.) I stop; stop 224; stopthaí (aid. bhr.) 117
 Stuiceálam (br.) I stick; stuiceálfaidh 335; stuicfeálainn 335
 Sú (a) soup 138
 Suaineach (aid) easy, quiet 208
 Suas (dobh) up 300, 301, 308.
 Suibhne, Clann tS. (a dílis) 391 (iii)
 Súil (a) b. eye. 105; súile (iol) 82, (ii), 287
 Suíom (br.) I sit (down) suigh 300, suí, (a.br.) 299
 Sula (con.) before 105-06, 283, 317.
 Sular (con.) before 299
 Sult (a) enjoyment, pleasure 387 (d)
 Suntach (aid) noteworthy, remarkable 193, suntaí. (breis.) 193
 Swings (a) iol. swings 300

T

 Tá (br.) 1s, gre T. 143-49, 104-05, 138-9, 185-6, 188, 206, 07, 211 -12, 217, 223-4, 239, -40, 245, 253, 258, 262-3, 284-6, 288-9 292, 297-301, 303, 305, 307-08, 364.
 Tabhairt (a.br.) to give, giving 239.
 Tábla (a) f. table 109, 307.
 Tachrán (a) f. young child 295.
 Tae (a) f. tea 16, 240, 299, 355 (i)
 Tairbhe, 'e thairbhe (réamh) on account of 308
 Tairne (a) nail tairní (iol) 88, (i), 177
 Tairneach (a) b. thunder, tairní 354 (i)
 Taiscidh (a) dear ! 361
 Taitneam (br.) agrees (physically) 312

- Talamh (a) f ground, land talaimh 51
- Tamallt (dobh) a while 299
- Tamallt beag (dobh) a little while 299
- Tamallt maith ó shin (dobh) a good while ago 299
- Tamallt ó shin (dobh) a while ago 299
- Taobh (a) side 170, 302
- Taobh, le t. (réamh) compared with 308, 352
- Taobh amuigh (dobh) outside 300
- Taobh i bhfos (dobh) on this side (of) 300
- Taobh istoigh (dobh) inside 300
- Taobh thall (dobh) on the far side (of) 300
- Taobh thiar (dobh) on the west side (of), behind 300
- Taobh thíos (dobh) below 300
- Taobh thoir (dobh) on the east side (of), behind 300
- Taobh thuas (dobh) above 300
- Tarbh (a) f. bull 7
- Tarraint (a. br.) to draw, drawing 29
- Tarram (br.)....I may come tarramsa 317
- 'Tchíom (br.) I see T 159 'tchí 259, 'tchífidh 223-4
- Té, an té (for.) the one, he who 239
- Teach (a) f. house T. 94; 27, 69, 80-1, 106, 175, 217, 238-9, 241, 243, 250, 259, 261, 299, 300, 307, 357, 360 (ii),
toigh (e) 16, 299, 308, toighthí (iol). 89, 239
253, 299, toigh Nóra 300.
Teach a'phobail church 239, 347, teach p. 347
Teach na bpiocúrach picture house, cinema 80
- Teacht (a br.) to come, coming 239, 259, 285, 299, 300, 307, 369.
teacht aniar durability 341
- Teaghlach (a) f. family 216, teaglaigh-inne (iol) 315.
- Téam (br.) I go T. 160, téann 239, 287, 298, 300, 308, 387, (e) téid 240.
294, 30, sula dté 283, nar dté 313.
- Teanga (a) b. language; tongue, teangacha 88 (vii)
- Teanntáin (a) iol. tights 331
- Teiostáilte (aid. bhr) tested 287
- Teith (aid.) hot, warm 184, 194, 217, 298, 300, 376, teithe (iol.) 184
teo (breis.) 194.

Thá (br.) is, are 217.

Tháinic (br.) came dt. 207-09.

Thaire (reamh.) past, over 225, 237, 307.

Thairis (for. réamh.) past, over him, it 237.

Thairsti (for. réamh.) past, over her, it 237.

Thall (dobh.) yonder 283, 300-01.

Thall is i bhfos (dobh.) here and there 300.

Tharad (for. réamh.) past, over you (sing.) 237.

Tharaibh (for. réamh.) past, over you (pl.) 237.

Tharainn (for. réamh.) past, over us 237.

Tharam (for. réamh.) past, over me 237.

Tharstu (for. réamh.) past, over them 237.

Thart (dobh.) about, around 298, 300.

Thart faí (dobh.) about 298.

Thart siar (dobh.) around to the west 300.

Thart soir (dobh.) around to the east 300.

Thiar (dobh.) in the west 231, 293, 300.

Thigeam (br.) I come T. 161; thig 289-90, 300-01, thige 239, 304.

Thiocfadh (br.) would come 140, 256, 299, 307, 387(a)(f).

Thíos (dobh.) down (below) 239, 259, 263, 300-01.

Thíos adaí (dobh.) down yonder 300.

Thú (for.) you 218, 221, 370.

Thoir (dobh.) in the east 239, 302.

Thuaidh, ó thuaidh (dobh.) north 303.

Thuas (dobh.) above 283, 294, 299-301.

Thuas adaí (dobh.) above yonder 300.

Thug (br.) gave 172.

Thusa (for. treise) you (sing.) 218, 222, 224.

Tiniadh (a.) f. fire T. 94, 300, 351, 354(i), 355(i); tinteacha
88(vi.).

Tinn (aid.) sick 218, 315, tinne (iol.) 182.

Tiocfadh (br.) will come 240, 287, 299, 307, thioctas 258,
283, 381(c).

Tiubhadh (br.) would see T.159.

Tiubhaidh (br.) will see T.159.

Tír (a.) f. land, country 224, 307; tír mór mainland 301.

Tír Chonaill (a.áite) 138, 301.

Tirim (aid.) dry 200, 289 trioma (breis.) 200.

Tobann (aid.) quick-tempered 185.

Tógálach (aid.) infectious 326.

Tógam (br.) I build, take; rear thóg 216, 295, tógadh 259.

tógtha (aid. bhr.) tógáilt (a.br.) 118.

Toíáetar (a.) f. theatre 271.

Tóin (a.) behind, bottom, as t. a chéile in a row 253.

Toit (a.) smoke 16.

Tólamh, i dt. (dobh.) always 105, 297, 299.

Tomhaiseam (br.) I measure, thomhais 277, tomhaiste (aid.bhr.)

307.

Tonn (a.) b. wave, tonnaí (iol.) 82(iii).

Tor, an T. (a.áite) 239.

Toraidh (a.áite) 299, 357.

Tórramh (a.) f. funeral tórraíocha (iol.) 88(xiii).

Tractor (a.) f. tractor 210.

Traidhfil (for.) a few, some 239.

Traidhfil beag (for.) a few 239.

Traidhfil maith (for.) a good few 239.

Tráigh (a.) b. strand T. 95, 175, trá, 286, 300.

Tráigh Bhig, an Tr. Bh. 171.

Trasna (réamh.) across 69, 239, 300-01, 308.

Tráthnóna (a.) f. evening 299.

Treabham (br.) I plough 119.

Tréan (for.) plenty of 223, 239.

Trí (aid.) three 13, 164, 264, 360(ii), 375(f), 388(ii), trí...

déag thirteen 264.

Trí-amadóir, na tr. (a.) f. three-timer 328.

Trián (a.) one-third 385(iv.)

Trioblóid (a.) b. trouble 299.

Triomam (br.) dries, triomaithe (aid. bhr.) 262, triomú
(a. br.) 131.

Tríothú (aid.) third 216, 265, tríothú...déag 265.

Triúr (a.) three 5, 359.

Troigh (a.) b. foot (measure), troighte (iol.) 82(vi).

Trom (aid.) heavy 298, 307, go tr. 284, troma (iol.) 172, 177.

Trombuí (aid.) dark yellow 344.

Tromglas (aid.) dark green 344.

Truideog (a.) b. starling 8.

Tryálam (br.) I try T.135.

Tú (for.) you (sing.) 221, 223-4, 104, 108, 207-09, 245, 252,
254, 256, 259, 261, 283-5, 287, 291, 293-4, 299, 300, 305,
307-08, 312-13, 319(b), 349(i), 381, 387(a).

Tuaidh (aid.) north 303.

Tuaisceart (a.) the North Tuaiscirt 239.

Tuaraim is (dobh.) about 293.

Tuighe (dobh.) why? 284, 305.

Tuigeam (br.) I understand tuigeamm 312, tuigbheáilt (a.br.) 118.

Tuillleadh (for.) more 239.

Túiseam (br.) I begin, thúisigh 299, 312, túiseacht (a.br.) 131,
295.

Tuiteam (br.) I fall 118, thuit 300.

Turadh (a.) f. a dry spell (after rain) 299.

Turnaiop (a.) turnip, turnaiops (iol.) 299.

Tús (a.) f. beginning 69.

Tús, ar t. (dobh.) in front, at first 300, 351.

Tusa (for, treise) you (sing.) 203, 209, 224, 261, 285, 298.

U

Uad (for, réamh.) from you (sing.) 235

Uafa (for. réamh.) from them 235.

Uaibh (for. réamh.) from you (pl.) 235, uaibhse 316.

Uaidh (for. réamh.) from him, it 235.

Uaigneas (a.) loneliness 224.

Uainn (for. réamh) from us 235.

Uair (a.) b. hour 13, 138, 140, 240 uaire (iol. le uimhir) 13,

82(ii), 388(ii) uaireannaí (iol.) 13.

Uair amháin, a'n u.a. (dobh.) once 299.

Uair amháin, a'n u amh. a. (cón.) once 283.

Uair sin, an u. sin (dobh.) that time, then 299.

Uaithe (for. réamh.) from her, it 235

Uam (for. réamh.) from time 235, uamsa 316.

Uibh (a.) b. egg 13 uibheacha (iol.) 13, 207, uibhe (iol. le

uimh.) 13, 388(ii).

Uilig (aid.) all 240.

Uilig go léir (aid.) all, the whole 240.

Úirt (br.) said, 314.

Uirthi (for. réamh.) on her, it 138, 207-10, 227, 262, 280, 299.

Uisce (a.) f. water 16, 239, 307.

'un (réamh.) to 299, 308.

'un deiridh (dobh.) behind 300.

'un tosaigh (dobh.) forward 300.

Uncal (a.) f. uncle 3.

Úr (aid.) fresh, new 288.

Urlár (a.) f. floor 299.

Urnaí (a. agus a.br.) prayer; praying. 104

Ursain (a.) b. jamb, ursaineacha (iol.) 82(viii)

V

Veain (a.) van 1.

W

Waits (a.) watch 1.